

JOKA-, *MIKÄ-* JA *KUKA-*RELATIIVIKONSTRUKTIOIDEN VIRHEET
VIROLAISTEN SUOMENOPPIJOIDEN KIRJOITELMISSA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
12.5.2017

Maria Huttu-Hiltunen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tavoitteet	1
1.2. Tutkimushypoteesit	3
1.3. Tutkimusaineisto	5
1.4. Keskeiset käsitteet	9
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	12
2.1. Oppijankielen korpustutkimus ja korpuslingvistiikka	12
2.2. Kontrastiivinen tutkimus	15
2.3. Virheanalyysi ja virhetyyppiluokittelu	19
2.4. Käytetyt kielioppimallit	22
3. RELATIIVIKONSTRUKTIOT SUOMESSA JA VIROSSA	25
4. AINEISTON RELATIIVIKONSTRUKTIOIDEN VIRHEET	29
4.1. <i>Joka</i> -relatiivikonstruktion virheet	29
4.1.1. Pronominin tai korrelaatin paikka on virheellinen	30
4.1.2. Pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa	33
4.1.3. Korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä	37
4.1.4. Pronominivalinta on virheellinen	39
4.1.5. Muita huomioita	40
4.2. <i>Mikä</i> -relatiivikonstruktion virheet	42
4.2.1. Korrelaatin paikka on virheellinen	43
4.2.2. Pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa	45
4.2.3. Pronominivalinta on virheellinen	50
4.3. <i>Kuka</i> -relatiivikonstruktion virheet	55
4.3.1. Pronomini on väärässä muodossa	56
4.3.2. Pronominivalinta on virheellinen	57

5. KOKOAVAA TARKASTELUA AINEISTON RELATIIVIKONSTRUK- TIOIDEN VIRHEISTÄ	60
5.1. Virhetyypit ja virheiden selittäminen	60
5.2. Virheiden merkityksen arviointi suhteessa kohdekielen järjestelmään ja yhteys opetukseen	67
6. PÄÄTÄNTÖ	69
LÄHTEET	74

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe ja tavoitteet

Aloitän tutkielmani esimerkivirkkeellä, joka on peräisin virolaisen suomenoppijan kirjoittamasta esseestä. Esseessään oppija kuvailee ensikielen omaksumisprosessia ja sen vaikutusta myöhemmin omaksuttuihin tai opittuihin kieliin. Seuraavassa esimerkissä (1) oppija korostaa kielitaidon tärkeyttä:

(1) *Kieli on silti asia, **minkä** ihmiset omaksuvat (jotkut omaksuvat monta kieltä) ja **jonka** avulla kulttuuri, kommunikointi ja koko maailma toimii.* (VI0398)

Virke on täysin ymmärrettävä mutta tuntuu hieman erikoiselta. Kyseessä on kompleksinen yhdyslause, joka muodostuu hallitsevasta lauseesta ja kahdesta rinnasteisesta relatiivilauseesta. Erikoinen vaikutelma syntyy kahdesta eri relatiivipronominista *mikä* ja *joka*, jotka molemmat viittaavat samaan korrelaattiin, nominatiivisijaiseen substantiiviin *asia*. Kirjoitetussa kielessä relatiivipronominin valinnassa hahmottuu tendenssi, jonka mukaan silloin, kun relatiivipronominin korrelaattina on substantiivi, on pronomina *joka* (Maamies 2011). *Mikä*-pronominin korrelaattina voi tosin olla substantiivi tapauksissa, joissa relatiivipronomini on lauseen adverbiaalina ja viittaa paikanilmaukseen (VISK 2008 § 736; Maamies 2011). Esimerkin (1) virkkeessä relatiivipronominin korrelaattina on substantiivi *asia*, ja relatiivipronomit toimivat kumpikin lauseissaan objekteina. Näin ollen esimerkin (1) ensimmäisen relatiivilauseen relatiivipronominin tulisi sitä seuraavan tavoin olla *joka* sen genetiivisijaisessa taivutusmuodossa *jonka*.

Käsillä olevassa pro gradu -tutkielmassa tarkastelen *joka*-, *mikä*- ja *kuka*-relatiivikonstruktioita ja niihin liittyviä edellisen esimerkin (1) kaltaisia virheitä virolaisten suomenoppijoiden kirjoitelmissa, jotka olen kerännyt Kansainvälisen oppijansuomen korpuksesta (ICLFI, *International Corpus of Learner Finnish*¹). Tutkimukseni edustaa korpuspohjaista oppijankielen tutkimusta² ja kuuluu kontrastiivisen tutkimuksen ja virheanalyysin viitekehukseen. Tavoitteenani sitä kautta onkin selvittää, millaisia erilaisia virheitä

¹ Jantunen J., Brunni S. & Oulun yliopisto, suomen kielen oppiaine (2013). *Kansainvälinen oppijansuomen korpus* [tekstikorpus]. Kielipankki.

² Korpus tarkoittaa laajaa, sähköisesti ja suunnitelmallisesti koottua tekstikokoelmaa (Hunston 2006: 234; Lounela & Heikkinen 2012: 121; Jantunen 2012: 360). Korpuksia voidaan hyödyntää muun muassa kielinoppijan kielen tutkimisessa (ks. Lounela & Heikkinen 2012: 126).

tekstien relatiivikonstruktioissa ilmenee ja johtuvatko jotkut virheet oppijoiden äidinkielenstä, virosta. Virheitä tarkastelen seuraavissa virhetyypeissä: 1) pronominin tai korrelaattin paikka tekstissä on virheellinen, 2) pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa, 3) korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä ja 4) pronominivalinta on virheellinen.

Edellä kuvattu virhetyyppiluokittelu perustuu osaltaan Satu Haatajan (2007) pro gradu -tutkielmassa käytettyyn luokitteluun. Kyseisessä tutkielmassa tarkasteltavana on äidinkielisten kielenkäyttäjien tekstejä, joissa ilmeneviin virheisiin oman oppijankieliaineiston virheitä vertaan. Virhetyyppiluokitteluni pohjautuu tämän lisäksi tutkimuksessani käyttämiini kielioppimalleihin, joita edustavat kohdekielen kuvauksen osalta Iso suomen kielioppi (VISK 2008) sekä Kielitoimiston kielioppiopas (2015) ja lähdekielen kuvauksen osalta Viron kielioppi (2015). Virhetyyppiluokittelun pohjalta tarkoitukseni on saada selville, mitkä tarkastelemistani virhetyypeistä ovat yleisimmät suomenoppijoiden kirjoitelmissa ilmenevät virhetyypit.

Tutkimuksessani tarkastelen ICLFIn raakatekstikorpuksen tekstejä, mutta hyödynnän myös sen annotoitua osakorpusta, johon on lisätty lingvististä metatietoa eli dataa kielen morfologisista ja syntaktisista ominaisuuksista (ks. Jantunen, Brunni, Lehto & Airaksinen 2014: 6). Tutkimani suomenoppijoiden kirjoitelmat sijoittuvat eurooppalaisen viitekehysten (EVK 2003) keskitasolle eli taitotasolle B1–B2. Olen valinnut aineistokseni juuri keskitason kirjoitelmia, sillä vaikka kyseisillä tasoilla oppija hallitsee jo monenlaisia lauserakenteita ja osaa ilmaista rinnasteisuutta ja alisteisuutta, äidinkielen vaikutus on kuitenkin vielä nähtävissä (EVK 2003: 167). Tarkastelen kirjoitelmia pääosin kvalitatiivisesti, mutta käytän myös kvantitatiivisia menetelmiä silloin, kun tutkin jonkin havaitsemani piirteen yleisyyttä tai toistuvuutta.

Aineistoni perusteella olen muodostanut seuraavat tutkimuskysymykset:

- 1) Millaisia relatiivikonstruktiovirheitä suomenoppijoiden tuottamissa kirjoitelmissa esiintyy?
- 2) Mikä on virheellisten tapausten osuus kunkin relatiivikonstruktion esiintymismäärästä?
- 3) Mistä virheet mahdollisesti johtuvat? Onko joissain virheissä havaittavissa viron kielen vaikutusta?

Yleensä virheanalyttisissä tutkimuksissa ei ole laskettu oikeita tapauksia lainkaan. Tutkimuksestani metodologisesti erityisen kiinnostavan tekeekin potentiaalisen esiintymisen analyysi (*potential occasion analysis*): sen lisäksi, että lasken eri virhetyyppien prosentuaalisen osuuden jokaisen relatiivikonstruktion virheellisistä esiintymistä, lasken, mikä on virheellisten muotojen osuus kaikista kunkin relatiivikonstruktion esiintymistä. Tämä laskentatapa sisältää siis myös kohdekielen standardien mukaisesti muodostetut tapaukset. Kiinnostavaa on myös se, että osa tarkastelemistani virheistä on natiiveillekin tyypillisiä, joten kun otan tarkasteluun mukaan myös Haatajan (2007) aineistosta saadut tutkimustulokset, pääsen vertaamaan oppijansuomen ja natiivisuomen virheitä. Kyseinen vertailu antaa viitteitä siitä, mitkä tarkastelemistani virhetyypeistä ovat yhteisiä äidinkielisille ja ei-äidinkielisille ja on täten uusi avaus tutkimuskentällä.

1.2. Tutkimushypoteesit

Tutkimukseni lähtökohtana ovat aiempiin tutkimuksiin perustuvat teoriat ja hypoteesit. Viron kielen interferenssistä suomen oppimisessa on melko paljon tutkimusta etenkin kontrastiivisen kielentutkimuksen ja virheanalyysin viitekehyksessä (Kaivapalu 2009: 384). Siirtovaikutusta on pohtinut muun muassa Siivelt (2009), joka on tarkastellut korpuspohjaisessa tutkimuksessaan virolaisten suomenoppijoiden sisäpaikallissijojen käyttöä. Hänen tutkimuksestaan käy ilmi, että oppijat käyttävät sisäpaikallissijoja eniten funktioissa, jotka ovat suomessa ja virossa samanlaisia (Siivelt 2009: 129). Siiveltin (2009: 129) mukaan suomenoppijoiden teksteissä norminvastaisia muotoja aiheuttavat eniten morfologiset ja fonologiset ominaisuudet, eivät niinkään kielten morfosyntaktiset eroavaisuudet.

Niin ikään Spoelman (2008) käyttää ICLFI-korpusta väitöskirjatutkimuksessaan, joka käsittelee partitiivin käyttöä virolaisten, saksalaisten ja hollantilaisten tuottamassa oppijankielessä. Hänen tutkimuksensa osoittaa, että virolaisten aineistossa esiintyy tilastollisesti vähemmän partitiivivirheitä kuin kahdessa muussa osakorpuksessa ja lisäksi myös virhekatteita ja -rakenteita, jotka johtunevat lähdekielen vaikutuksesta (Spoelman 2008:

371–372). Myös Kaivapalun (2005) sekä Kaivapalun ja Eslonin (2011) tutkimukset lähisukukielen vaikutuksesta suomen ja viron omaksumiseen osoittavat, että lähdekielen positiivinen morfologinen vaikutus ilmenee symmetrisesti vironkielisten suomenoppijoiden ja suomenkielisten vironoppijoiden kirjallisissa tuottamisprosesseissa: oppijat käyttävät eniten suomessa ja virossa samalla tavalla taipuvia muotoja. Edellä esitettyihin tutkimuksiin perustuen yhtenä hypoteesinani esitänkin, että tarkastelemani virolaiset suomenoppijoiden sijaanvalintavirheissä lähdekielen interferenssiä on havaittavissa ja eritoten tapauksissa, joissa sijojen funktiot ovat toisistaan poikkeavia, ja tapauksissa, joissa viron ja suomen sijapäätteiden välillä on ainakin näennäistä fonologista yhtäläisyyttä.

Vaikka viron kielen negatiivista siirtovaikutusta suomen oppimisessa onkin tarkasteltu kontrastiivisen kielentutkimuksen ja virheanalyysin viitekehäyksessä usealta eri kantilta, relatiivipronomineihin keskittyvää tutkimusta ei tiettävästi ole juuri tehty etenkin oppijankielen korpustutkimuksen kentällä. Kraut (2004) on kuitenkin tarkastellut lähdekielen negatiivista siirtovaikutusta virolaisten suomenoppijoiden tekemissä syntaktisissa virheissä. Hänen kirjoitus- ja käännöstestinsä tulokset osoittavat muun muassa, että virolaiset suomenoppijat tekevät toistuvasti virheitä, joissa relatiivilauseessa norminmukaisen *joka*-pronominin sijaan käytetään virheellisesti *kuka*-pronominia tai *mikä*-pronominia, sekä virheitä, joissa monikolliseen korrelaattiin on viitattu norminmukaisen *jotka*-pronominin sijaan virheellisesti yksiköllisellä relatiivipronominilla *joka* (Kraut 2004: 84–86, 91). Näin ollen oletankin, että myös omassa oppijankieliaineistossani virolaiset suomenoppijat tekevät Krautin (2004) tarkastelemien oppijoiden tapaan paljon pronomini-valintaan liittyviä virheitä sekä virheitä, joissa relatiivipronomini on korrelaattiinsa nähden virheellisessä luvussa.

Tarton yliopistossa suomen kielen ja kulttuurin lehtorina pitkään työskennellyt Eino Koponen (1997) on tarkastellut omien opetuskokemustensa pohjalta joitain viron ja suomen eroavaisuuksia ja sitä, minkälaisia vaikeuksia ne aiheuttavat suomea opetteleville virolaisille. Tulokset osoittavat vaikeuksien johtuvan yhtäältä lähdekielestä puuttuvista kohdekielen piirteistä, toisaalta kielellisten ilmiöiden erilaisesta jakaumasta lähde- ja kohdekielessä (ks. Kaivapalu 2009: 385). Sanaston osalta virolaisille oppijoille ongelmia aiheuttavat virossa ja suomessa samanvartaloiset sanat, jotka eroavat merkitykseltään (mp.). Tarkastelemani relatiivipronomininit poikkeavat käytöltään suomessa ja virossa, vaikka vartaloiltaan pronominit muistuttavat toisiaan: virossa relatiivipronominien *kes* ‘joka, kuka’ ja

mis 'joka, mikä' nominatiivin lopussa on *s*, joka liittyy suomestakin tuttuihin *ke-* ja *mi-* vartaloaineksiin (Remes 2015: 142–143). Myös Koposen (1997) tutkimustulokset tukevat hypoteesiani siitä, että relatiivipronominien kohdalla virheitä aineistossani esiintyy paljon, ja eritoten *joka*-pronominiin liittyvissä tapauksissa, sillä kyseisellä relatiivipronominilla ei virossa ole omaa vastinetta.

1.3. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu suomea ulkomailla eli suomea vieraana kielenä oppineiden virolaisten kirjoittajien kirjoitelmista, jotka olen kerännyt Kansainvälisen oppijansuomen korpukselta (ICLFI, *International Corpus of Learner Finnish*). ICLFI on suomi vieraana kielenä -korpus, joka sisältää suomen kielen opiskelijoiden kirjoittamia tekstejä noin 6000 kappaletta ja saneita 1 miljoonaa (Jantunen, Brunni, Lehto & Airaksinen 2014: 66). Opiskelijat ovat opiskelleet suomea ulkomaisissa yliopistoissa joko pää- tai sivuaineenaan tai yksittäisinä kursseina (Jantunen, Brunni, ym. 2014: 65). Tätä sähköisessä muodossa olevaa korpusta on koostettu Oulun yliopistossa vuodesta 2007 alkaen, ja siihen kuuluu useita eri tekstilajeja, taitotasoa ja äidinkieliä (Jantunen, Brunni, ym. 2014: 65). Lisäksi korpus sisältää runsaasti muutakin metadattaa eli taustatietoja, kuten oppijan iän, sukupuolen, käytetyt oppikirjat ja opittavalla kielelle altistumisen määrän (Jantunen, Brunni, ym. 2014: 66).

ICLFI-korpus on luokiteltu raakateksteihin ja **annotoituun**³ versioon. Raakatekstit ovat tekstejä, jotka eivät sisällä minkäänlaista lingvististä metatietoa, eli niihin ei ole lisätty dataa morfologisista ja syntaktisista ominaisuuksista. Annotoimaton raakatekstikorpus ei näin ollen ole etukäteen analysoitua eikä sidoksissa ennen korpuksia luotuihin kategorioihin. (Jantunen, Brunni ym. 2014: 61–62.) Annotoidussa osakorpuksessa eri sanaluokat on **lemmatsoitu**, jotta erillisiä hakuja voidaan toteuttaa. Lemmatsointi tarkoittaa, että sanan tekstissä esiintyvään taivutettuun muotoon on lisätty tieto sanan perusmuodosta eli lemmasta (Jantunen, Brunni ym. 2014: 63). Esimerkiksi sanastontutkimuksessa lemmatsointi antaa tutkijalle mahdollisuuden poimia ja tarkastella tietyn lekseemin variantteja

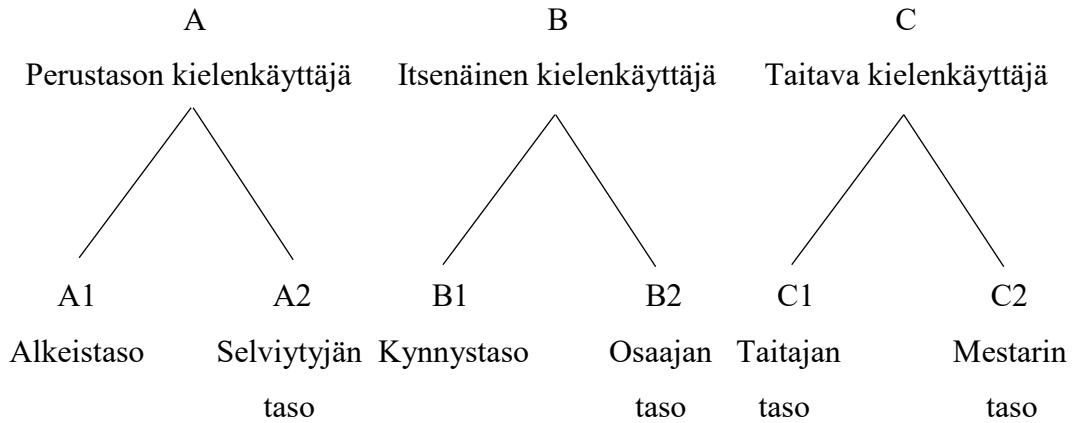
³ Annotointi tarkoittaa lingvistisen metatiedon tuottamista sähköiseen aineistoon (Leech 2005).

niin, ettei jokaista lekseemin esiintymismuotoa tarvitse syöttää erikseen hakujärjestelmään (McEnery & Wilson 2001). Täten annotointi ja lemmatisointi monipuolistavat oppijankieliaineistojen käytettävyyttä (Jantunen 2011: 59).

Oppijankielen korpuksissa yleisin annotaatio on virheannotaatio (esim. Barlow 2005: 341). Oppijankielen virhekoodaus on kuitenkin osoittautunut osittain ongelmalliseksi kielivariantin luonteen ja virhetapausten tulkintamahdollisuuksien moninaisuuksien takia (Jantunen & Piltonen 2015: 450). Virheiden merkitseminen ja korjaaminen onkin siten hyvin aikaa vievää työtä, ja esimerkiksi ICLFI-hankkeen virheannotointiprosessi on toistaiseksi vielä kesken (Jantunen, Brunni ym. 2014: 71). Olen kerännyt aineistoni syksyllä 2015, ja tuolloin kaikkia tarkastelemiani tekstejä oltu vielä virheannotoitu. Tästä syystä tutkimuksessani hyödynnänkin annotoimatonta raakatekstikorpusa sekä annotoitua osakorpusa.

ICLFI-korpus on monitekstilajinen eli sen sisältämät kirjoitelmat ovat fiktiivisiä ja ei-fiktiivisiä, suoraa suomeksi tuotettuja tekstejä, jotka edustavat useita eri genrekategorioita: esseitä, referaatteja, raportteja, arvosteluita, kirjeitä ja kertomuksia. Käyttämäni korpusaineisto on kerätty Tallinnassa ja Tartossa opiskelevilta yliopisto-opiskelijoilta vuosina 2007–2010 (Taulukko 1). ICLFI-korpuksen virolaisten suomenoppijoiden osakorpuksesta on aiemmin tutkittu muun muassa sisäpaikallissijojen käyttöä (Siivelt 2009), objektin sijavalintaa tiettyjen verbien kohdalla (Kaan 2010), partitiivin käyttöä subjektin, objektin ja predikaatiivin sijana (Spoelman 2013) sekä verbisanaston taitotasoltaista kehittymistä (Taimisto 2014). Relatiivikonstruktioita ja niissä ilmeneviä virheitä ei tietävästi ole aiemmin kyseisestä osakorpuksesta tutkittu.

Tarkastelemani virolaisten suomenoppijoiden kirjoitelmat sijoittuvat eurooppalaisen viitekehityksen keskitasolle eli taitotasolle B1–B2. Eurooppalainen viitekehitys eli *Common European Framework of Reference for Languages* kuvaa taitotasoin, mitä oppijoiden olisi opittava kielellä tekemään pystyäkseen käyttämään sitä viestintään ja mitä tietoja ja taitoja heidän olisi kehitettävä, jotta tuo viestintä olisi tehokasta (EVK 2003: 19). Viitekehitys jakaa kielitaidon kuudelle taitotasolle, joita ovat alkeistaso (A1), selviytyjän taso (A2), kynnystaso (B1), osaajan taso (B2), taitajan taso (C1) ja mestarin taso (C2) (EVK 2003: 47–48). Seuraavassa kuviossa 1 on kuvattu kyseiset viitekehityksen kielenosaamisen taitotasot eurooppalaisen viitekehityksen (EVK 2003: 47) mukaisesti:

KUVIO 1. Viitekehyksen taitotasot.

Tarkastelemallani taitotasolla B saavutetaan itsenäisen kielenkäyttäjän kielitaito. B1-taitotaso on kynnystaso itsenäiseen kielenkäyttöön. Kyseisessä tasolla oppija ymmärtää pääajatuksia ja keskeisiä yksityiskohtia yleiskielisistä viesteistä koulussa, töissä ja vapaaajalla. Hän pystyy tuottamaan sujuvaa ja johdonmukaista tekstiä itselleen tutuista aiheista, kuvaamaan tapahtumia ja perustelemaan mielipiteitään. B2-taitotasoa kutsutaan osaajan tasoksi. Tasolla oppija ymmärtää pääajatuksia monitahoisistakin teksteistä, osaa kirjoittaa selkeitä, yksityiskohtaisia tekstejä ja pystyy perustelemaan mielipiteitään monipuolisesti. Viestiminen on niin sujuvaa, että oppija on kykeneväinen ylläpitämään säännöllistä vuorovaikutusta syntyperäisen kielenkäyttäjän kanssa ilman kummankaan osapuolen ponnisteluja. (EVK 2003: 48.) Valitsin aineistokseni juuri B1–B2-taitotasojen kirjoitelmia, sillä kyseisillä tasoilla oppija hallitsee jo monenlaisia lauserakenteita ja osaa ilmaista rinnasteisuutta ja alisteisuutta, mutta teksteissä esiintyy silti vielä paikoittain interferenssiä (EVK 2003: 167). Pohdin interferenssin käsitettä tarkemmin luvussa 1.4. Seuraavassa taulukossa 1 on nähtävillä aineistoni sanemäärittäin sekä tuotoksen ja tekstilajin mukaan:

TAULUKKO 1. Tutkimusaineiston ominaisuudet.

Keräyspaikka ja -vuosi	Kielitaidon tasoilla B1–B2		
	tuotokset	saneet	tekstilaji
Tallinna08	14	5677	Vaihteleva
Tallinna09	21	17 268	Vaihteleva
Tallinna10	18	5417	Vaihteleva
Tartto07	11	3774	Vaihteleva
Tartto08	39	5281	Fiktiivinen
Tartto09	10	3715	Vaihteleva
Tartto10	10	1232	Fiktiivinen
Kaikki	123	42 364	Vaihteleva

Taulukosta 1 voi havaita muun muassa, että tarkasteltavia kirjoitelmia on 123 kappaletta, ja ne sisältävät yhteensä 42 364 sanetta. Alkuperäinen ajatukseni oli tarkastella myös, onko eri kaupunkien, Tarton ja Tallinnan, välillä havaittavissa eroja relatiivipronomini-virheiden kohdalla. Olen kuitenkin rajannut tämän vertailun tutkimukseni ulkopuolelle, sillä tekstit eivät ole määrältään, pituudeltaan tai tekstilajiltaan yhteneväisiä. On silti hyvä huomata, että virolaisilla suomenoppijoilla on yleensä kontakteja Suomeen ja suomalai-siin, mikä saattaa vaikuttaa heidän kielenkäyttöön. Lisäksi oppijoiden välillä voi olla muitakin eroja, joita taustatiedot eivät kerro, kuten mitä muita kieliä he ovat opiskelleet viron ja suomen lisäksi. Myös oppijoiden saamassa kielen opetuksen määrässä ja laadussa voi olla eroja. Nämä kaikki muuttujat voivat vaikuttaa siihen, miten oppijat käyttävät kieltä.

Aineistoa tarkasteltaessa olen ensin käynyt läpi annotoimattoman raakatekstikorpuksen, ja sen jälkeen annotoidun osakorpuksen, josta olen tehnyt hakuja hakumuodoilla *joka*, *mikä* ja *kuka*. Ne kattavat kaikki kyseisten sanojen taivutusmuodot. Hakumuodot tuottavat myös tutkimuksen kannalta epäolennaisia tapauksia, jotka olen poistanut manuaalises-ti aineistosta. Tällaisia ovat esimerkiksi interrogatiivipronomininit *kuka* ja *mikä*. Aineis-tossani ovat siis mukana relatiivipronomininit ja niiden taivutusmuodot. Lisäksi olen tehnyt huomioita indefiniittisen *joku*-pronominin käytöstä relatiivilauseessa, mistä tarkemmin alaluvussa 4.1.5.

Tutkielmani analyysiosassa esittelen suomenoppijoiden teksteistä esimerkein niitä virheellisiä kohtia, joita kulloinkin tarkastelen. Muihin kuin tutkimieni virhetyyppien virheisiin en kiinnitä huomiota. Käytän aineistoesimerkkien tunnisteina ICLFI-korpuksen mukaisia yksilökoodeja (esim. VI0396, VI0419b). Koodin alussa oleva kirjainyhdistelmä VI kertoo, että kirjoittaja on äidinkieleltään virolainen. Kirjainyhdistelmän jälkeinen numerosarja yksilöi kirjoittajan ja numerosarjan jäljessä mahdollisesti esiintyvä kirjain sen, monesko teksti kirjoittajalta on kyseessä. Esimerkeistä olen alleviivannut korrelaatin ja lihavoanut relatiivipronominin, jotta korrelaatiopari käy selväksi. On myös huomattava, että tutkielmani aineistoesimerkit ovat poimintoja laajemmista tekstikokonaisuuksista. Joihinkin esimerkkeihin olen virheen sisältäneen virkkeen lisäksi liittänyt myös sitä edeltävän tai seuraavan virkkeen, jos olen kokenut sen selkeyttävän virheellisen kohdan tarkastelua.

1.4. Keskeiset käsitteet

Kielenoppimiseen liittyvä terminologia ei ole täysin johdonmukaista. Useilla termeillä saattaa olla monia eri merkityksiä, minkä lisäksi joidenkin termien merkitys on viime vuosina muuttunut alan tutkimuksen lisääntyessä. Perinteisesti kielenoppiminen on jaettu tietoiseen **vieraan kielen opiskeluun** muodollisen opiskelun kautta ja kohdekielisen kieliyhteisön ulkopuolella (*foreign language learning*) sekä enemmän tiedostomattomaan **toisen kielen omaksumiseen** kieliyhteisön parissa (*second language acquisition*) (Latomaa & Tuomela 1993: 203; Nissilä 2012: 1). Käsitteillä on siis tavattu viitata erilaisiin oppimiskonteksteihin (Latomaa & Tuomela 1993: 239). Globaalistuminen on kuitenkin sumentanut termien rajaa, sillä nykyisin ihmiset liikkuvat ja muuttavat paljon maasta toiseen, jolloin kieliä opitaan välillä toisena ja välillä vieraana kielenä (Nissilä 2012: 1). Muodollista opetusta saavat useat toisen kielen oppijatkin, kun taas monet vieraan kielen oppijat ovat paljon tekemisissä opiskeltavan kielen kanssa myös luokkahuoneen ulkopuolella (Nissilä 2012: 1). Omassa tutkimuksessani viittaan termillä **vieras kieli** nimenomaan oppimiskontekstiin. Tarkasteleman virolaiset oppivat suomea Virossa vieraana kielenä, eli kohdekielisen kieliyhteisön ulkopuolella. Kuten Kaivapalun (2005) tutkimuksessa, termin *vieras kieli* merkitys ei omassa tutkimuksessanikaan ole puhtaimmillaan, sillä virolaisilla suomenoppijoilla usein on kontakteja Suomeen ja suomalaisiin läheisen maantieteellisen sijainnin vuoksi.

Opeteltavasta kielestä käytetään toisen tai vieraan kielen lisäksi nimitystä **kohdekieli**, ja oppijan äidinkielestä nimityksiä **lähtökieli**, **lähdekieli** ja **ensikieli** (Latomaa & Tuomela 1993: 239). Lähdekielellä on tutkittu olevan vaikutusta siihen, mikä opeteltavassa kielessä on joko helppoa tai vaikeaa (Kaivapalu 2013: 293). Suhtautuminen lähdekielen vaikutukseen on kielenoppimisen tutkimushistoriassa kuitenkin vaihdellut ääripäästä toiseen, aina ilmiön olemassaolon kieltämisestä näkemykseen lähdekielen vaikutuksesta kaikkien oppijan ongelmien selittäjänä (Kaivapalu 2013: 318). Nykyisen käsityksen mukaan lähdekielen vaikutus on eittämättä yksi keskeisimmistä, ellei keskeisin kohdekielen oppimista muokkaavista tekijöistä (Kaivapalu 2013: 318). Käytän omassa tutkielmassani termejä lähdekieli ja kohdekieli silloin, kun puhun äidinkielen ja opeteltavan kielen suhteesta. **Oppijankieleksi** taas kutsun Jantusen (2011) tavoin kielivarianttia, joka on kielenoppijan itsensä tuottamaa ja kohdekielen normistoa ja ominaispiirteitä mukailevaa, mutta joka oletettavasti pitää sisällään myös piirteitä oppijan äidinkielestä ja mahdollisesti piirteitä, jotka ovat tyypillisiä erityisesti kyseessä olevalle kielivariantille. Paikka paikoin käytän tutkimuksessani myös termiä **natiivi**, jolla viitataan äidinkieliseen suomen kielen puhujaan.

Tavallisesti ajatellaan, että oppijan kieli eroaa natiivin kielestä, koska oppija tekee **virheitä** (Martin 1995: 264). Osa tutkijoista on kuitenkin kritisoinut kyseistä näkemystä, sillä tietoa, miten jokin tietty kielenpiirre ilmenee syntyperäisen kielessä, ei välttämättä ole esittää (Latomaa 1995: 79–80). Tarkastelemieni relatiivipronominien käytölle on yleiskielessä olemassa kuitenkin aika selvä normi, jossa myös natiivit kaipaavat ohjeistusta. Toisaalta aineistossani esiintyy myös piirteitä, jotka eivät ole natiiveille tyypillisiä. Tutkimuksessani viittaankin termillä virhe niin suomenoppijoiden kuin natiivienkin tuotoksissa esiintyviin poikkeamiin yleiskieleen nähden. Oppijoiden virheet ovat tärkeää tutkimusaineistoa, koska virheettömistä tuotoksista ei voi nähdä taustalla olevaa tuottamisprosessia, kun taas virhe paljastaa lähteensä (Martin 1995: 264). Erityisesti kielten välisen vaikutuksen selvittämisessä virheillä on merkitystä (mp.).

Termiä **lähdekielen vaikutus** käytetään Kaivapalun (2013: 293) mukaan tänä päivänä yhtäältä **transferin** eli kielen rakenteellisten elementtien **siirtovaikutuksen** synonyyminä, ja toisaalta sen avulla käsitellään kieltenvälisiä vaikutusyhteyksiä laajemmin, myös muun muassa kognitiivisessa ja psykolingvivistisessä kontekstissa. Tutkimuksessani käytän termiä siirtovaikutus, kun tarkastelen, mikä on lähdekielen vaikutus oppijankieleen.

Itsessään siirtovaikutus ei ole negatiivista eikä positiivista, vaan vain sen lopputulosta voidaan pitää kohdekielen kannalta joko myönteisenä tai kielteisenä (Sajavaara 2006: 11). Negatiivisesta siirtovaikutuksesta käytetään nimitystä **interferenssi**. Perinteinen kontrastiivinen analyysin tavoin tutkimukseni päämääränä on tuoda esiin sekä kielten väliset eroavaisuudet että samankaltaisuudet, jotka luovat mahdollisuuden siirtovaikutukselle (ks. Mustonen & Siivelt 2013: 342). Lähde- ja kohdekielen konvergoidessa voi tuloksena olla positiivinen transfer, kun taas niiden divergoidessa syntyy negatiivinen siirtovaikutus (esim. Kaivapalu 2009: 384; Mustonen & Siivelt 2013: 342).

Tutkimukseni tarkastelun keskiössä on relatiivipronominit. Käytän sanaa **relatiivipronomini** viittaamaan korrelaatin relatiivilauseessa olevaan edustajaan. Suomessa relatiivipronomini *joka*, *kuka* tai *mikä* on relatiivilauseen tunnusmerkki ja sijoittuu sen alkuun (VISK 2008 § 735). **Korrelaatti** taas on edeltävässä lauseessa oleva ilmaus, jota relatiivilause määrittää (VISK 2008, määritelmät). Pääkkönen (1988) käyttää korrelaatista myös rinnakkaisnimitystä **vaste**. Termi **korrelaatiopari** esiintyy Hämäläisen (1968) lisäksi muun muassa Pääkkösellä (1988), ja se tarkoittaa relatiivipronominia korrelaateineen. **Relatiivikonstruktioilla** eli relatiivirakenteella viitataan yhdistelmään, joka muodostuu relatiivilauseesta ja korrelaatista (ks. Pääkkönen 1988: 4): *joka*-relatiivikonstruktioksi kutsun *joka*-relatiivilauseen ja korrelaatin yhdistelmää, *mikä*-relatiivikonstruktioksi *mikä*-relatiivilauseen ja korrelaatin yhdistelmää ja *kuka*-relatiivikonstruktioksi taas *kuka*-relatiivilauseen ja korrelaatin yhdistelmää. Käyttämästäni konstruktio-käsitteestä huolimatta tutkimukseni ei kuulu varsinaisesti konstruktiokieliopin piiriin.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

2.1. Oppijankielen korpustutkimus ja korpuslingvistiikka

Korpusta on mahdollista käyttää lingvistisen kuvauksen lähtökohtana tai hypoteesien verifioimiseen lingvistisessä tutkimuksessa (Crystal 2008, s.v. *corpus*). Korpuslingvistiikalla (*corpus linguistics*) tarkoitetaan tutkimusta, joka perustuu kielellisten korpusten hyödyntämiseen. Sitä ei voi varsinaisesti kutsua kielenkuvauksen teoriaksi vaan pikemminkin metodien joukoksi. Korpuslingvistiikassa tarkastellaan luonnollista kieltä ja suhteellisen suuria aineistoja sekä tarkkaillaan suhteellisia taajuuksia – joko raakatekstistä tai annotoidusta versiosta – ja erilaisia yhdistelmiä, esimerkiksi piirteen ja tekstityypin välisiä. Tutkittavat piirteet määrittelee ja tarkkailtavat taajuudet valitsee jokainen tutkija itse. (Hunston 2006: 244; Lounela & Heikkinen 2012: 121–122.)

Korpustutkimus laajeni oppijankielen tutkimukseen 1900-luvun puolivälissä (Mauranen 2011: 156). Tätä ennen korpukset koostettiin natiivipuhujien tuotoksista, eikä varsinaisesta korpuslingvistiikasta nykymielessä voinut vielä ehkä puhua, sillä korpukset olivat pieniä ja ne koostettiin hyvin vaihtelevin menetelmin ja periaattein (Lounela & Heikkinen 2012: 124; Mauranen 2011: 156). Oppijankielen korpustutkimuksen suosio alkoi kasvaa, kun luovuttiin normatiivisuusajattelusta, että ainoastaan pätevien natiivipuhujien kielen tulisi olla lingvistisen tutkimuksen kohteena (Mauranen 2011: 156). Maailmanlaajuisesti oppijankieliaineistot ovat yhä kasvava korpusaineistojen muoto, ja aineistoja on kerätty runsaasti myös muista kielistä kuin englannista, joka on pitkään ollut ja on edelleenkin korpusten valtakieli (Jantunen & Pirkola 2015: 88).

Suomessa oppijansuomen korpustutkimus käynnistyi 2000-luvun alussa, ja sen tienviittoittajana toimi juurikin oppijanenglannin korpuspohjainen tutkimus (Jantunen & Brunni 2012: 72). Tällä hetkellä oppijansuomea kuvaavia korpuksia on seitsemän: Oulun Kansainvälinen oppijankielen korpus (ICLFI), Turun Edistyneiden suomenoppijoiden korpus (LAS₂), Jyväskylän yliopiston Yleisten kielitutkintojen korpus (YKI-korpus), Cefling-korpus, Topling-korpus ja Dialuki-korpus sekä Helsingin ja Tallinnan yhteistyöhankkeena koottu Long Second -korpus (Long Second) (Jantunen & Pirkola 2015: 89–91). Edellä mainituista korpuksista kuusi on suomi toisena kielenä -korpuksia, eli niiden ma-

teriaalin tuottajat oppivat suomen kieltä Suomessa (Jantunen & Pirkola 2015: 91). Ainoastaan ICLFI on suomi vieraana kielenä -korpus: sen sisältämät tekstit on kerätty ulkomailla asuvilta suomenoppijoilta (mp.).

Edellä mainittujen tapaisiin sähköisiin aineistoihin perustuva tutkimus voidaan jakaa karkeasti kahteen metodologisesti eroavaan päälinjaan: korpuspohjaiseen (*corpus-based*) ja korpusvetoiseen (*corpus-driven*) tutkimukseen (Tognini-Bonelli 2001: 84; Jantunen 2011: 49). Korpusvetoisen tutkimuksen perusajatuksena on tarkastella aineistoa kokonaisuutena ja antaa sille paljon painoarvoa sekä tutkimushypoteesien luomisessa, teorian kehittämässä että kielen ilmiöiden kategorioinnissa (Lounela & Heikkinen 2012: 126). Tutkijalla on mielessä jokin laaja tutkimuskehys, mutta varsinaiset tarkasteltavat kielelliset yksiköt valitaan ja hypoteesi muokataan aineiston analyysin perusteella (Jantunen 2011: 50). Kyseisessä menetelmässä keskeisessä asemassa ovat frekvenssit, toistuvuus ja usein myös tilastollinen merkitsevyys (Jantunen 2011: 50).

Oma tutkimukseni edustaa korpuspohjaista tutkimusta. Tällaiselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkittavat kielen ilmiöt, tässä tapauksessa relatiivikonstruktiot, on päätetty etukäteen ennen aineiston käsittelyä, ja kieltä analysoidaan olemassa olevien kategorioiden perusteella (Jantunen 2009: 103, 2011: 49, 2012: 361; Tognini-Bonelli 2001: 84; Lounela & Heikkinen 2012: 126). Tutkimus muodostuu aineiston laajamittaisesta analysoinnista, ja sen lähtökohtana ovat tavallisesti tutkijan tekemä havainto kielestä, hänen intuiotensa tai aiempiin tutkimuksiin perustuva teoria ja hypoteesi (Jantunen 2009: 102–103), joista viimeksi mainittu kuvaa oman tutkimukseni lähestymistapaa. Näiden pohjalta muodostettua tutkimuskysymystä tarkastellaan aineiston avulla, ja aineiston roolina on pääasiassa teorian ja aiempien havaintojen selittäminen tai testaaminen (Jantunen 2009: 102–103).

Toisen kielen oppimisen tutkimus (SLA, *Second Language Acquisition*) on perinteisesti suosinut kokeellista dataa ja pieniä aineistoja, mutta nyttemmin on havaittu, että kun tutkimuskohteena on laajempi korpusaineisto, mahdollistaa se esimerkiksi oppijankielelle ominaisten universaalien piirteiden sekä esimerkiksi lähdekielen vaikutuksen tutkimisen. (Mauranen 2011: 156.) Oppijankielen tutkimus rajautuu usein kielen alueen mukaan, toisin sanoen tutkimus voi kohdistua oppijankielen morfologiaan, sanastoon, lauseoppiin tai diskurssin ja pragmatiikan ilmiöihin (Martin & Alanen 2011: 33). Onpa kyse esimerkiksi

sanastopiirteiden tai kuten omassa tutkimuksessani kieliopillisten piirteiden tarkastelusta, laajat korpusaineistot voivat tuottaa sellaista tietoa, jota muutamia, ehkä lyhyitäkin tekstejä tarkastelemalla ei ole mahdollista saavuttaa (Jantunen 2012: 360).

Sähköisten aineistojen voima on erityisesti kvantitatiivisen tiedon saavutettavuus: etenkin aineistovetoisessa tutkimuksessa käytettyjen korpustyökalujen avulla voidaan tarkastella erilaisten kielenyksiköiden frekvenssejä ja niihin liittyvien havaintojen tilastollista merkittävyyttä (Hunston 2006: 234–236; Jantunen 2012: 360). Kvantitatiivinen analyysi ei kuitenkaan sulje pois laadullista analyysia, ja nämä kulkevatkin tutkimuksessa yleensä rinnakkain (Jantunen 2012: 360–361). Kvalitatiivisen analyysin avulla voidaan selittää esimerkiksi määrällisiä havaintoja (Jantunen 2012: 361). Itseni tapaan laadullisesti orientoitunut tutkija tulee puolestaan tukeutuneeksi ainakin välillisesti kvantitatiivisiin argumentteihin, jos hän mainitsee jonkin havaitsemansa piirteen yleisyydestä tai toistuvuudesta (Kalaja, Alanen & Dufva 2011: 20). Tämä näkyy omassa tutkimuksessani silloin, kun esitän määrällisiä havaintoja relatiivikonstruktioiden eri virhetyyppien virheiden frekvensseistä.

Oppijankielen korpustutkimuksen lähtökohtana on usein havainto, että jokin oppijankielelle tyypillinen sanastollinen tai kieliopillinen aines yliedustuu eli on liikakäytetty (*over-use, over-indulgence*); toisinaan, mutta harvemmin huomiota saa osakseen myös piirteiden aliedustuminen eli niiden vajaakäyttö (*under-use, under-representation*) (Barlow 2005: 335; Jantunen 2008: 70–71). Ellis ja Barkhuizen (2005: 70) mainitsevat havainnoinnin puuttumisen taustalla olevan todennäköisesti oppijankielen korpustutkimuksessa tutkimusmenetelmänä perinteisesti käytetyn virheanalyysin metodologiaan kuuluvan piirteen. Menetelmässä nimittäin huomioidaan sellaiset ominaisuudet, joiden tuottamisessa oppija epäonnistuu, mutta ei niitä, joita oppija välttää tai jotka hän kykenee tuottamaan kohdekielen standardien mukaisesti (Ellis & Barkhuizen 2005: 70; Izumi, Uchi-moto & Isahara 2005: 73).

Potentiaalisen esiintymisen analyysissa (*potential occasion analysis, part-of-speech analysis*), jota oma tutkimuksenikin edustaa, lasketaan myös aineistossa ilmenevät tapaukset, jotka ovat norminmukaisia, ja se, montako prosenttia kaikista tarkasteltavan piirteen esiintymistä on virheellisiä (Thewissen 2015: 49). Kyseinen analyysitapa on harvaksel-

taan käytetty työläytensä takia, ja useissa virheanalyysiin perustuvissa tutkimuksissa pitäytytäänkin ennemmin laskentatavoissa, joissa tarkasteltavien virhetyyppien virheiden prosentuaalinen osuus lasketaan usein vain virheiden kokonaismäärästä (Thewissen 2015: 49). Potentiaalisen esiintymisen analyysin etu verrattuna moniin muihin virheanalyysissä käytettyihin laskentatapoihin on siis siinä, että laskemalla niin oikein muodostetut kuin virheellisetkin tapaukset pystytään kiinnittämään huomiota kielenoppijan kielen kokonaisuuteen, mikä on nykynäkemyksen mukaan tärkeämpää kuin pelkkä virheiden esiin nostaminen (ks. Izumi, Uchimoto & Isahara 2005: 73).

Huolimatta virheanalyysin metodisista ongelmista ja siihen kohdistuneesta kritiikistä virheanalyysin avulla on voitu saavuttaa arvokasta tietoa oppijankielen luonteesta ja kielenoppimisen kehityksestä. Tästä syystä virheanalyysi onkin yleistynyt oppijankielen korpustutkimuksen peruspilariksi. (Ellis & Barkhuizen 2005: 51; Jantunen 2008: 68.) Virheanalyysin lisäksi toinen tyypillinen oppijankielen tutkimuslähtökohta on kielten välisen vaikutuksen (siirtovaikutus, *transfer*, *crosslinguistic influence*) tarkastelu kontrastiivisen analyysin avulla, ja yleisesti ajatellaan etenkin oppijan ensikielen vaikuttavan oppijankielen (Jantunen 2008: 72–73). Seuraavissa alaluvuissa 2.2. ja 2.3. kuvaan hieman tarkemmin kontrastiivisen tutkimuksen ja virheanalyysin viitekehystä ja sitä, miten oma tutkimukseni siihen sijoittuu.

2.2. Kontrastiivinen tutkimus

Kontrastiivinen kielentutkimus nousi toisen kielen omaksumisen teoreettiseksi viitekehyyksi 1950-luvulla, jolloin siitä tuli ensimmäinen systemaattinen yritys ratkaista toisen tai vieraan kielen oppimisen ongelmia ja parantaa kielikoulutuksen tuloksellisuutta (Sajavaara 1999: 104, 106; Kaivapalu 2005: 24, 2013: 295). Kontrastiivisen tutkimuksen lähtökohtana on oletus, että kieliä voi verrata keskenään (Järventausta 2013: 99). Lisäksi siinä oletetaan, että kieliä voi kontrastoida niiden välisten erojen ja yhtäläisyyksien toteamiseksi (Järventausta 2013: 99–100). Vironkielisille oppijoille suomi on läheinen sukulaiskieli, jossa on niin rakenteellisesti, leksikaalisesti kuin funktionaalisesti paljon samankaltaista (Kaivapalu 2009: 384). Täten lähdekielen vaikutus on vironkielisten suomen oppimisprosessissa huomattavasti enemmän mukana kuin etäisempien kielten opiskelussa:

kielet näet voivat vaikuttaa toisiinsa oppimis- ja käyttöprosessissa vain, jos niiden välillä on jonkinlainen kosketuspinta (Kaivapalu 2009: 384; Martin 2006: 46).

Kontrastiiviseen tutkimukseen on aika ajoin suhtauduttu epäluuloisesti pääosin siksi, että 1960-luvulla Yhdysvalloissa strukturalistisesti suuntautunut kontrastiivinen tutkimus epäonnistui vieraan kielen opetuksen ongelmien ratkaisemisessa (Sajavaara 1999: 105). Strukturalistinen varhaisvaihe liitettiin behavioristiseen oppimisenäkemykseen, jonka mukaan jo omaksuttu aines häiritsi uuden omaksumista eli lähdekieli nähtiin esteenä kohdekielen omaksumiselle (Kaivapalu 2005: 24). Tästä seurasi, että kun behaviorismi menetti merkitystään, myös kontrastiivinen tutkimus joutui epäsuosioon (Sajavaara 1999: 105). Ongelmia aiheutti myös kielenoppimisen kannalta keskeisen transferin käsitteen suora kytkeä behaviorismiin: jos behaviorismi kerran todettiin pitämättömäksi, ei menetelmän kritisoijien mukaan siirtovaikutustakaan voinut olla olemassa (mp.).

Behavioristisessa oppimiskäsityksessä kielten välisten erojen nähtiin siis olevan mahdollisia virhelähteitä oppimisessa, ja painottamalla niitä opetuksessa arveltiin voitavan ehkäistä oppijoiden virheitä. (Latomaa 1993: 19; Kaivapalu 2005: 24.) Käsitystä, että vieraan kielen oppimisen ongelmia voitaisiin ennustaa kontrastiivisen analyysin avulla, on kutsuttu kyseisen analyysin *vahvaksi hypoteesiksi* (Paunonen 1991: 23–24; Sajavaara 1999: 107; Kaivapalu 2005: 25, 2013: 296). Vahvan hypoteesin rinnalle kehitetyn *heikon hypoteesin* mukaan läheskään kaikki oppimisvaikeudet eivät olet ennustettavissa lähde- ja kohdekielen rakenteita kontrastoimalla, vaan vertailu auttaa vain osittain selittämään vaikeuksia ja virheitä (Paunonen 1991: 23–24; Sajavaara 1999: 107; Kaivapalu 2005: 25, 2013: 296).

Kontrastiiviseen kielentutkimukseen kohdistuneesta kritiikistä huolimatta kiinnostus kyseistä tutkimusta kohtaan ei kuitenkaan kokonaan hiipunut, sillä didaktisesti suuntautuneen tutkimuksen ohella oli koko ajan tehty jonkin verran myös tutkimusta, jossa kielten vertailulla ei ollut pelkkä välinearvo, vaan kielten systemaattista vertailua pidettiin ennemminkin itseisarvona. Tällaista tutkimusta ryhdyttiin toteuttamaan eritoten Euroopassa, jossa 1970- ja 1980-luvulla useissa laajoissa kontrastiivisissa projekteissa tavoitteena oli työstää kieliparikohtaisia kontrastiivisia kielioppeja. 1980-luvun lopulla kielentutkimuksen pragmaattinen käänne alkoi näkyä myös kontrastiivisessa tutkimuksessa, ja

kielen rakenteiden vertailussa siirryttiin yhä enemmän kielen käytön, tekstien ja diskursin kontrastiiviseen tutkimukseen. Viime vuosikymmeninä korpuslingvistiikka on laajentanut tutkimuskenttää tuomalla vertailevan kielentutkimuksen piiriin kontrastiiviset korpusanalyysit. (Järventausta 2013: 99; Sajavaara 1996: 17–20, 1999: 103.)

Fisiakin (1990: 4) mukaan kontrastiivisessa tutkimuksessa ovat 1980-luvulta lähtien olleet keskeisiä paitsi yllä mainitut kieliparikohtaiset kontrastiiviset analyysit ja niiden sovellukset myös kontrastoinnin (meta)teoreettiset kysymykset ja kieliteorioiden kontrastiiviset testaukset. Vaikka teoreettinen viitekehys on edellytys kontrastiivisen tutkimuksen oman metodologian kehittämiseksi, on kaiken kontrastiivisen tutkimuksen ytimessä kuitenkin aina varsinainen kontrastiivinen analyysi eli kielten ja niiden osajärjestelmien systemaattinen vastakkainasettelu erojen ja yhtäläisyyksien toteutukseksi (Järventausta 2013: 102). Melkein mistä tahansa kontrastiivista analyysistä ja sen kulkua käsittelevästä tutkimuksesta on löydettävissä lisäksi peruskaava, jossa kontrastiivinen analyysi etenee kuvauksesta kontrastointiin (mp.). Järventaustan (2013: 102) mukaan esimerkiksi Lado (1957: 67–69) on esittänyt, että kieliopillisten rakenteiden vertailussa ensimmäinen askel on hankkia paras mahdollinen kuvaus kummastakin kielestä, toinen askel on koota kuvauksissa esiintyvät rakenteet ja kolmas askel on verrata rakenteita kohta kohdalta toisiinsa. Krzeszowski (1990: 34–45) on todennut, että ennen varsinaista kontrastointia on lisäksi selvitettävä, ovatko kontrastoitaviksi aiotut kielen ilmiöt todella keskenään vertailukelpoisia, ja jos ovat, niin millä perusteella, sillä ilman yhteistä vertailuperustaa kontrastointi ei ole mahdollista (ks. myös Järventausta 2013: 103–104).

Edellä mainituksi vertailuperustaksi, *tertium comparationisiksi*, käsitetään se muuttumaton suure, tutkimuksen metodinen välttämättömyys, johon kielikohtaisia eroja ja yhtäläisyyksiä voidaan suhteuttaa. Kontrastiivisten analyysien vertailuperustaksi on yleensä määritelty joko jonkinlainen muodollinen tai semanttinen vastaavuus. (Järventausta 2013: 104–105; Sajavaara 1999: 113–114.) Kielen rakenteiden vertailussa lähtökohta on tavoitteista riippuvainen, mikä tarkoittaa, että lähtökohtana voi olla jokin kielen osajärjestelmä, jolloin ekvivalenssi perustuu kielten kuvausjärjestelmiin ja niiden paradigmoihin (Järventausta 2013: 106). Se voi olla myös jokin kieliopillisen kuvausmallin sääntö, jolloin sääntö toimii ekvivalenssin perustana, tai jokin yksittäinen kielellinen rakenne, jolloin ekvivalenssi määräytyy semanttis-syntaktisesti (mp.). Käsillä olevassa tutkimuksessa kontrastoin suomen ja viron pronominijärjestelmää keskittyen relatiivikonstruktioihin,

joten ekvivalenssi rakentuu kieliopillisten paradigmojen eli kielten pronominijärjestelmien varaan, jotka taas perustuvat käyttämiini kuvausmalleihin.

Vertailuni lähtökohtana on havainto, että kontrastoitavien ilmiöiden, relatiivikonstruktioiden, välillä on kielissä olemassa todellinen eli objektiivinen samankaltaisuus (Ringbom 2007: 7–8; ks. myös Kaivapalu 2013: 297). Kieltenvälisen samankaltaisuuden ja erilaisuuden raja ei kuitenkaan ole jyrkkä, ja se voidaan nähdä pikemminkin jatkumona (esim. Kaivapalu 2005), johon sijoittuvat samankaltaisuussuhteet, kontrastisuhteet ja nollasuhteet (Ringbom 2007: 5–7). Esimerkiksi erona tässä tapauksessa on, ettei virossa ole erillistä relatiivipronominia, kuten suomessa *joka*, vaan relatiivipronomininit ovat identtisiä interrogatiivipronominien kanssa (Remes 2015: 142). Viron tapaan myös suomessa *mikä* ja *kuka* luokitellaan eri sanaluokkaan riippuen siitä, onko kyse kysymyksestä vai ei, ja rajanvetoa täytyy käydä epäsuorien kysymyslauseiden kohdalla (VISK 2008 § 714).

Opetellessaan uutta kieltä ihminen joko tietoisesti tai tiedostamattaan hyödyntää sitä tietoa ja taitoa, mikä hänellä äidinkielestään tai muista jo osaamistaan kielistä on (Kaivapalu 2009: 385). Näin ollen on luonnollista, että virolainen suomenoppija tukeutuu etenkin opintojen alkuvaiheessa omaan äidinkieleensä, joka varsinkin kieliopilliselta rakenteeltaan on suomen kanssa päällisin puolin melkein identtinen (Kaivapalu 2009: 386). Kielten lähisukulaisuus ja rakenteellinen samankaltaisuus helpottavat oppimista, ja tiedetäänkin, että virolainen suomenoppija oppii ainakin jonkintasoisesti suomea nopeammin kuin sellainen oppija, jonka lähdekieli eroaa suomesta enemmän niin rakenteellisesti kuin leksikaalisesti (mp.). Luvussa 3. kuvaan suomen ja viron relatiivikonstruktioita ja käyn osaltaan läpi niiden samankaltaisuutta ja erilaisuutta. Tutkimukseni etenee kontrastiiviselle analyysille tyypilliseen tapaan kuvauksesta kontrastointiin, mutta lähtökohtanani ei kuitenkaan ole verrata rakenteita systemaattisesti kohta kohdalta toisiinsa vaan pikemminkin pohtia mahdollista lähdekielen siirtovaikutusta eri virhetyypeissä. Tutkimukseni kontrastiivinen analyysi kulkee siten ikään kuin virheanalyysin taustalla. Tarkasteleman virhetyypit kuvaan seuraavassa alaluvussa.

2.3. Virheanalyysi ja virhetyyppiluokittelu

Kun pelkästään didaktisesti suuntautunut kontrastiivinen tutkimus ajautui 1960-luvulla umpikujan, nousivat sen tilalle ensin virheanalyysi ja sittemmin välikielen ja oppijan-kielen tutkimus (Järventausta 2013: 99; Sajavaara 1999: 107–108, 116). Kielenopetuksen tarpeisiin tarjottiin mallia, joka alkaisi oppijoiden virheiden tarkastelusta (Sajavaara 1999: 116). Tällä tavoin lähdekielen negatiivista siirtovaikutusta eli interferenssiä tutki-malla ajateltiin voitavan päästä suoraan käsiksi myös kielenoppimisen kontrastiivisiin on-gelmiin (mp.). Selvää kuitenkin on, että näin ei ole mahdollista tarkastella kielten välisen vuorovaikutuksen myönteisiä ilmiöitä, jotka ovat primäärisiä verrattuna lähdekielen ne-gatiiviseen vaikutukseen sen läpinäkyvyydestä ja pitkästä tutkimusperinteestä huolimatta (Kaivapalu 2009: 385; Sajavaara 1999: 116). Lähdekielen positiivinen siirtovaikutus il-menee näkyvämmiin ymmärtämisen kuin tuottamisen tasolla (Kaivapalu 2009: 386), ja keskitynkin tässä tutkimuksessa, jossa aineistona ovat suomenoppijoiden tekstit, pohti-maan vain viron kielen negatiivista siirtovaikutusta.

Virheanalyysissa on tapana erottaa viisi vaihetta, joita itsekin omassa tutkimuksessani noudatan. Ensimmäisessä vaiheessa tutkijan tehtävänä on tunnistaa virheet: kompetens-sivirheet, joissa on kyse kielen järjestelmään liittyvistä ongelmista, pyritään jo tässä vai-heessa mahdollisuuksien mukaan erottamaan sellaisista virheistä, jotka ovat satunnaisia lipsahduksia kielenkäyttäjän tuotoksissa ja jotka hän pystyy korjaamaan. (Sajavaara 1999: 116.) Tunnistamisen jälkeen virheet kuvataan käytettävissä olevan kuvausmallin perusteella, mitä seuraa virheiden luokittelu kielen kuvauksen eri tasoille (Sajavaara 1999: 116; Ellis & Barkhuizen 2005: 58–60). Omassa tutkielmassani käytän virheiden luokittelussa kieliopillista luokittelua (*Linguistic Category Taxonomy*) (ks. Ellis & Bar-kuizen 2005: 60). Kieliopillinen luokittelu perustuu niihin kielioppimalleihin, joita koh-dekielen kuvaukseen on tutkimuksessa käytetty (Ellis & Barkuizen 2005: 60). Nämä kie-lioppimallit, joista tarkemmin seuraavassa alaluvussa 2.4., sisältävät yleiset kuvaukset kielen eri kategorioista. Kyseisten kategorioiden perusteella olen jakanut aineistoni rela-tiivikonstruktiovirheet seuraaviin neljään virhetyyppiin:

1. pronominin tai korrelaatin paikka tekstissä on virheellinen
2. pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa
3. korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä
4. pronominivalinta on virheellinen

Virhetyypissä 1 pronominin tai korrelaatin paikka tekstissä on virheellinen. Yleiskielessä relatiivipronomini aloittaa aina relatiivilauseen ja viittaa ensisijaisesti sitä lähimpänä edellä olevaan substantiivi-ilmaukseen, joten kyseisessä tyyppissä relatiivipronomini on sijoitettu väärään kohtaan relatiivilauseetta tai korrelaatti on liian kaukana siihen viittavasta relatiivipronominista. Virhetyypissä 2 pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa. Aineistossani esiintyy muutamia tapauksia, joissa *joka*-pronominin sijaan on käytetty virheellisesti indefiniittistä kvanttoripronominia *joku*, ja yksi tapaus, jossa relatiivipronominin lisäksi myös korrelaatiksi on valittu väärä pronomini. Näitä tapauksia en kuitenkaan ole laskenut mukaan kyseiseen virhetyyppiin, vaan esitän niihin liittyviä erillisiä huomioita alaluvussa 4.1.5. Väärällä muodolla en siis tarkoita, että pronomini tai korrelaatti olisi väärä sana, vaan että pronomini tai korrelaatti ei ole norminmukaisesti lauseensa edellyttämässä sijamuodossa. Virhetyypin 3 sisältämissä virheissä korrelaatti on epäselvä tai sitä ei ole havaittavissa tekstistä lainkaan. Virhetyypissä 4 taas pronominivalinta on virheellinen, mikä tarkoittaa, että relatiivipronominia *joka*, *mikä* tai *kuka* on käytetty virheellisesti toisen, norminmukaisen relatiivipronominin asemasta.

Mallina edellä kuvatulle virhetyyppiluokittelulleni on toiminut myös Satu Haataja (2007) pro gradu -tutkielma, jonka aineisto koostuu natiivien suomenpuhujien, seitsemäsluokkalaisten ja lukiolaisten, kirjoitelmista. Olen kuitenkin jonkin verran muuttanut kyseistä luokittelua, sillä Haataja (2007) tarkastelee omasta tutkimuksestani poiketen myös muidenkin pronomien käyttöä kuin pelkästään relatiivipronominien, minkä lisäksi analyysitapamme eroavat paikka paikoin toisistaan. Haataja (2007: 72) on esimerkiksi luokitellut osan aineistonsa relatiivipronominien käyttöön liittyvistä virheistä virhetyyppiin ”Korrelaatti vääränlainen”. Itse olen laskenut tämänkaltaiset virheet kuuluviksi pronominivalintaan, sillä koen, että jos korrelaattiin voi kuitenkin viitata toisella relatiivipronominilla, on virheessä kyse silloin pronominivalinnasta, ei vääränlaisesta korrelaatista. Luokittelu- ja analyysitapojemme eroavaisuuksista huolimatta peilaan pro gradu -tutkielmani tuloksia Haatajan (2007) tuloksiin ja saan näin viitteitä siitä, mitkä tarkastelemistani virhetyypeistä ovat oppijoille tyyppillisiä ja mitkä natiivien kanssa yhteisiä.

Virheiden kuvauksen ja luokittelun yhteydessä tutkimuksessa tavataan usein myös esittää kvantitatiivisia havaintoja virheiden frekvensseistä (Ellis & Barkuizen 2005: 62). Omassa potentiaalisen esiintymisen analyysia edustavassa tutkimuksessani lasken virheellisten tapausten lisäksi kohdekielen standardien mukaisesti muodostetut tapaukset. Tuon tutkimusaineistoni analyysin yhteydessä ilmi kunkin relatiivikonstruktion tapausten kokonaismäärän ja sen, montako prosenttia niistä on virheellisiä. Kyseisen laskentavan avulla pystytään kiinnittämään huomiota kielenoppijan kielen kokonaisuuteen, ja se on nykynäkemuksen mukaan tärkeämpää kuin pelkkä virheiden korostaminen (ks. Izumi, Uchimoto & Isahara 2005: 73).

Virheiden luokittelun jälkeen virheet selitetään (Sajavaara 1999: 116). Perinteisesti on tavattu erottaa kolmenlaisia virheitä: äidinkielen aiheuttamat interlingvaaliset virheet (*interlingual errors*), kohdekielen oman systeemin aiheuttamat intralingvaaliset virheet (*intralingual errors*), joista monet ovat samanlaisia kuin natiivien kielenoppijoiden tekemät virheet, ja opetuksen aiheuttamat virheet (*induced errors*) (Ellis & Barkuizen 2005: 65–66; Sajavaara 1999: 116). Omassa tutkimuksessani pyrin osaltani tarkastelemaan virheitä kahdessa ensin mainitussa kategoriassa, joista interlingvaaliseksi virheiksi käsitän juuri-kin viron kielen vaikutuksesta aiheutuvat virheet, kun taas intralingvaalisiin virheisiin luokittelen kohdekielen omasta systeemistä johtuvat virheet, kuten hyperkorrektiuden⁴. Kohdekielen oman systeemin vaikutus ei tosin ole intralingvaalisissakaan virheissä yksiselitteinen, sillä usein ne saavat alkunsa äidinkielen siirtovaikutuksesta (ks. esim. Rauto 2003).

Edellä mainittujen virheiden lisäksi olen pyrkinyt tunnistamaan oppijoiden kehitystasoon liittyviä virheitä (*developmental errors*), jotka voidaan myös lukea omaksi kategoriakseen (esim. Richards 1975: 173). Kehitystasoon liittyvillä virheillä tarkoitan tässä virheitä, jotka johtuvat oppijoiden kielitaitotasosta. Tutkimuksessani keskityn selittämään virheitä kielen rakenteellisilla piirteillä, mutta minulla ei ole aineistoni kautta pääsyä moniinkaan ulkoisiin tekijöihin, kuten opetuksen laatuun, ja tästä syystä jätän opetuksesta johtuvien virheiden pohtimisen tutkimukseni ulkopuolelle.

⁴ Hyperkorrektiudella tarkoitan tässä sitä, että oppijan tuottamassa kielessä erilaisia kielen yksityiskohtia on liian paljon, esimerkiksi jotain tiettyä relatiivipronominia on ylikäytetty (esim. Pica 1984; James 1998: 186; ks. myös Sajavaara 1999: 119).

Virheiden selittämistä seuraa vielä niiden merkityksen arviointi suhteessa kohdekielen järjestelmään. Tällöin on usein tarpeen pohtia myös esillä olevien virheiden vaikutusta kommunikoinnin onnistumiseen, mistä on suora yhteys kielenopetukseen. On huolellisesti mietittävä, missä määrin ja millä tavoin virheisiin on opetuksessa syytä puuttua. (Sajavaara 1999: 117.) Sajavaara (1999: 117) painottaa, että kontrastointi ja virheiden tarkastelu on suhteutettava kielellisen viestinnän yleisiin periaatteisiin, toisin sanoen kielenoppiminen tulisi nähdä prosessina, jatkumona, jossa virheet ovat oppimisen tietyssä vaiheessa luonnollinen osa sitä. Myös Latomaan (1996: 100) mukaan poikkeamat ja niiden variaatio ovat osoitus siitä, että oppija prosessoi havaitsemiaan kielenaineiksia ja rakentaa niiden pohjalta hypoteeseja, jotka muuttuvat kielenomaksumisen edetessä.

Mielestäni sitä, että oppija tavoittelee kirjoituksessaan tiettyä kohdekielistä normistoa ei kuitenkaan pitäisi pitää itsestäänselvyytenä, sillä useinhan kirjoitamme vailla haluakaan kirjoittaa normitettua yleiskieltä. Etenkään virolaisten suomenoppijoiden tapauksessa variaatio ei siis välttämättä ole osoitus oppimisprosessista, vaan se voi olla ihan luonnollinen osa kielen eri rekistereitä. Mutta koska oppijankieliaineistoni on kerätty yliopistojen suomen kielen kurssilaisilta, ja siihen sisältyy tiettyjä oletuksia, joita oppijat tavoittelevat, koen perustelluksi verrata kyseistä aineistoa yleiskielen normeihin. Vertailun yhteydessä on silti hyvä pitää mielessä, että oppijankieli on oma uniikki kielimuotonsa, sillä tutkimuksessa käytetty kohdekielen normistoon pohjautuva deskriptiivisen luokittelu saattaa helposti ohjata tulkintaan, että oppijan tavoitteena on ainoastaan kehittyneemmän kielimuodon oppiminen (ks. Ellis & Barkuizen 2005: 61).

2.4. Käytetyt kielioppimallit

Virheanalyysin ja kontrastiivisen analyysin vertailukohdaksi soveltuvilta kielikohtaisilta kuvauksilta on yleensä edellytetty, että ne ovat teoreettisilta lähtökohdiltaan yhteneväisiä ja toisistaan riippumattomia. Vertailun pohjaksi soveltuvien kielioppimallien paremmuudesta on vuosien saatossa kiistelty paljon, ja painopisteet ovat vaihdelleet kielioppiteorioiden sekä virheanalyysin ja kontrastiivisen tutkimuksen kehittyessä. (ks. Järventausta 2013: 103.) Esimerkiksi Ladon (1957) lähtökohtana kielten rakenteiden vertailussa oli strukturalistinen kuvaus, kun taas Di Pietro (1971) perusti tutkimuksensa generatiiviseen

transformaatiokielioppiin. Krzeszowski (1979) kehitti oman kontrastiivisen generatiivisen kielioppimallinsa, ja 1980-luvulla saksan kontrastiivisissa kielioppeissa puolestaan hyödynnettiin konstituenttianalyysiin pohjautuvaa dependenssimallia. (Järventausta 2013: 103; Tarvainen 1985.) Koska mikään käytetyistä kielioppimalleista ei ole osoittautunut selvästi toista paremmaksi, voidaan kuvauksen lähtökohdaksi periaatteessa valita mikä tahansa teoreettinen kielioppimalli, kunhan kontrastoitavat kielet on kuvattu saman kielioppimallin mukaisesti samoja käsitteitä käyttäen (Järventausta 2013: 103).

Omassa tutkimuksessani edustuvat suomen kielen kuvauksen osalta Ison suomen kielioppi (VISK 2008) sekä Kielitoimiston kielioppiopas (2015). Näistä kahdesta Iso suomen kielioppi ilmestyi vuonna 2004, ja se on tähän mennessä sivumäärältään laajin deskriptiivinen kuvaus suomen kielestä. Teoksen johdannossa kerrotaan, että teoriapohja on moniaineksinen mutta että teos kuitenkin jatkaa fennististä perinnettä ja on pyrkinyt mahdollisimman pitkälle hyödyntämään suomalaisen kieliopinkuvaukseen vakiintuneita käsitteitä ja ratkaisuja (VISK 2008, johdanto). Omassa tutkimuksessani hyödynnän Ison suomen kieliopin mallin mukaisia fennistiikkaan vakiintuneita käsitteitä ja termejä. Lisäksi käytän paikoittain myös deskriptiivis-normatiivista Kielitoimiston kielioppiopasta (2015), jonka kieliopillisten ilmiöiden kuvauksessa näkyy muun muassa Ison suomen kieliopin käsittelytapa (KK 2015: 24).

Viron kielen relatiivikonstruktioiden kuvauksessa hyödynnän pääsääntöisesti Remeksen (2015) Viron kielioppia. Teos on uudistettu ja täydennetty laitos 1983 ilmestyneestä Remeksen itsensä laatimasta viron kieliopista, ja se on kirjoitettu erityisesti suomalaista käyttäjäkuntaa varten. Kielioppiseikkojen esitysjärjestys on teoksessa pääpiirtein perinteisen kieliopin mukainen. Nominien ja verbien taivutustyyppit esitetään virolaisten kielioppioppaiden ja koulukielioppien mukaista deklinaatio- ja konjugaatiojakoa noudattaen. (Remes 2015: 7.) Joiltain osin kielioppiseikkojen tulkinnat ja korostukset eroavat virolaisissa kielioppeissa esitetystä käytännöstä, sillä kuten Remes (2015: 8) huomauttaa, kyseisen kieliopin tekijä on suomalainen ja teos on suunnattu suomalaisille. Erityistä huomiota teoksessa kiinnitetään piirteisiin, joissa viro ja suomi eroavat toisistaan, mikä on oman tutkimukseni kannalta varsin hyödyllistä (ks. Remes 2015: 8). Kielioppitermeissä käytetään osin Ison suomen kieliopin (2004) mukaista käytäntöä, mikä tarkoittaa, että kontrastoitavat kielet, suomi ja viro, on kuvattu saman kielioppimallin mukaisesti samoja

käsitteitä käyttäen ja näin ollen molemmat teokset soveltuvat tutkimukseni virheanalyysiin ja kontrastiivisen analyysin teoreettiseksi taustaksi. On kuitenkin huomattava, että oppijoiden käsityksissä äidinkiessä omaksuttu kielioppi ei ole silti sama kuin deskriptiiviset kuvaukset äidinkielen järjestelmästä (Kaivapalu 2009: 389). Näin ollen kohdekielen käytön kannalta kielten välinen havaittu ja oletettu samanlaisuus, jotka perustuvat sekä muodolliseen opetukseen että oppijan omiin kokemuksiin, saattavat olla todellista samanlaisuutta paljon ratkaisevampia (Kaivapalu 2009: 389).

Seuraavassa luvussa 3. esittelen kuvaukset suomen ja viron relatiivikonstruktiosta käyttämieni kielioppimallien mukaisesti, minkä jälkeen analysoin virheitä kunkin relatiivikonstruktion kohdalla yksitellen. Luvussa 4.1. tarkastelen ensin *joka*-relatiivikonstruktion, luvussa 4.2. *mikä*-relatiivikonstruktion ja luvussa 4.3. *kuka*-relatiivikonstruktion kohdalla tehtyjä virheitä. Kyseinen esittämissjärjestys on sama kuin Satu Haatajalla (2007) tämän pro gradu -tutkielmassa. Mahdollisuuksien mukaan pohdin virheiden syitä kunkin yksittäisen aineistoesimerkin kohdalla. Lisäksi jokaisen alaluvun lopussa käyn vielä yhteisesti läpi eri virhetyyppien virheiden taustalla oletettavissa olevia syitä ja vertaan tuloksiani Haatajan (2007) natiiviaineiston tuloksiin.

3. RELATIIVIKONSTRUKTIOT SUOMESSA JA VIROSSA

Suomen kielessä relatiivilauseen aloittavat relatiivipronominin muodostuvat nominatiivi-muodossa vartaloaineksista *jo-*, *ku-* (~ *ke-*) ja *mi-* sekä enkliittisestä partikkelista *-ka*: *joka*, *kuka*, *mikä* (VISK 2008 § 714, 1164). Relatiivipronominin valinta puhutussa ja kirjoitetussa kielessä on melko erilaista, mutta kummassakin tapauksessa tendenssinä on, että *joka*-pronominin tyypillisimpänä esiintymisyhteytenä ovat yksilöidyt tarkoitteet ja *mikä*-pronominilla vähemmän yksilöidyt (VISK 2008 § 736). Selkeimmin yksilöityjä ovat ihmiset, joihin viitattaessa *joka* on tavallisin vaihtoehto, mutta puhutussa kielessä sen tilalla käytetään myös pronominia *kuka* (~ *ketä*) (2) (VISK 2008 § 736). Ihmistarkoitteisissa tapauksissa relatiivipronomineista harvinaisin on *mikä*, mutta sitäkin puhutussa kielessä kyllä toisinaan tavataan (3) (mp.). Alla Ison Suomen Kieliopin (VISK 2008 § 736) esimerkit *kuka*- ja *mikä*-relatiivipronominien käytöstä puhutussa kielessä:

(2) *En ees tiiä ketää, **kuka** käyttäis [huumeita].*

(3) *Kaveri **mikä** on täälä, Parkkilassa siellä tulee tämä Savom murre ja, kaveri **mikä** on Turussa ni sieltä tulee tämä rannikkomurre.*

Yksilöityjä ovat myös konkreettiset elotontarkoitteiset korrelaatit eli esinettä, asiaa tai paikkaa tarkoittavat substantiivi-ilmaukset. Niiden yhteydessä kirjoitetussa kielessä esiintyy enimmäkseen *joka*, mutta puhutussa kielessä myös *mikä* on hyvin yleinen. (KK 2015: 259; VISK 2008 § 736.) Tietyntyypisissä paikan ilmauksissa sekä *joka* että *mikä* ovat mahdollisia, ja tällöin relatiivipronomini on lauseessa adverbiaalina (Maamies 2011). Kuitenkin *joka*-ilmauksessa viittauskohde on tavallaan tarkkarajaisempi, kun taas *mikä*-ilmauksissa se on epämääräisempi (KK 2015: 258). Kielitoimiston kielioppiopas (2015: 258, 261) antaa *joka*- ja *mikä* -pronominien käytöstä seuraavat esimerkit, joista ensimmäisessä viittauskohde on täsmennetty (4) ja toisessa se on rajoiltaan avoin (5):

(4) *Hän varttui Kuopiossa, **jossa** tapasi tulevan puolisonsa.*

(5) *Huomasin olevani keskellä rämeikkömetsää, **missä** tuskin kovin moni on kävellyt aikaisemmin.*

Pronominia *mikä* käytetään relatiivipronominina paitsi paikkaa ilmaisevan korrelaatin yhteydessä myös silloin, kun viittauskohteena on koko edeltävä lause tai lauseen sisältämä ajatus (6) (KK 2015: 259). Silloin, kun korrelaattina on pronomini, relatiivipronominin valinnalla voidaan ilmaista, millainen tarkoite on: *joka*-pronomini osoittaa korrelaatin suurempaa yksilöintiä, toisin sanoen ihmis- tai ainakin konkreettistarkoitteisuutta, *mikä* taas vähäisempää yksilöintiä, esimerkiksi abstraktiutta (VISK 2008 § 736; Maamies 2011). Kielitoimiston kielioppaan esimerkissä (7) viittauskohteena oleva pronomini on merkitykseltään abstrakti, ja täten relatiivipronominina on *mikä*. Kielitoimiston kielioppioppaan (2015: 260) mukaan myös adjektiiviin viitattaessa relatiivipronominina on useimmiten *mikä*, kuten kyseisen teoksen esimerkissä (8), jossa korrelaattina on superlatiivinen ilmaus:

(6) *Äänestyksessä myönteinen kanta voitti, mikä oli yllätys.*

(7) *Tässä on jotain, mitä en ymmärrä.*

(8) *Tuo oli viisainta, mitä tässä ketjussa on sanottu.*

Viron kielen relatiivipronomininit poikkeavat käytöltään suomen relatiivipronomineista, vaikka vartaloiltaan pronominit muistuttavat toisiaan: virossa relatiivipronominien *kes* 'joka, kuka' ja *mis* 'joka, mikä' nominatiivin lopussa on *s*, joka liittyy suomestakin tuttuihin *ke-* ja *mi-*vartaloaineksiin. Se on lähtöisin pronominista *se(e)*: *ke + se(e) > kes*. (Remes 2015: 142–143.) *Kes-* ja *mis-*pronominiinien välinen ero ei ole kuitenkaan samanlainen kuin suomen relatiivipronominiinien *joka* ja *mikä*, muttei myöskään ihan samanlainen kuin relatiivipronominiinien *kuka* ja *mikä* ero. Virossa esimerkiksi relatiivipronomineista käytetään tavallisesti yksikkömuotoja, vaikka korrelaatti olisi monikossa (9) (Remes 2015: 143). Suomessa taas relatiivipronomini mukautuu aina korrelaattinsa lukuun (KK 2015: 262). Myös silloin, kun viittauskohteena on yksikkömuotoinen mutta merkitykseltään monikollinen lukusana, on relatiivipronomini merkityksen mukaisesti monikossa (10) (KK 2015: 262). Seuraavassa Hannu Remeksen (2015: 143) vironkielinen ja Kielitoimiston kielioppaan (2015: 262) suomenkielinen esimerkki relatiivipronominin käytöstä, kun korrelaatti on monikollinen:

(9) *Mehed, kes 'miehet, jotka' vrt. Mees, kes 'mies, joka'.*

(10) *Tutkimukseen valittiin 41 koiraa, joilla oli diagnosoitu nivelrikko.*

Toisin kuin suomessa virossa relatiivipronomininit ovat samat kuin interrogatiivipronomininit *kes* 'kuka, ken' ja *mis* 'mikä' (Remes 2015: 141). Viron *kes* ja *mis* välillä ei myöskään tehdä eroa puhutussa ja kirjoitetussa kielessä, kuten suomen kielessä relatiivipronominien välillä tehdään. Lisäksi niihin pätee pääsääntö, että *kes* viittaa ihmistä ja eläintä tarkoittavaan korrelaattiin ja *mis* esineisiin tai asioihin. Kuitenkin *mis*-pronominilla voidaan viitata myös eläimiin silloin, kun a) kooltaan suurta eläintä ei käsitetä tekijäksi (11) tai on kyse esimerkiksi laumasta (12) ja b) aina puhuttaessa pienistä eläimistä (13) (Remes 2015: 143–144). Seuraavat esimerkit (11–17) ovat peräisin Remeksen (2015: 143–144) Viron kieliopista:

- (11) *Hobune, kelle ~ mille Rein ostis 'hevonen, jonka Rein osti'.*
 (12) *Lambakari, mis seisis tee ääres 'lammaslauma, joka seisoi tien vieressä'.*
 (13) *Kalad, mis [ei kes]ta püüdis 'kalat, jotka hän pyydysti'.*

Relatiivipronominia *kes* käytetään usein viittaamassa esimerkiksi laitosta tai järjestöä osoittavaan sanaan, kun tällainen merkitsee ensisijaisesti ihmisten muodostamaa yhteisöä. Kyseisen pronominin käyttö on näissä yhteyksissä tavallista eritoten silloin, kun korrelaattina oleva sana osoittaa tekijää (14). *Kes*-pronominia voidaan käyttää myös, kun esimerkiksi korrelaattina olevan valtion nimi viittaa sen asukkaisiin (15). (Remes 2015: 144.)

- (14) *Teater, kes praegu mängib Kitzbergi "Libahunti" 'teatteri, joka paraikaa esittää Kitzbergin "Ihmissutta"'.
 (15) *Šveits, kes on saavutanud kõrge arengutaseme 'Sveitsi, joka on saavuttanut korkean kehitystason'.**

Virossa viittauskohde on tavallisesti välittömästi ennen relatiivipronominia, mutta syystä, että viron pronominien viittaussuhteet jakautuvat elolliseen ja elottomaan, esiintyy toisinaan sellaista sanajärjestystä, jossa ennen relatiivipronominia voi olla elollista tarkoittava korrelaatin jäljessä vielä elottomaan viittaava sana (16) (Remes 2015: 144). Hannu Remeksen (2015: 144) mukaan viron kannalta sisältö on selkeä, mutta asianmukaisen suomennoksen ei ole mahdollista olla sanatarkka. Sanajärjestysseikoissa on lisäksi huomattava, että toisin kuin suomessa virossa relatiivipronominia voi edeltää prepositio (17) (mp.).

(16) *Ta elab sisse luuletaja maailma, kes oli pettunud toleaege ühiskonna ideaalitates 'Hän eläytyy sellaisen runoilijan maailmaan, joka oli pettynyt tuonaikaisen yhteiskunnan ihanteettomuuteen'* (ei ' - - runoilijan maailmaan, joka - -').

(17) *Hea auto, ilma milleta reis poleks õnnestunud 'Hyvä auto, jota ilman matka ei olisi onnistunut'*.

Suomessa relatiivipronomineilla on siis omat määritellyt funktionsa, ja ne eroavat toisistaan puhe- ja kirjakielessä. Viron relatiivipronominien välillä ei tehdä eroa puhutussa ja kirjoitetussa kielessä, minkä lisäksi niillä on suomen relatiivipronomineihin verrattuna verrattain erineviä käyttötarkoituksia. Lisäksi virossa, kuten useassa muussakin kielessä, kysymys- ja relatiivisanat ovat identtiset (Pääkkönen 1988: 53). Seuraavaksi esittelen pronominien *joka*, *mikä* ja *kuka* relatiivista käyttöä oppijankieliaineistossani ja vertailen kussakin tarkastelemassani relatiivikonstruktiossa tehtyjä virheitä Haatajan (2007) natiiviaineistossa esiintyviin virheisiin. Pohdin myös, onko virolaisten suomenoppijoiden tekemät relatiivikonstruktiovirheet selitettävissä lähdekielen vaikutuksella.

4. AINEISTON RELATIIVIKONSTRUKTIOIDEN VIRHEET

4.1. *Joka*-relatiivikonstruktion virheet

Pääkkösen (1988: 276) mukaan relatiivipronominin *joka* käyttö kirjakielessä on yli viisi kertaa yleisempää kuin *mikä*-relatiivipronominin. Myös omassa oppijankieliaineistossani esiintyvistä relatiivipronomineista selvästi frekventein on *joka*. *Joka*-relatiivikonstruktio edustuu kirjoitelmissa 308 kertaa, joista virheellisiä tapauksia on vain 34 kappaletta (11 %). Samoin on Haatajan (2007) natiiviaineiston kohdalla. Hänen tarkastelemissaan kirjoitelmissa *joka*-konstruktio edustuu 176 kertaa, ja niissä virheitä on tehty ainoastaan 17 tapauksessa (9,7 %) (Haataja 2007: 71). Aineistoni *joka*-relatiivikonstruktion virheet on eriteltävissä seuraaviin virhetyyppeihin:

1. pronominin tai korrelaatin paikka tekstissä on virheellinen
2. pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa
3. korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä
4. pronominivalinta on virheellinen

Virhetyypissä 1 pronominin tai korrelaatin paikka tekstissä on virheellinen. Yleiskielessä relatiivipronomini aloittaa aina relatiivilauseen ja viittaa ensisijaisesti sitä lähimpänä edellä olevaan substantiivi-ilmaukseen, joten kyseisessä tyypissä relatiivipronomini on sijoitettu väärään kohtaan relatiivilauseetta tai pronominin korrelaatti on liian kaukana. Virhetyypissä 2 relatiivipronomini on väärässä luvussa korrelaattiinsa nähden tai relatiivipronomini tai korrelaatti on väärässä sijamuodossa. Tällöin ongelmana on ollut taivutus. Virhetyypissä 3 korrelaatti on epäselvä tai sitä ei ole havaittavissa tekstistä lainkaan. Virhetyypin 4 tapauksissa *joka*-pronomini viittaa koko edeltävään lauseeseen tai sen korrelaattina on abstrakti asia, jolloin relatiivipronominina pitäisi olla *mikä*. Taulukosta 2 käyvät ilmi *joka*-relatiivikonstruktiovirheet virhetyypeittäin. Frekvensseihin olen laske-
nut kunkin virhetyypin kaikki esiintymät.

TAULUKKO 2. *Joka*-relatiivikonstruktion virhetyypit.

Virhetyyppi	f	%
1. pronominin/korrelaatin paikka on virheellinen	9	26,5
2. pronomini/korrelaatti on väärässä muodossa	18	52,9
3. korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä	3	8,8
4. pronominivalinta on virheellinen	4	11,8
Virheiden kokonaismäärä	34	100,0

Taulukko 2 osoittaa, että *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla selvästi yleisin virhetyyppi aineistossani on virhetyyppi 2: siinä pronominia tai korrelaattia on taivutettu väärässä sijamuodossa tai luvussa kahdeksantoista kertaa. Virhetyypissä 1, jossa pronominin tai korrelaatin paikka tekstissä on ollut virheellinen, virheitä on tehty yhdeksän kertaa, ja virhetyypissä 4 eli pronominin tai korrelaatin valinnassa virheitä on tehty neljä kertaa. Virhetyypin 3 tapauksia, joissa korrelaattia ei ole ilmipantu, on tutkimusaineistossani vain kolme kappaletta, joista kaksi on saman kirjoittajan peräkkäisissä virkkeissä tekemiä virheitä. Seuraavaksi tuon esimerkkejä kyseisistä neljästä virhetyypistä ja pohdin syitä näiden virheiden esiintymiseen.

4.1.1. Pronominin tai korrelaatin paikka on virheellinen

Virhetyypin 1 taustalla on sääntö, jonka mukaan relatiivipronominin aloittama sivulause yleensä määrittää edeltävässä lauseessa olevaa lähintä substantiivi-ilmausta ja sen mahdollista määritettä (KK 2015: 258, 262). Pronominin ja korrelaatin välissä voi olla postpositio (esim. *kanssa*), mutta relatiivipronomini ei kuitenkaan voi viitata korrelaattiinsa adjektiivilmauksen tai toisen substantiivin yli paitsi tilanteissa, joissa viittauskohteessa on täsmentävänä määritteenä *se*, *sellainen* tai muu rajaava ilmaus (esim. *ainoa*) (KK 2015: 262). Virhetyypin 1 tapauksista kahdeksassa korrelaatti ei edellä relatiivipronominia kohdekielen standardien mukaisesti. Seuraavat esimerkit (18, 19 ja 20) kuvaavat näitä tapauksia aineistossa:

(18) *Interaktionisti Eric Lenneberg uskoo, että on olemassa kristillinen periodi kielen omaksumisen varteen, **joka** on synnyn ja 12 vuoden välissä.* (VI0396)

Esimerkissä (18) relatiivipronomini *joka* viittaa korrelaattiinsa infiniittilausekkeen *kielen omaksumisen varteen* 'kielen omaksumista varten' yli, mikä hankaloittaa kokonaisuuden hahmottamista. Tämän kaltainen ilmaus olisi parempi muotoilla toisin siirtämällä viit-
tauskohde lauseen viimeiseksi: - - *että kielen omaksumista varten on olemassa kristillinen
periodi, joka on - -*.

(19) *Kuvat ja tekstit jotka kuvailivat sota, sulautetaan yhdeksi kokonaisuudeksi, **jotka** tarjoavat jännitystä kaikille ihmisille- sekä niille, jotka pitävät sarjakuvista, kuin myös niille, jotka pitävät historiasta.* (VI04214)

Esimerkin (19) virkkeessä on kaksi relatiivilauseetta, joiden on todennäköisesti tarkoitus viitata samaan substantiivilausekkeeseen, *kuvat ja tekstit*. Yhdessä virkkeessä on mahdol-
lista käyttää useampaakin relatiivilauseetta esimerkiksi rinnastamalla lauseet *ja*-sanalla (KK 2015: 263). Esimerkissä (19) relatiivilauseita ei ole rinnastettu, ja täten kokonai-
suutta on vaikea hahmottaa. Kyseisestä virkkeestä saisi helppolukuisemman esimerkiksi
katkaisemalla se kahdeksi eri virkkeeksi: *Kuvat ja tekstit, jotka kuvailivat sotaa, sulaute-
taan yhdeksi kokonaisuudeksi. Ne tarjoavat jännitystä kaikille ihmisille - -*. Mahdollista
myös on, että kirjoittaja on viitannut esimerkin (19) virkkeessä *jotka*-pronominilla yksi-
kölliseen substantiiviin *kokonaisuus*, jolloin virhe ei olisi korrelaatin paikassa vaan pro-
nominin monikollisessa muodossa. Olen laskenut tapauksen kuuluvaksi kuitenkin virhe-
tyyppiin 1, sillä virkkeen aloittavan NP:n *kuvat ja tekstit* tavoin relatiivipronomini *jotka*
ja sitä seuraava predikaattiverbi *tarjoavat* ovat molemmat monikossa eli ne kongruoivat
keskenään.

(20) *Postissa Patulle tulee kirje Tavastialta, **jossa** ilmoitetaan, että Kalle Päätalo on
hyväksytty esiintymään klubille.* (VI0415)

Esimerkin (20) inessiivisijaisen relatiivipronominin *jossa* viittauskohteena on substantiivi
kirje. Korrelaatioparin välissä on virheellisesti toinen substantiivi, lauseessaan adverbii-
aalina toimiva *Tavastialta*. Jotta relatiivikonstruktio olisi norminmukainen, tulisi korre-

laatin sijaita suoraan siihen viittaavan relatiivipronominin edellä seuraavasti: *Postissa Pa-tulle tulee Tavastialta kirje, jossa ilmoitetaan, että Kalle Päätaalo on hyväksytty esiintymään klubilla*. Remeksen (2015: 144) mukaan virossa esiintyy toisinaan sellaista sanajärjestystä, jossa ennen relatiivipronominia on esimerkiksi elollista tarkoittavan korrelaatin jäljessä vielä elottomaan viittaava sana. Esimerkissä (20) korrelaatti ei ole kuitenkaan elollistarkoitteinen, minkä lisäksi yllä olevan tapaisia virheitä tekevät myös natiivit (ks. Haataja 2007: 72), joten kyse tässä tapauksessa tuskin on viron kielen vaikutuksesta.

Yhdessä virhetyypin 1 tapauksista relatiivipronomini on virheellisessä lauseasemassa siten, että se ei aloita relatiivilauseetta, kuten asiaan kuuluisi. Seuraavassa esimerkissä (21) relatiivipronomini ei sijaitse relatiivilauseessa ensimmäisenä:

(21) *Kieli on siis tärkein kommunikointiväline ja väline, ilman jota kulttuuria ei olisi.*
(VI0398)

Esimerkissä (21) *joka*-relatiivipronominin korrelaatti *väline* sijaitsee asianmukaisesti välittömästi relatiivilauseen edellä. Korrelaattia seuraa prepositio *ilman*, jonka jälkeen tulee partitiivimuotoinen relatiivipronomini *jota*. *Ilman* vaatii parikseen juurikin partitiivimuotoisen pääsanana, joka tyypillisesti sijaitsee vasta kyseisen preposition jälkeen (esim. *ilman työtä*) (VISK 2008 § 735). Näin ei kuitenkaan voi olla tässä tapauksessa, jossa pääsanana on relatiivipronomini, jonka paikka on relatiivilauseen ensimmäisenä. Täten tavallisesti prepositioksi laskettava *ilman* toimii tässä yhteydessä postpositiona: *jota ilman*. Esimerkissä kyse lienee viron kielen vaikutuksesta, sillä virossa voi toisin kuin suomessa relatiivipronominiin liittyä prepositio (Remes 2015: 144).

Kuten yllä käy ilmi, tutkimieni virolaisten suomenoppijoiden kirjoitelmissa korrelaatti on sijoitettu virheelliseen lauseasemaan kahdeksan kertaa. Haatajan (2007) tarkastelemien natiivien opiskelijoiden teksteissä korrelaatin paikka on ollut virheellinen seitsemässä tapauksessa: näistä kolme on seitsemäsluokkalaisten tekemiä, kun taas lukiolaisten aineistossa korrelaatti on virheellisessä lauseasemassa neljä kertaa. Haataja tulkitsee virheiden johtuvan pronominin erilaisesta käytöstä puhekielessä, sillä Ikolan ym. (1989: 204) mukaan korrelaatti edeltää välittömästi pronominia puhekielessä vain noin 67 %:ssa relatiivilauseista, kun taas yleiskielessä tällaisia lauseita on noin 96 %:a tapauksista (Haataja 2007: 81).

Samoin kuin suomen kielessä myös virossa viittauskohde on tavallisesti välittömästi ennen relatiivipronominia, mutta koska viron pronomien viittaussuhteet jakautuvat elolliseen ja elottomaan, esiintyy ajoittain sellaista sanajärjestystä, jossa ennen relatiivipronominia voi olla elollista tarkoittava korrelaatin jäljessä vielä elottomaan viittaava sana (Remes 2015: 144). Kuitenkin aineistoni virhetyypin 1 virheellisistä tapauksista vain kahdessa *joka*-relatiivipronominin viittauskohteena on elollista tarkoittava korrelaatti, ja molemmissa virkkeissä korrelaatioparin välissä on adjektiivi. Täten en näe lähdekielellä olevan suoraa yhteyttä kyseisiin oppijoiden tekemiin virheisiin. Lisäksi lauserakenteet ovat näissä tapauksissa sellaisia, että uskon virheiden johtuvan pikemminkin oppijoiden kieli-taitotasosta kuin äidinkielestä. Ainoastaan esimerkin (21) tapauksessa, jossa relatiivipronominia edeltää virheellisesti prepositio, on viron kielen interferenssi verrattain läpinäkyvä.

4.1.2. Pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa

Suurin osa (52,9 %) tutkimusaineistoni *joka*-relatiivikonstruktion virheellisistä tapauksista kuuluu virhetyypin 2, jossa relatiivipronomini tai sen korrelaatti on väärässä muodossa. Näistä seitsemässätoista pronomini on virheellisessä sijassa tai luvussa ja yhdessä korrelaatin sijanvalinta on virheellinen. Haatajan (2007) natiiviaineistossa tässä virhetyypissä virheitä on tehty vähiten. Hänen seitsemäsluokkalaisten aineistossaan virheitä, joissa pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa, ei ole esiintynyt lainkaan, ja lukio-laisten aineistossakin tällaisia tapauksia on ilmennyt vain yksi – kaikkiaan virheitä *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla kyseisessä natiiviaineistossa esiintyy siis seitsemäntoista (Haataja 2007: 72). Aineistoesimerkeissäni (22–24) relatiivipronomini on väärässä luvussa korrelaattiinsa nähden:

(22) *Mutta sellaisten myyntiviekkauksen kautta ostavat ihmiset yhteensä sellaisia asioita, jota he eivät todella tarvitse.* (VI0419b)

Esimerkissä (22) korrelaatilla *asioita* ja sen täsmentävällä määritteellä *sellaisia* kirjoittaja viittaa tavaratalosta ostettaviin konkreettisiin tavaroihin, joten pronominalinta on oikea. Myös sijanvalinta, partitiivi, on oikea, sillä relatiivipronomini toimii kieltolauseessa ob-

jektina, minkä lisäksi se tässä yhteydessä ilmaisee rajaamattomuutta. Sen sijaan pronominin luku on virheellinen, sillä monikollinen korrelaatti vaatisi siihen viittavan relatiivipronominin myös monikkoon, tässä tapauksessa muotoon *joita*.

(23) *Miksi ei mennä auttamaan ihmisiä, **joka** tarvitsevat apua? Kuolivat myös ihmiset, **joka** olivat kotona ja eivät tehneet mitään.* (VI0376)

Esimerkin (23) virkkeissä monikkoihin (*ihmisiä, ihmiset*) viittaavat nominatiivisijaiset ja yksikkömuotoiset *joka*-relatiivipronominin ovat edellisen esimerkin (22) relatiivipronomini tavoin virheellisissä luvuissa. Molemmissa esimerkin (23) virkkeissä pronomini pitäisi olla nominatiivisijaisessa monikkomuodossa *jotka*. Kyse ei todennäköisesti ole kirjoitusvirheestä, sillä kirjoittaja käyttää yksikkömuotoista relatiivipronominia systemaattisesti läpi koko tekstinsä. Krautin (2004: 86) mukaan virolaiset suomenoppijat tekevät toistuvasti virheitä, joissa pronomini on väärässä luvussa korrelaattiinsa nähden, mikä käy ilmi seuraavasta hänen esiin tuomastaan virkkeestä: *Heti tuli mieleen Aleksis Kiven Seitsemän veljestä, joka menivät myös metsään pakoon* - -. Syy väärään sijanvalintaan on siinä, että toisin kuin suomessa virossa relatiivipronomineista käytetään tavallisesti yksikkömuotoja, vaikka korrelaatti olisi monikossa (Kraut 2004: 86; Remes 2015: 143). Suomessa taas relatiivipronomini mukautuu aina korrelaattinsa lukuun, myös silloin, kun viittauskohteena on yksikkömuotoinen mutta merkitykseltään monikollinen lukusana (KK 2015: 262).

(24) *Veljenikin, **jotka** pitää myös urheilusta, tulee yleensä mukaan. Veljeni on 19-vuotias. Hän opiskelee Tartossa* - -. (VI0071e)

Esimerkissä (24) taas monikollisen *jotka*-pronominin sijasta tulisi yksikölliseen substantiiviin *veljenikin* viitatessa käyttää nominatiivisijaista yksikkömuotoa *joka*. Tämä kirjoittaja käyttää virheellistä monikkomuotoa yksikölliseen korrelaattiin viitatessaan hyvin johdonmukaisesti läpi koko tekstinsä, vaikka lauseiden predikaattiverbejä hän osaakin taivuttaa oikein. Tässä tapauksessa kyse voisi hyvinkin olla lähdekielen vaikutuksen välttelystä, toisin sanoen *jotka*-pronominin hyperkorrektista käytöstä (ks. James 1998: 186–187): kirjoittaja on tietoinen siitä kieltenvälisestä erilaisuudesta, että toisin kuin suomessa virossa relatiivipronomineista käytetään tavallisesti yksikkömuotoja korrelaatin luvusta riippumatta, minkä seurauksena hän ylikäyttää monikollista muotoa.

Tutkimusaineistossani *joka*-relatiivipronomini ja sen viittauskohde on osattu taivuttaa omien lauseittensa edellyttämään sijamuotoon muutamia tapauksia lukuun ottamatta. Seuraavissa esimerkeissä (25–26) relatiivipronominin ja esimerkissä (27) korrelaatin sija-
 valinta on virheellinen:

(25) - - että kaksi ainoata, **jotka** hän rakasti, ovat pettäneet häntä - -. (VI0345)

Esimerkissä (25) *joka*-pronominin viittauskohteena on yksikkömuotoinen mutta merkitykseltään monikollinen lukusana *kaksi* ja sitä rajaava ilmaus *ainoata*. Kyseiseen lukusanailmaukseen viittaava pronomini on asianmukaisesti monikossa, mutta sen sijamuoto on virheellinen. Virkkeen relatiivilause nimittäin edellyttäisi *joka*-pronominin partitiivimuotoon *joita*, sillä se jaotontarkoitteinen ja toimii objektina lauseen partitiiviverbille *rakasti* (ks. VISK 2008 § 1510). Koponen (1997) on tutkinut vironkielisille oppijoille vaikeuksia aiheuttavia viron ja suomen eroavaisuuksia ja todennut, että verbirektiot ja genetiivi- ja partitiiviobjektin käyttö tuottavat lauserakennetasolla oppijoille paljon hankaluuksia. Virossa objekti on suomen tapaan joko totaaliobjekti tai partitiiviobjekti, ja siihen liittyvät säännöt ovat kuitenkin monissa kohdin samanlaiset kuin suomen (Remes 2015: 314). Totaaliobjektin muoto on monikossa aina nominatiivi, ja partitiiviobjektina esiintyessään relatiivipronomini on normaalisti partitiivissa aivan kuten suomessa (Remes 2015: 381).

Objektisääntöjen yhtäläisyyksien perusteella äidinkielen luulisi ohjaavan partitiivimuodon käyttöön esimerkin (25) tapauksessa. Useat tutkimukset (esim. Rinne 1996, Sipilä 1999) kuitenkin osoittavat, että kun objektin sija-vaihtelu ei vielä ole hallinnassa, oppijoilla on taipumus käyttää liiallisessa määrin nominatiivia, mistä lienee esimerkin (25) tapauksessakin kyse. Syynä nominatiivin ylikäyttöön on arveltu olevan sijamuodon helpous (Rinne 1996: 193). *Jotka*-relatiivipronominin kohdalla helppoudesta tuskin silti voidaan puhua, sillä monikon tunnus *t* on osattava sijoittaa sanan keskelle.

(26) *Sen jälkeen lähtin Hiidenmaalle, jolla minun isovanhemmat asuvat.* (VI0024c)

Esimerkissä (26) on kyseessä *maa*-loppuinen viittauskohde *Hiidenmaalle*, jota taivutetaan ulkopaikallissijassa. Symmetrian kannalta on ymmärrettävää, että kirjoittaja on taivuttanut myös korrelaattiinsa viittaavaa relatiivipronominia adessiivissa *jolla*. *Joka*-pronominin ja sen viittauskohteena oleva ilmaus ovat kuitenkin aina kumpikin oman lauseensa

edellyttämässä sijamuodossa (KK 2015: 262). Tässä tapauksessa pronominin tulisi olla inessiivisijainen *jossa*, koska sillä ilmaistaan, että isovanhemmat asuvat tuon rajatun alueen, Hiidenmaan, sisäpuolella. Paikallissijojen käytössä on viron ja suomen välillä paljon eroja, ja esimerkiksi, kun suomessa käytetään sisäistä paikallissijaa, virossa käytetään vastaavissa tapauksissa ulkoista (Remes 2015: 320). Allatiivin käyttö inessiivisijan asemasta johtunee siis suomen ja viron paikallissijojen distribuutioeroista, ja tätä päätelmää tukevat myös esimerkiksi Siiveltin (2009: 128) tutkimustulokset, joiden mukaan virolaisten suomenoppijoiden teksteissä suurimman osan norminvastaisista muodoista tuotetaan paikannimissä, joiden välillä ei ole tiukkaa sisä- ja ulkopaikallissijojen jakaumaa.

(27) *Huono puoli oli tapahduman paikka, koska se sijaitti kirjaston ensimmäisellä kerroksella, jossa kaikki voisit olla.* (VI0417a)

Esimerkissä (27) relatiivipronominin *jossa* sijavalinta on oikea. Virkkeen korrelaatin sen sijaan pitäisi olla myös taivutettu siihen viittaavan pronominin tavoin inessiivissä, *ensimmäisessä kerroksessa*. Intransitiivinen *sijaita*-verbi näet vaatii subjektin lisäksi pakolliseksi täydennykseksen olosijaisen lausekkeen, joka tässä nimenomaisessa lauseessa tulisi olla inessiivisijainen (ks. VISK 2008 § 459, 475). Tässäkin esimerkissä kyse on mitä ilmeisimmin lähdekielen siirtovaikutuksesta, sillä virossa esiintyy yksittäisiä tapauksia, joissa toisin kuin suomessa käytetään ulkopaikallissijoja, esimerkiksi juuri *teisel korusel* 'toisessa kerroksessa' (Remes 2015: 320–321).

Kuten edellä käy jo ilmi, päinvastoin kuin omassa oppijankieliaineistossani Haatajan (2007) natiiviaineistossa tässä virhetyypissä virheitä on tehty vähiten. Hänen lukiolaisten aineistossaan virheitä, joissa pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa, esiintyy vain yksi kappale (Haataja2007: 72). Siinä substantiiviin *lankapuhelin* viittaava *joka*-pronomini on virheellisesti *jonne*, kun sen pitäisi olla taivutusmuodossa *johon* seuraavalla tavalla: *Viikolla saattaa monesti soida perheemme yhteinen lankapuhelin, johon ei soita usein kukaan* - - (Haataja 2007: 73–74). Ison suomen kieliopin (VISK § 2008 715) mukaan *jonne* ja *johon* voivat kumpikin olla sijaintia ilmaistaessa vaihtoehtoiset, mutta vain sijamuoto kongruoi täysin substantiivin kanssa. Haataja (2007: 74) perusteleekin virheen sillä, että vaikka *soittaa*-verbin rektionmukainen täydennys on paikanilmaukseen viittaessa myös *jonne*, ei täydennykseksi tässä tapauksessa kuitenkaan kyseinen muoto käy, sillä korrelaattina on *esine*.

Oppijankieliaineistoni virheet selittynevät virhetyypin 2 tapauksissa osaltaan viron kielen vaikutuksella. Krautin (2004: 86) mukaan virolaiset suomenoppijat tekevät usein virheitä, joissa pronomini on väärässä luvussa korrelaattiinsa nähden, toisin sanoen yksiköllisellä *joka*-pronominilla viitataan norminmukaisen monikollisen *jotka* sijaan monikkomuotoiseen korrelaattiin. Tässä on kyse lähdekielen negatiivisesta siirtovaikutuksesta sekä kielten oletetusta samanlaisuudesta: Toisin kuin suomen kielessä virossa relatiivipronomineista käytetään yleensä yksikkömuotoja, vaikka korrelaatti olisikin monikossa (Kraut 2004: 86; Remes 2015: 143). Jos oppija ei tiedosta lähde- ja kohdekielen välistä erilaisuutta, hän olettaa, että kohdekieli toimii suunnilleen samalla tavalla kuin lähdekieli, ja jos oletus ei päde, se aiheuttaa virheitä oppijan tuotoksissa (Kaivapalu 2009: 389).

Osa virhetyypin 2 tapauksista voidaan myös katsoa lukeutuvan interlingvaalisiin virheisiin. Todennäköistä esimerkiksi on, että *joka*-pronominin hyperkorrektit tapaukset, joissa siis monikkomuodolla *jotka* on viitattu toistuvasti yksikölliseen korrelaattiin, aiheutuvat kieltenvälisestä erilaisuudesta. Mutta kuten todettu on, ei kohdekielen oman systeemin vaikutus ole intralingvaalisissakaan virheissä yksiselitteinen. Hyvänä esimerkkinä monilähtöisestä virheestä, jonka taustalla vaikuttanee useampi eri tekijä, on aineistoesimerkki 26. Siinä korrelaattiin *Hiidenmaalle* on viitattu virheellisesti adessiivisijaisella relatiivipronominilla *jolla*. Vaikka paikallissijojen käytössä on viron ja suomen välillä paljon eroja, ja kyseisessä tapauksessa adessiivisijan valintaan ehkä yhtäältä ohjaakin lähdekielen malli, saa pronominin sijaanvalinta tukea myös suomesta: suomessahan on hyvin tavallista sanoa olevansa *saarella* sijaan *saarella*.

4.1.3. Korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä

Virhetyypin 3, jossa korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä, kuuluu ainoastaan kolme tapausta (esimerkit 26–27). Haatajan (2007) aineistossa virheitä ei tässä virhetyypissä esiinny *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla lainkaan. Kahdessa aineistoni virhetyypin 3 tapauksessa kyse on samasta virkkeestä, jossa relatiivilauseet on rinnastettu *ja*-konjunktiolla ja jossa korrelaattia ei ole havaittavissa (esimerkki 28). Myös esimerkissä (29) relatiivipronominin korrelaatti on epäselvä.

(28) *Näin ollen oppijan taidot voivat olla erilaiset kielen eri osa-alueilla. Myös kehittyy pintasujuvuus, eli kyky puhua kieltä sujuvasti, aidosti korostaen, **jotka** eivät ole älyllisesti erityisen vaativia ja **joissa** saa johtolankoja tilanteeseen liittyvistä seikoista.* (VI0403a)

Esimerkin (28) toisessa virkkeessä monikolliselta nominatiivimuotoiselta *jotka* ja monikolliselta inessiivimuotoiselta *joissa* puuttuu molemmilta yhteinen korrelaatti. Hyvin todennäköistä on, että kirjoittajalta on epähuomiossa jäänyt viittauskohde laittamatta, sillä teksti on muuten hyvin sujuvaa ja molemmat pronominit ovat kontekstiinsa nähden oikeassa muodossa. Esimerkin ensimmäisessä virkkeessä kirjoittaja puhuu *osa-alueista* ja muun muassa tämä monikollinen substantiivi voisi olla toisesta virkkeestä puuttuva relatiivipronominien korrelaatti. Yhtenä vaihtoehtona pronominiin viittauskohteeksi kävisi myös monikkomuotoinen ja inessiivisijainen substantiivi *tilanteissa*.

(29) *Ja jotenkin jotkut sanat vakiintuu aja kuluessa, **jota** on helpompaa käyttää ja koska suomen ja viron kieli on niin yhdenmukaisia, ei aina itse huoma, kun tipauttaa toisen kielen sanoja puheen väliin.* (VI0392a)

Esimerkissä (29) partitiivisijaisen *jota*-pronominin korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä. Kirjoittaja on saattanut viitata kyseisellä relatiivipronominilla lekseemiin *sanat*, mutta tällöin pronominin olisi kuulunut olla monikollinen. Hän on kuitenkin osannut taivuttaa kaikki muut kirjoitelmassaan käyttämänsä *joka*-relatiivipronominit oikein, joten tulkinta ei siinä mielessä ole täysin luotettava. Mahdollista on, että relatiivipronominin sijaan kirjoittajan on ollut tarkoitus käyttää *jokin*-indefiniittipronominin monikollista partitiivisijaista taivutusmuotoa *joitain* viittaamaan lekseemiin *sanat*.

Joka-pronominin kohdalla virhetyypin 3 tapauksissa on mitä todennäköisimmin kyse huolimattomuudesta tai oppijoiden kielitaitotasosta – tai molemmista yhdessä. Molemmissa esimerkeissä (28) ja (29) kieli on lähes virheetöntä mutta lauserakenteet kuitenkin hyvin kompleksisia ja pitkiä. Kun oppija pyrkii tuottamaan omalle taitotasolleen liian monimutkaista kohdekielistä lauserakennetta, vaarana on, että rakenne jää jäsentymättömäksi (Dulay ym. 1982: 139). Esimerkin (28) kohdalla vaikuttaisi kuitenkin vahvasti siltä, että kirjoittajalta on epähuomiossa jäänyt korrelaatti merkitsemättä. Esimerkin (29) tapauksessa taas tulkinta on monimutkaisempi, mutta kyse lienee siinäkin lipsahduksesta,

kun lipsahdus ymmärretään joksikin tuottamisen ongelmasta johtuvaksi (Sajavaara 1999: 119). Lipsahdus on helposti korjattavissa oppijalla olevan tiedon perusteella, kunhan se vain hänelle osoitetaan (mp.).

4.1.4. Pronominivalinta on virheellinen

Virhetyypissä 4 eli pronominivalinnassa on tehty neljä virhettä. Haatajan (2007) tarkastelemat natiivit ovat tehneet kyseisessä virhetyypissä myös neljä virhettä. Niissä kaikissa *joka*-pronominilla on viitattu virheellisesti koko edeltävään lauseeseen (Haataja 2007: 75). Seuraavat esimerkit (30–33) edustavat kyseisen virhetyypin tapauksia tutkimusaineistossani:

(30) *Isoveljeni meni kouluun, josta tunsin pikkuisen iloa, koska kouluun olin vielä vähemmän valmis menemään kuin tarhaan.* (VI0399b)

(31) *Nykyään televisio tarjoaa monia englanin kielisiä ohjelmia, jonka vuoksi on helpompi myös aloittaa/jatkaa opiskelua- aiempi kokemus on saatu jo.* (VI0397)

Kahdessa tapauksessa *joka*-pronominilla viitataan virheellisesti koko edeltävään lauseeseen. Esimerkissä (30) pronomini on oikeassa sijamuodossa, elatiivissa, mutta sitä on käytetty virheellisesti norminmukaisen *mikä*-pronominin tilalla. Relatiivipronominin tulisi siis tässä tapauksessa olla *josta* sijaan *mistä*, sillä se viittaa koko päälauseeseen *Isoveljeni meni kouluun*. Esimerkin (31) relatiivilauseeseen voi tulkita niin, että se viittaa koko edeltävään lauseeseen, jolloin relatiivipronominina tulisi olla genetiivisijainen *minkä*. Relatiivipronominina voisi tässä tapauksessa tosin olla myös *joka*-pronominin genetiivisijainen monikkomuoto *joiden*. Viittauskohteena olisi tällöin substantiivilauseke *monia englanin kielisiä ohjelmia*. Olen kuitenkin lukenut kyseisen tapauksen kuuluvaksi virhetyypin 4, sillä kirjoittaja on osannut taivuttaa kaikki käyttämänsä *joka*-pronominin oikeassa muodossa, ja relatiivipronomini *mikä* ei esiinny hänen tekstissään kertaakaan.

Kahdessa muussa virhetyypin 4 virheessä *joka*-pronominia on käytetty norminmukaisen *mikä*-pronominin sijasta tilanteissa, joissa korrelaattina oleva pronomini ei viittaa merkitykseltään konkreettiseen asiaan:

(32) *Lopulta Helsingissä tapahtuu kaikki, jota he halusivat – Kalle Päätalo nousee lavalle ja Patu ja Noora löytävät toisinsa...* (VI0417)

(33) *Opiskelen kyllä aika paljon, mutta en sitä, jota olisi pakko.* (VI0338c)

Relatiivilause toimii ensisijaisesti substantiivin tai pronominin määritteenä. Se voi kyllä olla myös adjektiivin määritteenä esimerkiksi superlatiiviin ilmauksiin viitattaessa, jolloin relatiivipronominina yleensä on *mikä*. (KK 2015: 260.) Esimerkeissä (32) ja (33) *joka*-relatiivipronominin partitiivisijaisella taivutusmuodolla *jota* viitataan pronomiin tai pronominkantaiseen sanaan (*se, kaikki*). Molemmissa tapauksissa viittauskohde on merkitykseltään abstrakti asia, ei esimerkiksi ihminen tai esine, jolloin sivulauseen aloittavaksi relatiivipronominiksi olisi pitänyt valita *mikä*-pronominin partitiivisijainen taivutusmuoto *mitä*.

Virhetyypin 4 virheet voidaan tässä tapauksessa lukea yhtäältä intralingvaalisiin virheisiin. Niissä kyse on ylläleistämistrategia, mikä tarkoittaa, että oppija yleistää kielen säännön koskemaan sitä ohjaavien rajoitteiden ulkopuolelle (James 1998: 109). Virheellistä yleistämistä on tavallaan sekin, että oppija tietää piirrettä koskevan säännön mutta ei sen distribuutiota (James 1998: 109). Oppija ei siis pysty käsittelemään samanaikaisesti säännön kahta ulottuvuutta eli tässä tapauksessa, mikä relatiivipronominin merkitys on ja milloin sitä käytetään. *Joka*-pronominin kohdalla sen hyperkorrekti käyttö juontaa juurensa kieltenvälisestä erilaisuudesta, sillä *joka*-pronominilla ei ole virossa omaa vastinetta. Kohdekielen oman systeemin vaikutus ei tosin ole intralingvaalisissakaan virheissä yksiselitteinen, sillä useissa tapauksissa, kuten tässäkin, ne saavat alkunsa äidinkielen siirtovaikutuksesta (ks. esim. Rauto 2003).

4.1.5. Muita huomioita

Aineistossani esiintyy myös kahdeksan tapausta, joissa *joka*-pronominin sijaan on käytetty virheellisesti indefiniittistä kvanttoripronominia *joku*, ja yksi tapaus, jossa myös korrelaatiksi on valittu väärä pronomini. Haatajan (2007) natiiviaineistossa tällaisia tapauksia ei esiinny lainkaan. Seuraavat esimerkit (34–37) edustavat kyseisiä tapauksia oppijan-kieliaineistossani:

(34) *Virossa on paljon Suomi-Viron yhteisliikeintä. He tarvitsevat työntekijäidä, **jotkut** puhuvat viroa ja suomea.* (VI0382a)

(35) *Uusi opettaja yrittää saada ystäväksi Elinalle. Nyt on Elinalla kukaan, **joku** tukee häntä – ei ymmärrythän häntä äitinsä eikä sisko, ei ollenkaan Tora Holm.* (VI0377)

Esimerkissä (34) korrelaattiin *työntekijäidä* 'työntekijöitä' on monikollisen nominatiivisijaisen *jotka*-relatiivipronominin sijasta viitattu indefiniittisellä *jotkut*-pronominilla. Tällaisia tapauksia esiintyy aineistossani neljä. Myös kaksi kertaa on esimerkin (35) tavoin nominatiivisijaisen ja yksiköllisen *joka*-relatiivipronominin tilalla käytetty epämääräisyyttä ilmaisevaa kvanttoripronominia *joku*. Kyseisessä esimerkissä (35) korrelaattinakin on vääränlainen sana. Kieltohakuisen kvanttoripronominin *kukaan* sijaan viittauskohdeena pitäisi olla esimerkin relatiivilauseessa relatiivipronominina oleva indefiniittinen kvanttoripronomini *joku*, jolloin virke olisi seuraavanlainen: ”Nyt on Elinalla *joku*, *joka* tukee häntä - -.” Tässä yhteydessä substantiivin tavoin itsenäisenä toimivalla indefiniittisellä *joku*-pronominilla kirjoittaja viittaa Elinan uuteen opettajaan. Esimerkin (35) tapauksessa korrelaatin valintaa ohjaa todennäköisesti viron kielen malli, sillä *kukaan* ja *joku* ovat molemmat viroksi *keegi* (Remes 2015: 145).

(36) *Siellä on hänen isänsä, **jollekulle** hän voi kertoa kaikesta – salaisuudeista ja ajatuksista.* (VI0377)

(37) *Ei ole enää ihmistä, **jokun** kanssa voi puhua kaikesta.* (VI0376)

Esimerkin (36) relatiivilauseen aloittaa niin ikään indefiniittinen kvanttoripronomini *joku*. Se on taivutettu allatiivisijassa *jollekulle*. Päälauseen korrelaattiin *hänen isänsä* pitäisi kuitenkin viitata relatiivipronominin *joka* allatiivisijaisessa taivutusmuodossa *jolle*. Esimerkissä (37) taas *joku*-pronominia on käytetty *joka*-relatiivipronominin genetiivisijaisen taivutusmuodon *jonka* sijaan viittamaan substantiiviin *ihmistä*. Tässä esimerkissä indefiniittinen pronomini on lisäksi taivutettu virheellisesti muotoon *jokun*. Tapauksissa, joissa kvanttoripronominia *joku* on käytetty virheellisesti relatiivisessa merkityksessä, on kyse mitä ilmeisimmin siitä, että oppijat ovat sekoittaneen *joka*- ja *joku*-pronominit keskenään. Kuten todettu on, relatiivipronominille *joka* ei ole viron kielessä omaa vastinetta, ja näin ollen onkin ymmärrettävää, että ne kohdekielen piirteet, jotka lähdekielestä puuttuvat, aiheuttavat oppijoille vaikeuksia.

4.2. *Mikä*-relatiivikonstruktion virheet

Mikä-relatiivikonstruktio esiintyy tutkimusaineistossani 108 kertaa, joista virheellisiä on 81 (75 %) tapausta. Haatajan (2007) tutkimilla seitsemäsluokkalaisilla ja lukiolaisilla niin *mikä*-konstruktion kuin sen virheellisten tapausten esiintymisfrekvenssi on kyseistä oppijankieliaineistossani esiintyvää relatiivikonstruktiota huomattavasti pienempi. Hänen natiiviaineistossaan *mikä*-relatiivikonstruktio edustuu 38 kertaa, ja niistä virheellisiä on 13 (34,2 %) tapausta (Haataja 2007: 76). Näistä kymmenen (66,7 %) on 7.-luokkalaisten tekemiä ja kolme (13,0 %) lukiolaisten tekemiä virheitä (mp.). Tutkimusaineistoni *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla tehdyt virheet on jaoteltavissa kolmeen eri virhetyyppiin:

1. korrelaatin paikka tekstissä on virheellinen
2. pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa
4. pronominivalinta on virheellinen

Virhetyypin 1 virheissä korrelaatti on väärässä paikassa siten, että se ei ole välittömästi relatiivipronominin edellä, vaan pronominin ja sen viittauskohteena olevan substantiivin välissä on adjektiivi-ilmaus tai toinen substantiivi. Virhetyypissä 2 pronomini tai korrelaatti ei ole lauseensa edellyttämässä sijamuodossa. Edellä esitellyissä virhetyypeissä on myös virhetyyppiin 4 eli pronominivalintaan kuuluvia virheitä, joita suurin osa tutkimusaineistoni *mikä*-relatiivipronominiin liittyvistä virheistä edustaa. Kyseisen virhetyypin tapauksissa *mikä*-pronominia on käytetty *joka*-pronominin tilalla silloin, kun korrelaattina on ollut merkitykseltään konkreettinen substantiivi tai selvärajainen ja täsmällinen paikannilmaus. Taulukko 3 havainnollistaa *mikä*-pronominin virheellisten tapausten jakautumista virhetyypeittäin.

TAULUKKO 3. *Mikä*-relatiivikonstruktion virhetyypit.

Virhetyyppi	f	%
1. korrelaatin paikka on virheellinen	3	3,1
2. pronomini/korrelaatti on väärässä muodossa	13	13,4
4. pronominivalinta on virheellinen	81	83,5
Virheiden kokonaismäärä	97	100

Taulukko 3 osoittaa, että *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla selvästi eniten virheitä on tehty virhetyypissä 4, jossa relatiivipronominiksi on 81 kertaa valittu norminmukaisen *joka*-pronominin sijasta *mikä*. Toiseksi eniten virheitä on tehty virhetyypissä 2 (13 kpl), jossa pronomini tai korrelaatti on väärässä sijamuodossa. Osa kyseisen virhetyypin 2 virheistä on samalla myös virhetyypin 4 virheitä eli niissä norminmukaisen pronominin sijaan relatiivipronominiksi on valittu virheellisesti *mikä*. Vähiten virheitä esiintyy virhetyypissä 1 (3 kpl), jossa pronominivalinta on virheellinen. Seuraavissa kolmessa alaluussa esittelen *mikä*-relatiivikonstruktion virhetyypit aineistoesimerkein ja pohdin syitä virheiden taustalla.

4.2.1. Korrelaatin paikka on virheellinen

Kielitoimiston kielioppioppaan (2015: 262) mukaan relatiivipronominin ja sen korrelaatin välissä ei voi olla adjektiivi-ilmausta tai toista substantiivia. Seuraavissa virhetyypisiin 1 kuuluvissa tapauksissa (38–40) viittauskohde sijaitsee liian kaukana sitä määrittävästä relatiivipronominista:

- (38) *Avajaiset Näyttelyn viralliset avajaiset tapahtuit Tallinnan Yliopiston akateemisen kirjaston lämpiössä tiistaina, 10.11.2009 kl 17:00, missä näyttely itsekkin oli.*
(VI0416b)

Esimerkissä (38) relatiivipronomini *missä* ja NP *Tallinnan Yliopiston akateemisen kirjaston lämpiössä* muodostavat korrelaatioparin. Inessiivisijainen *missä* toimii korrelaattinsa

tavoin paikan adverbialina ja on siksi oikea valinta lauseen relatiivipronominiksi. Korrelaatioparin välissä oleva ajanilmaus *tiistaina, 10.11.2009 kl 17:00* kuitenkin hankaloittaa kokonaisuuden hahmottamista. Jotta virke olisi helppolukuisempi ja kokonaisuus hahmottuisi vaivattomammin, ajan ja paikan ilmaukset tulisi vaihtaa päittäin: - - *tiistaina 10.11.2009 klo 17.00 Tallinnan Yliopiston kirjaston lämpiössä, missä näyttely itsekin oli.*

(39) *Tässä on hyviä esimerkkejä, miten voidaan tehdä lukemisesta kiinnostavammaksi ja miten sitä hyödyntää vieraan kielen oppimisessa ja opettamisessa. Se olisi luovallinen lähestyminen, **mikä** kehittäisi opiskelijoiden muistin kapasiteettia ja luovallista miettimis tapaa. (VI0400b)*

Esimerkin (39) voi tulkita kahdella tavalla: siten, että relatiivipronomini ja NP *luovallinen lähestyminen* muodostavat korrelaatioparin tai siten, että *mikä*-relatiivipronominin korrelaattina on pronomini *se*, joka taas viittaa substantiivilausekkeeseen *luovallinen lähestyminen*. Ensimmäisessä tapauksessa pronominalivalinta olisi virheellinen. *Mikä*-pronominin sijaan tulisi käyttää relatiivipronominia *joka*. Olen kuitenkin tulkinnut virkkeen jälkimmäisen tavan mukaan. Tällöin pronominalivalinta on oikea, sillä korrelaatti ei viittaa merkitykseltään konkreettiseen asiaan. Sanajärjestys pitäisi kuitenkin aikaisemman esimerkin (38) tavoin muuttaa niin, että korrelaatti sijaitisi suoraan relatiivipronominin edellä: *Luovallinen lähestyminen olisi se, mikä kehittäisi opiskelijoiden muistin kapasiteettia - -*

(40) *Oulun yliopistossa asuu nyt jo kaksi vuotta ollut suomi toisena ja vieraana kielenä kansainvälisen oppijansuomen korpus eli sen hankkeen nimi on Korpustutkimus oppijankielen kielikohtaisista ja universaaleista ominaisuuksista, **missä** ovat mukana Tallinnan yliopistot, Petroskoista valtionyliopisto ja Karjalan pedagoginen yliopisto. (VI0415a)*

Esimerkissä (40) *mikä*-pronominin inessiivisijaisella taivutusmuodolla *missä* viitataan substantiiviin *hankkeen* ja sitä täsmentävään määritteeseen *sen*. Korrelaatti sijaitsee tässäkin tapauksessa liian kaukana siihen viittaavasta relatiivipronominista. Jos virkkeen sivulauseen haluaisi säilyttää nykyisessä muodossaan, tulisi relatiivipronomini vaihtaa

mikä-pronominin inessiivisijaisesta taivutusmuodosta *missä joka*-pronominin inessiivisijaiseen taivutusmuotoon *jossa*. Tämä syystä, että korrelaattina on asiaa tarkoittava substantiivi. Ymmärrettävyyden kannalta olisi kuitenkin selkeintä muotoilla virke kokonaan toisin. Yksi vaihtoehto voisi esimerkiksi olla pitkän virkkeen katkaiseminen kahdeksi erilliseksi virkkeeksi: - - *oppijankielen kielikohtaisista ja universaaleista ominaisuuksista. Hankkeessa ovat mukana Tallinnan yliopistot, Petroskoista valtionyliopisto ja Karjalan pedagoginen yliopisto.*

Mikä-relatiivikonstruktion kohdalla virhetyypin 1 virheet selittynevät oppijoiden kielitaitotasosta johtuvana kompetenssin puutteena, sillä kaikissa edeltävissä esimerkeissä lauserakenteet ovat pitkiä ja melko monimutkaisia, minkä seurauksena ne myös osaltaan ovat jääneet jäsentymättömiksi. Haatajan (2007) tutkimuksessa virhetyppiin, jossa korrelaatti on väärässä lauseasemassa, kuuluu ainoastaan yksi tapaus, ja se on hieman yllättäen lukiolaisten aineistossa. Haatajan (2007: 77) mukaan kyseisessä tapauksessa norminmukaisen *mikä*-pronominin inessiivimuotoa *missä* on käytetty paikanilmaukseen viitattaessa, mutta korrelaatti on virheellisesti lausekkeessa genetiiviattribuuttina: – – *ei sitä pidä heti suoraan tuomita parin koulutunnin perusteella, missä kirjoja käsitellään* – – (Haataja 2007: 77). Haataja (2007: 77) on siis tulkinut virkkeen niin, että relatiivipronominin korrelaattina on substantiivi *koulutunnin*, ja sen tulisi näin ollen olla lausekkeen pääsanana ja edeltää välittömästi relatiivipronominia. Edeltävän esimerkin lisäksi Haatajan seitsemäsluokkalaisten aineistossa esiintyy yksi tapaus, jossa *mikä*-pronominin korrelaattia ei ole lainkaan ilmipantu (Haataja 2007: 78). Omassa oppijankieliaineistossani tällaisia virheellisiä tapauksia ei *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla esiinny lainkaan.

4.2.2. Pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa

Virhetyypissä 2 joko pronomini tai korrelaatti on väärässä sijamuodossa, ja kyseisiä virheitä esiintyy oppijankieliaineistossani yhteensä kolmetoista kappaletta. Haatajan (2007) natiiviaineistossa ei *mikä*-pronominin kohdalla esiinny lainkaan virheitä, joissa pronominia tai korrelaattia olisi taivutettu väärin. Aineistoni kymmenen tapauksista, joissa pronomini on väärässä sijamuodossa, kuuluvat samalla pronomiivalintaan tehtyihin virheisiin. Seuraavat esimerkit (41–43) edustavat näitä tapauksia aineistossa:

(41) *Siellä on alppimaja, **missä** he lähtevät.* (VI0383a)

Esimerkissä (41) kirjoittaja viittaa virheellisesti *mikä*-pronominin inessiivisijaisella taivutusmuodolla *missä* nominatiivisijaiseen substantiiviin *alppimaja*. Koska viittauskohde on tarkkarajainen ja merkitykseltään konkreettinen, tulisi relatiivipronominin olla tässä tapauksessa *joka*. Lisäksi sen tulisi olla suunnan merkityksessä, illatiivissa, sillä kyse on siirtymisestä tuohon nimenomaiseen paikkaan: *Siellä on alppimaja, jonne he lähtevät*. Verbi *lähteä* näet edustaa Pällinin ja Kaivapalun (2012: 292) mukaan lokomotio-ryhmää, jonka verbit kuvaavat paikanmuutosta (ks. myös Pajunen 2001: 208–209). Paikanmuutos ilmaistaan joko suhteessa lähtökohtaan tai lopputulokseen (Pajunen 2001: 208–209; Pällin & Kaivapalu 2012: 292). Kyseessä oleva *lähteä* ei salli olosijamuotoa, koska se koodaa lähtöpaikasta erkanevaa tai päätepisteeseen suuntautuvaa liikettä (mp.). Päätepisteeseen suuntautuva liike ilmaistaan tulosijalla kuten esimerkissä (41) tulisi tehdä. Virossa *kus*-proadverbia ‘missä’ käytetään puhekielessä myös illatiivisessa merkityksessä (*kus nad lähevad*) (Frick, sähköpostiviesti 29.7.2016). Proadverbin käyttö relatiivisessa merkityksessä on virossa hyvin tavallista, vaikka relatiivipronominin *mis* illatiivisijainen muoto *millesse* ‘jonne, minne’ olisi myös mahdollinen (ks. Erelt 2003: 50, 124).

(42) *Se on tauti, **missä** syntyy C- vitamiinin puutteesta.* (VI0383a)

Niin ikään esimerkissä (42) relatiivipronominina on inessiivisijainen *missä*. Sen korrelaattina päälauseessa on substantiivi *tauti*. Esimerkkien (41) ja (42) virkkeet on kirjoittanut sama henkilö, ja kyseinen kirjoittaja on lähes poikkeuksetta käyttänyt tekstissään *mikä*-pronominin kohdalla sen inessiivisijaista taivutusmuotoa *missä*. Kuitenkin esimerkissä (42) relatiivipronominina tulisi olla nominatiivisijainen *joka*, sillä pronomini on lauseensa subjekti. Kuten esimerkissä (41) myös esimerkissä (42) pronominalinta sekä sen sijanvalinta selittynevät viron kielen vaikutuksella, sillä vartaloltaan suomen *mikä*-pronominia, ja erityisesti sen inessiivisijaista taivutusmuotoa *missä*, muistuttavalla viron relatiivipronominilla *mis* ‘mikä, joka’ viitataan esineisiin ja asioihin (Remes 2015: 142–143).

(43) *Yhteenveto kirjastani mitä luin.* (VI0390c)

Myös esimerkissä (43) relatiivipronominin korrelaattina on merkitykseltään konkreettinen substantiivi, *kirja*, joten siihen viittavan pronominin tulisi olla *joka*. Relatiivilause lisäksi edellyttäisi relatiivipronomininsa genetiivisijaiseen taivutusmuotoon *jonka*, sillä pronomini toimii lauseessa totaaliobjektina. Tämä käy ilmi, kun tarkastellaan koko kontekstia: arvostelun kirjoittanut oppija on lukenut kirjan kokonaan, ei vain osan siitä. Objektin genetiivisija osoittaa objektin kvantitatiivisesti määräiseksi, ja sitä käyttämällä tilanne esitetään myös objektin tarkoittaman paljouden osalta loppuun vietyinä; tällöin aspektikin on rajattu (ks. VISK 2008 § 930, 931). Virossa ja suomessa objektin sijanvalinta ei ole täysin yhteneväistä, vaikka objektisäännöt muuten ovatkin molemmissa kielissä monissa kohdin samanlaiset (Koponen 1985: 30; Muikku-Werner 2002: 15; Remes 2015: 318), ja genetiiviobjektin käyttö virolaisille onkin tutkitusti ongelmallista (Muikku-Werner 2002: 18–19). Esimerkiksi joissakin esimerkin (43) kaltaisissa tapauksissa, joissa suomessa on genetiivi aspektin resultatiivisuuden vuoksi, suosii viro partitiivia (Koponen 1985: 30; Muikku-Werner 2002: 15; Kraut 2004: 91–92).

Virhetyypin 2 tapauksia, joissa korrelaatti on väärässä sijamuodossa, esiintyy tutkimusaineistossani kolme kappaletta. Kaikissa kyseiseen virhetyyppiin kuuluvissa esimerkeissä (44–46) pronominalinta on kuitenkin oikea, sillä relatiivipronominin toimivat lauseissa korrelaattiansa tavoin paikan adverbialleina:

(44) *Illalla menimme ulos syömään ja kävelimme kaupungissa, missä ystäväni Sirje ja hänen poikaystävänsä Rob tutustivat minulle paikkoja.* (VI0327e)

Esimerkissä (44) korrelaatin *kaupungissa* pitäisi olla adessiivisijainen *kaupungilla*, koska sillä ilmaistaan toiminnan epämääräisyyttä (ks. VISK 2008 § 1240). Sen sijaan relatiivipronominina käytetty *mikä*-pronomini ja sen inessiivisijainen taivutusmuoto *missä* ovat norminmukaisia, sillä viittauskohteena oleva paikanilmaus on rajoiltaan epämääräinen ja avoin ja koska sekä korrelaatti että relatiivipronomini toimivat lauseissaan adverbialleina. Oletettavaa on, että esimerkin (44) tapauksessa korrelaatin sijanvalintaa on ohjannut lähdekielen malli, sillä virossa inessiiviä käytetään vastaamaan esimerkiksi suomen adessiivia (Remes 2015: 323). Tulkintaani lähdekielen siirtovaikutuksesta tukee myös Mikosen (2010: 26) havainto, että virolaiset suomenoppijat eivät hahmota yllä olevan

kaltaista suomen adessiivin käyttöä produktiiviseksi, koska virossa ei ole vastaavaa sijaoppositiota. Kuvaavaa kuitenkin on, että viroksi tällainen merkitys kääntyy postpositiorakenteella, eli *kaupungilla* on viroksi *linna peal* 'kaupungin päällä' (Mikonen 2016: 26). Mikosen (2010: 26–27) mukaan käännöksessä toiminnan epämääräisyys voidaan ilmaista muusta kontekstista riippuen erilaisilla verbeillä, kuten *läks linna kolama, uitama, jalutama* 'meni kaupungille kuljeskelemaan, luuhaamaan, kävelyllä'.

(45) *He menivat kahvilassa, **missä** nainen pani unilääkettä miehen kahviin. Sitten he menivat autoon ja Koistinen nukahti.* (VI0347d)

Myös esimerkissä (45) relatiivipronominin korrelaatti *kahvilassa* on virheellisesti inessiivisijainen. Sen pitäisi olla illatiivissa, *kahvilaan*, sillä kyseessä on *joku menee johonkin*-muotti, joka kuvaa elollisen subjektitarkoitteen spatiaalista siirtymistä syntaksissa eksplisiittisesti sanottuun paikkaan (Pällin & Kaivapalu 2002: 301; VISK 2008 § 476). Esimerkin (45) kaltaisissa spatiaalisissa ilmaisuissa tulosijainen adverbiaalitäydennys on siis *mennä*-verbin valenssin vaatima pakollinen täydennys (mp.). Se, että suomen verbit voivat edellyttää täydennyksiltään tiettyä sijamuotoa, aiheuttaa suomenoppijoille usein ongelmia (ks. Pällin & Kaivapalu 2002: 288–289). Esimerkin (45) korrelaatin sijanvalintavirhe tuskin silti johtuu verbimuotin rakenteesta, sillä tarkastelemaani virkettä seuraavassa virkkeessä oppija on osannut käyttää muottia oikein: *Sitten he menivat autoon* - -.

Yksi selitys inessiivin käytölle edellä olevan esimerkin (45) tapauksessa voisi olla, että oppija on sekoittanut inessiivin ja illatiivin päätteet keskenään, sillä viron illatiivin päätte *-sse* muistuttaa paljolti suomen inessiivin päätettä *-ssa* (ks. Remes 2015: 75). Selitystäni tukee huomio, että vaikka joissain tapauksissa, joissa illatiivi on lokaalinen, voisi kyseen tulla lyhyt päätteetön muoto (esim. *läksin linna* 'menin kaupunkiin'), on esimerkissä (45) käännösvastineena *nad läksid kahvikusse*, eikä kyseinen lyhyt muoto sen tapauksessa ole mahdollinen. Tulkintaani näyttäisi puoltavan myös Kaivapalun (2005: 91) tutkimuksen monikon illatiivin taivutustulokset: hänen tutkimuksensa kolme virolaista vastaajaa ovat omani tapaan käyttäneet johdonmukaisesti kaikissa illatiivimuodoissa lähdekielistä *sse*-suffiksia muistuttavaa *ssa*-suffiksia.

Edellä esitetty selitykseni *ssA*-suffiksin käytölle ontuu kuitenkin siinä mielessä, että kirjoittaja on osannut taivuttaa kyseisen esimerkin (45) virkkeiden *kahvi* ja *auto* -sanat oikeaoppisesti illatiivissa *kahviin* ja *autoon*, joista jälkimmäisessä tapauksessa lausekkeen käännösvastineena on *nad läksid autosse*. Näkisinkin, että selityksenä oppijan tekemälle virheelle voisi olla myös oppijan kielitaitotas: oppija ei ole vielä omaksunut kaikkia kohdekielen relatiivikonstruktion liittyviä sääntöjä ja olettaakin, että korrelaattia ja siihen viittaavaa relatiivipronominia tulisi aina taivuttaa samassa sijassa.

(46) *Se nainen tapasi Kostista ja hän otti hänet mukansa ostoskeskuksessa, **missä** nainen näki niitä salajaisia turvakoodeja, **mitä** ne miehet tarvitsivat.* (VI0347d)

Esimerkeissä (46) on esimerkkien (44) ja (45) tavoin valittu korrelaatiksi inessiivisijainen muoto, *ostoskeskuksessa*. Viittauskohteen pitäisi kuitenkin myös tässä tapauksessa olla edeltävän esimerkin (45) tavoin illatiivissa, *ostoskeskukseen*, sillä se kuvaa siirtymistä kyseiseen paikkaan. Tämän lisäksi esimerkin (46) jälkimmäisessä relatiivilauseessa on pronominivalintaan kuuluva virhe. Lauseen relatiivipronominina tulisi pronominin *mitä* sijaan käyttää norminmukaisen *joka*-pronominin monikollista partitiivisijaista taivutusmuotoa *joita*, sillä sen viittauskohteena on asiaa tarkoittava substantiivi-ilmaus, *niitä salajaisia 'salaisia' turvakoodeja*. Esimerkeissä (45) ja (46) on molemmissa kyse samasta kirjoittajasta, joten inessiivin käyttö voitaneen selittää jälkimmäisessäkin esimerkissä (46) esimerkin (45) tapaan joko lähdekielen vaikutuksella tai oppijan kielitaitotasolla.

Mikä-relatiivikonstruktion virhetyypin 2 virheet voivat selittyä yhtäältä lähdekielen siirtovaikutuksella, kielitaitotasosta johtuvana kompetenssin puutteella tai kohdekielen rakenteella. Toisaalta ne voivat olla myös monen tekijän summa. Toisin kuin oppijankieliaineistossani Haatajan (2007) tutkimien natiivien yläkoulu- ja lukioikäisien kirjoitelmissa ei ilmennyt lainkaan tapauksia, joissa *mikä*-pronomini tai sen korrelaatti olisi väärässä muodossa. Hän on luokitellut kuitenkin yhden lukiolaistenaineistossaan esiintyvän tapauksen virhetyypin, jossa korrelaatti on vääränlainen ilmaus. Kyseisessä tapauksessa kirjoittaja ei viittaa *mikä*-pronomiinilla koko edeltävään lauseeseen vaan *ja*-konjunktilla rinnastettuihin merkitykseltään konkreettisiin substantiivi-ilmauksiin: – – *ei ole sitä samaa raadollisuutta ja dramatiikkaa, mikä vaikuttaa ihmisen alitajuntaan* – – (Haataja

2007: 77). Omassa tutkimuksessani olen luokitellut tällaiset tapaukset kuuluviksi virhetyyppiin 4, jossa pronominalinta on virheellinen.

Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei ole ollut laskea paikallissijojen taajuuksia, olen kuitenkin tehnyt havainnon, että inessiivi edustuu aineistossani hyvin tiheään. Siiveltin (2009) tutkimassa oppijankieliaineistossa, jossa tarkasteltavana on ollut niin ikään virolaisten suomenoppijoiden tekstejä, inessiivisija on ollut käytetyin sisäpaikallissija. Nämä tulokset tukevat Jantusen (2008) hypoteesia, että epätyypilliset frekvenssit ovat universaali piirre⁵ oppijankielessä. Siivelt (2009: 125) tosin toteaa, että inessiivisijan yliedustumisessa saattaa olla kyse myös suomen kielelle ominaisesta piirteestä, sillä VISK:n (2008 § 1227) mukaan natiivienkin teksteissä inessiivi on eniten käytetty sisäpaikallissija. Kumpikaan edellä esitetty selitys ei ole toista poissulkeva.

4.2.3. Pronominivalinta on virheellinen

Virhetyypissä 4 eli pronominalinnassa virheitä on tehty peräti 81 kappaletta, mikä tarkoittaa 82,7 %:a kaikista *mikä*-pronominiin liittyvistä virheistä. Myös Haatajan (2007) aineiston *mikä*-pronominin kohdalla kyseinen virhetyyppi on yleisin: hänen natiiviaineistonsa *mikä*-pronominin kolmestatoista virheestä kymmenen on tehty pronominalinnassa. Seuraavat esimerkit (47–49) edustavat aineistoni virheellisiä tapauksia, joissa *mikä*-pronominilla on viitattu täsmennettyyn eläintä, esinettä tai asiaa tarkoittavaan substantiivi-ilmaukseen:

(47) *Olennainen henkilö on myös meidän koira Saara, mikä on erittäin rakas ja ystävällinen.* (VI0247b)

Tutkimusaineistossani ei tullut esiin yhtäkään tapausta, jossa *mikä*-pronominin viittauskohteena olisi ihmistä tarkoittava substantiivi-ilmaus. Kuten aiemmin on käynyt jo ilmi, kieltenvälisen sanaston samanlaisuudella on haittansa, mutta se voi tietyissä tapauksissa olla myös etu. Niin suomen kuin viron *mi*-kantisilla relatiivipronomineilla *mikä* ja *mis*

⁵ Oppijankielen universaaleille piirteille Jantunen (2008) tarjoaa kaksitasoista tarkastelumallia: 1) ilmiön on edustuttava oppijankielessä olipa ensikieli (L1) mikä tahansa ja 2) ilmiön on edustuttava oppijankielessä olipa kohdekieli (L2) mikä tahansa.

viitataan pääsääntöisesti vain selvästi vähiten yksilöityihin tarkoitteisiin (VISK 2008 § 736; Remes 2015: 143). Oppijoiden havaitsema viron ja suomen samanlaisuus luo Kai-
vapalun (2009: 389) mukaan hyvän edellytyksen lähdekielen positiivisen siirtovaikutuk-
sen toimimiselle, ja omassa oppijankieliaineistossani se ilmenee siten, etteivät kirjoittajat
käytä kertaakaan relatiivipronominia *mikä* viittaamaan ihmistarkoitteeseen korrelaattiin.

Myöskään Haatajan natiiviaineistossa ei ole ilmennyt tapauksia, joissa *mikä*-pronominin
korrelaatti olisi ihmistarkoitteinen (Haataja 2007: 81). Kerran kyseisellä pronomiinilla on
oppijankieliaineistossani kuitenkin viitattu selvästi yksilöityyn elollistarkoitteeseen kor-
relaattiin. Yllä olevassa esimerkissä (47) nominatiivisijaisen *mikä*-pronominin viittaus-
kohteena on lauseen predikatiivi, NP *meidän koira Saara*. Ison suomen kieliopin (VISK
2008 § 736) mukaan eläimet ovat ihmisten jälkeen yksilöidyimpiä tarkoitteita, joten rela-
tiivipronominina pitäisi tässä yhteydessä olla nominatiivisijainen *joka*. Viron kielessä *kes*
'joka, kuka' viittaa ihmistä tai eläintä tarkoittavaan korrelaattiin, eli esimerkin (47) ta-
pauksessa käännösvastineena olisi *koer, kes*. Kirjakielestä poiketen viron murteissa käy-
tetään paikoin *mis*-pronominia elävistä olennoista puhuttaessa, kuten seuraava Remeksen
(1992: 48) Lügänuusesta peräisin oleva esimerkki osoittaa: *see mees, mida võõras oli, ise
maja ei teinud* (Remes 1992: 48, 2015: 144). Näin ollen on mahdollista, että esimerkin
(47) virheen taustalla vaikuttaa myös oppijan lähdekieli.

(48) *Siellä ovat siniset seinät, vanhat puuhuonekalut, vuode sinisen peitteen kanssa,
beesi puutakka (mitä mä itse värjäsin) ja iso kirjahylly, missä on paljon kirjoja.*
(VI0097d)

Suurin osa pronomiivalintaan liittyvistä virheistä edustaa esimerkin (48) kaltaisia ta-
pauksia, joissa *mikä*-pronominilla on viitattu merkitykseltään konkreettiseen esineeseen
tai asiaan. Suomen *joka*-pronominilla ei ole virossa omaa vastinetta, vaan relatiivipro-
nominilla *mis* 'mikä, joka' viitataan sekä esineisiin että asioihin, kun taas ihmistarkoit-
teisten korrelaattien yhteydessä käytetään pronominia *kes* (Remes 2015: 143–144). Läh-
dekielestä puuttuvat kohdekielen piirteet ja samankantaisten pronomiinen erilainen mer-
kitys johtavat virolaisia suomenoppijoita harhaan ja aiheuttaa virheitä oppijan tuotoksessa
(ks. Kaivapalu 2009: 385, 390). Yllä olevassa esimerkissä (48) *mikä*-pronominin partitiiv-
sijaisella taivutusmuodolla *mitä* ja inessiivisijaisella *missä* on viitattu niitä edeltävien

lauseiden nominatiivisijaisiin subjekteihin *puutakka* ja *kirjahylly* määritteineen. Molemmissa tapauksissa relatiivipronominina pitäisi olla *joka*: ensimmäisessä relatiivilauseessa genetiivisijainen *jonka* ja jälkimmäisessä inessiivisijainen *jossa*.

Yleensä, kun *mikä*-pronominin partitiivisijainen taivutusmuoto *mitä* esiintyy tutkimusaineistoni kirjoitelmissa, on sitä käytetty *joka*-pronominin monikon partitiivin *joita* sijaan (esim. *ne tavat, mitä*). Tämä johtunee lähdekielen vaikutuksesta, sillä kyseisen pronominin vironkielinen vastine *mida* ilmaisee yksikön lisäksi monikkoa (ks. Remes 2015: 144). Muutamissa tapauksissa partitiivia *mitä* on käytetty esimerkin (48) tavoin myös *joka*-pronominin genetiivisijaisen taivutusmuodon *jonka* asemasta: - - *beesi puutakka (mitä mä itse värjäsin)* - - (ks. myös esimerkki 46). Kyseinen genetiiviobjektin käyttö on virolaisille suomenoppijoille ongelmallista, ja osaltaan tämä johtuu varmasti siitä, että joissain tapauksissa viro suosii partitiivia silloinkin, kun suomessa on genetiivi aspektin resultatiivisuuden vuoksi (Koponen 1985: 30; Muikku-Werner 2002: 15).

(49) *Ja saapui yliopiston aika... missä yritän tehdä parhaani.* (VI0448e)

Esimerkissä (49) kirjoittaja viitanee lekseemiin *aika*, joka on päälauseen subjekti. Kyseiseen korrelaattiin tulisi *mikä*-pronominin sijaan viitata *joka*-pronominin essiivisijaisella taivutusmuodolla *jona* tai pronominikantaisella temporaalisella proadverbilla *jolloin*, esimerkiksi seuraavalla tavalla: *Ja saapui yliopiston aika, jolloin yritän tehdä parhaani.*

(50) *Se on kieli, jota puhumme ja millä ajattelemme.* (VI0398)

Jonkin verran aineistossa esiintyy myös tapauksia, joissa useampia relatiivilauseita on yhdistetty rinnastamalla ne *ja*-konjunktioilla. Lähes kaikissa kyseisissä tapauksissa ongelmana on, että relatiivilause ja sitä seuraava rinnastava sivulause alkavat epäsymmetrisesti eri pronomineilla kuten esimerkiksi (50). Siinä päälauseen substantiivipredikaatiivia *kieli* seuraa norminmukainen *joka*-pronomini partitiivisijaisella taivutusmuodollaan *jota*. Rinnastuskonjunktin *ja* jälkeinen relatiivipronomini on kuitenkin virheellisesti *mikä*-pronominin adessiivisijainen *millä*. Relatiivipronominien pitäisi olla molemmissa relatiivilauseissa *joka*, jälkimmäisessä vielä adessiivisijaisessa taivutusmuodossa *jolla*, sillä ne

viittaavat samaan merkitykseltään konkreettiseen korrelaattiin. Kyseisen esimerkin (50) kaltaisissa tapauksissa virhe johtunee oppijoiden kielitaitotasosta: B1–B2 tasolla rinnasteisuutta ja alisteisuutta osataan jo ilmaista, mutta siitä huolimatta tekstin jäsentelyssä virheitä saattaa ilmetä (EVK 2003: 157).

Tutkimusaineistossani *mikä*-pronomini on valittu usein *joka*-pronominin sijaan, kun viitaukkoiteena on esinettä tai asiaa tarkoittava substantiivi, mutta myös silloin, kun korrelaattina on paikanilmaus, jonka yhteydessä molemmat relatiivipronomininit ovat mahdollisia toimiessaan lauseen adverbialina (ks. Maamies 2011). Esimerkit (51) ja (52) kuuluvat virhetyyppiin 4, ja niissä pronomini tai korrelaattina oleva paikanilmaus on lauseen subjektina, objektina tai predikaatiivina, jolloin *joka* olisi ensisijainen valinta:

(51) *Se katu on Supilinnassa, mikä on Tarton mukava kauppala.* (VI0248a)

Kun paikanilmaukseen viittaava relatiivipronomini vastaa kysymykseen missä, mistä tai mihin, voi relatiivipronomini periaatteessa olla *joka* tai *mikä*, jolloin se toimii korrelaattinsa tavoin lauseen adverbialina (VISK 2008 § 738; Maamies 2011). Muissa kuin missä-, mistä- ja mihin-kysymyksiin vastaavissa muodoissa *joka* on kuitenkin ensisijainen (KK 2015: 261). Esimerkissä (51) pronomini *mikä* viittaa adverbialina olevaan paikanilmaukseen *Supilinnassa*. Pronomini vastaa kysymykseen mikä ja toimii samalla lauseen subjektina, joten relatiivipronominina tulisi olla nominatiivisijainen *joka*.

(52) *Kaikkiaan on suomen kieli maan kieli, josta olen ollut jo monia vuosia kiinnostunut. Maan, **mihin** olen aina valmis menemään ja **joka** on varmaan tulevaisuudessa osa minua.* (VI0399c)

Esimerkissä (52) on sekä virhetyyppiin 1 että virhetyyppiin 4 kuuluva virhe. Ensimmäisen virkkeen sisältämä virhe kuuluu ensin mainittuun virhetyyppiin. Ensimmäisessä kuten toisessakin virkkeessä relatiivipronominin korrelaattina on genetiivisijainen substantiivi *maan*. Suomessa relatiivipronominin aloittama sivulause yleensä määrittää edeltävässä lauseessa olevaa lähintä substantiivi-ilmausta ja sen mahdollista määritettä (KK 2015: 258). Korrelaatti voi olla kauempana edeltävässä lauseessa vain tapauksissa, joissa se saa täsmentävän määritteen (esim. *se, sellainen*) tai jonkin muun sitä rajaavan ilmauk-

sen (esim. *ainoa*) (Maamies 2011). Ensimmäisessä virkkeessä norminmukaista relatiivipronominia *joka* on taivutettu oikein sen lauseen edellyttämässä sijamuodossa elatiivissa, mutta korrelaatioparin välissä on virheellisesti toinen substantiivi, *kieli*. Jotta relatiivipronominin ja korrelaatin viittaussuhde olisi norminmukainen, tulisi korrelaatilla olla tässä tapauksessa määritteenä esimerkiksi adjektiivin *sellainen* genetiivisijainen taivutusmuoto *sellaisen*.

Toisessa virkkeessä on kyseessä kompleksinen yhdyslause, joka muodostuu hallitsevasta lauseesta ja kahdesta rinnasteisesta relatiivilauseesta. Kirjoittaja on yhdistänyt kaksi relatiivilauseetta *ja*-konjunktilla, ja molemmissa hän on käyttänyt eri relatiivipronominia *mikä* ja *joka* viittaamaan samaan korrelaattiin *maa*. *Maa* esitetään tässä yhteydessä rajoiltaan avoimena paikkana, joten adverbiaalina oleva illatiivisijainen *mihin* olisi siinä mielessä sopiva valinta lauseen relatiivipronominiksi. Kuitenkaan *maan* ei ole lauseessaan paikallissijaisena adverbiaalina, minkä lisäksi rinnasteisten lauseiden jälkimmäisen relatiivilauseen relatiivipronomini vastaa kysymykseen *mikä*, jolloin *joka* on aina ensisijainen valinta (Maamies 2011; KK 2015: 261). Tästä syystä kyseisen esimerkin (50) jälkimmäisen virkkeen ensimmäisen relatiivilauseen relatiivipronominin tulisi myös olla *joka* sen illatiivisijaisessa taivutusmuodossa *johon*.

Haatajan (2007: 77) tarkastelemilla seitsemäsluokkalaisilla pronomivalinnassa tehtyjä virheitä esiintyi huomattavasti lukiolaisia enemmän: kymmenestä virheestä yhdeksän oli seitsemäsluokkalaisten tekemiä, kun lukiolaisten aineistossa esiintyi vain yksi virheellinen tapaus. Yleensä natiiviaineistossa *mikä*-pronominilla on viitattu norminmukaisen *joka*-pronominin sijasta merkitykseltään konkreettiseen yksisanaiseen ilmaukseen (Haataja 2007: 78). Lisäksi kahdessa tapauksessa lauseessa adverbiaalina toimivan *mikä*-pronominin inessiivisijaisen taivutusmuodon *missä* korrelaattina on ollut paikanilmauksen sijaan omistajaa ilmaiseva viittauskohde hänen seuraavan esimerkkinsä tapaan: - - *serkku antoi levyn missä oli muunmuassa* - - (Haataja 2007: 79).

Haatajan (2007: 79) mukaan hänen natiiviaineistonsa relatiivipronomineihin liittyvistä virheistä suurin osa on ennemmin puhekielen vaikutuksesta kuin oikeinkielisyysnormien hallitsemattomuudesta johtuvia. Puhekielestä johtuviksi virheiksi hän siis käsittää pronomivalintavirheet eli virheet, joissa *mikä*-pronominia on käytetty *joka*-pronominin

asemasta (Haataja 2007: 79). Itse kuitenkin näkisin, että kyseiset pronominivalintavirheet, jotka tosiaan ovat seurausta pronominien erilaisesta käytöstä kirjoitetussa ja puhutussa kielessä, osoittavat kuitenkin samalla myös oikeinkielisyysnormien hallitsemattomuutta.

Omassa oppijankieliaineistossani *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla tehdyt pronominivalintavirheet selittynevät pitkälti kielten välisellä erilaisuudella ja lähdekielen vaikutuksella. *Joka*-pronominille ei ole virossa omaa vastinetta, ja tästä johtuen virolainen suomenoppija valitsee usein pronominin *mikä*, kun viittauskohteena on merkitykseltään konkreettinen asiaa, esinettä tai paikkaa ilmaiseva substantiivi (Kraut 2004: 85).

4.3. *Kuka*-relatiivikonstruktion virheet

Kuka-relatiivikonstruktiolla on tutkimusaineistoni relatiivikonstruktiosta pienin esiintymisfrekvenssi, mutta virheitä on kuitenkin sen kohdalla tehty suhteessa eniten: *kuka* esiintyy aineistoni relatiivilauseissa 33 kertaa, joista peräti kaikki tapaukset (100 %) ovat virheellisiä. Ison suomen kieliopin (VISK 2008 § 736) mukaan *kuka*-relatiivipronominia tapaa paljon puhutussa kielessä ihmistä tarkoitettaessa, mutta kirjoitetussa kielessä sen sijasta tulisi aina valita *joka*, mikä selittää oppijankieliaineistossani esiintyvien virheiden suuren määrän. Haatajan (2007) natiiviaineistossa *kuka* on oppijankieliaineistoa huomattavasti harvinaisempi. Seitsemäsluokkalaisten ja lukiolaisten aineistossa *kuka* esiintyy relatiivipronominina kuusi kertaa, joista ainoastaan yksi tapaus on virheellinen (Haataja 2007: 79–80). Tämä on mielenkiintoista ja herättää pohtimaan, onko mukana kenties epäsuoria kysymyslauseita tai sellaisia tekstejä, joissa voisi käyttää puhekielisiä muotoja. Muussa tapauksessahan *kuka*-pronominin käyttö relatiivipronominina ei ole yleiskielen normien mukaista.

Virhetyypit aineistoni *kuka*-relatiivikonstruktion kohdalla ovat seuraavat:

2. pronomini väärässä muodossa
4. pronominivalinta virheellinen

Virhetyypissä 2 pronomini on väärässä luvussa tai sijamuodossa korrelaattiinsa nähden. Virhetyypissä 4 pronomivalinta on virheellinen, mikä tarkoittaa, että *kuka*-relatiivipronominia on käytetty norminmukaisen *joka*-pronominin asemasta. Taulukossa 4 on nähtävillä aineiston *kuka*-relatiivikonstruktiovirheet virhetyypeittäin.

TAULUKKO 4. *Kuka*-relatiivikonstruktion virhetyypit.

Virhetyyppi	f	%
2. pronomini on väärässä muodossa	3	7,5
4. pronomivalinta on virheellinen	33	82,5
Virheiden kokonaismäärä	36	100

Virhetyypin 2 virheitä, joissa *kuka*-relatiivipronomini on väärässä luvussa tai sijamuodossa, on tehty kolme kappaletta. Se tarkoittaa 7,5 %:a kaikista *kuka*-relatiivikonstruktiioon liittyvistä virheistä. Taulukosta 4 selviää myös, että huomattavasti enemmän virheitä esiintyy virhetyypissä 4 eli pronomivalinnassa (33 kpl). Syy virhetyypin 4 virheiden suureen määrään aineistossani selittyy sillä, että kaikki *kuka*-pronominivirheet ovat samalla pronomivalintaan liittyviä virheitä, toisin sanoen samassa sanassa on yhtäaikaista kaksi virhettä. Seuraavissa alaluvuissa 4.3.1. ja 4.3.2. esittelen tarkemmin *kuka*-relatiivikonstruktion virhetyypit aineistoesimerkein ja pohdin virheiden mahdollisia syitä.

4.3.1. Pronomini on väärässä muodossa

Aineistossani virheellisesti toisen pronominin asemasta käytetty *kuka* on kuitenkin osattu taivuttaa oikein kolmea tapauslukuun ottamatta, joissa kaikissa monikon sijasta on käytetty yksikköä. Kyseiset virheet selittynevät viron kielen vaikutuksella, sillä virossa relatiivipronomineista käytetään tavallisesti yksikkömuotoja, vaikka korrelaatti olisi monikossa, kun taas suomessa korrelaatin merkitys määrää relatiivipronominin luvun (KK 2015: 262; Remes 2015: 143). Seuraavat esimerkit 53 ja 54 edustavat aineistoni virhetyypin 2 *kuka*-relatiivikonstruktion kohdalla:

(53) *Mikku luentelee elämiä, **kuka** siellä ovat.* (VI0383a)

(54) *Meillä on omat tutut myyjät, **keneltä** ostamme ja **keneen** luotamme.* (VI0264c)

Esimerkkien (53) ja (54) korrelaatit ja niihin viittaavat relatiivipronomininit on kummassakin tapauksessa osattu taivuttaa lauseittensa edellyttämässä sijamuodoissa. Esimerkissä (53) kirjoittaja viittaa virheellisesti yksiköllisellä relatiivipronominilla *kuka* sen monikolliseen korrelaattiin *elämiä* 'eläimiä'. Pronominina tässä kuten muissakin tapauksissa tulisi olla norminmukainen *joka*, minkä lisäksi sivulause edellyttäisi pronominin monikon nominatiivisijaiseen taivutusmuotoon *jotka*. Esimerkissä (54) relatiivilauseen aloittavaa yksiköllistä ja ablatiivimuotoista *keneltä*-pronominia on käytetty *joka*-relatiivipronominin ablatiivisijaisen monikkomuodon *joilta* sijaan viittaamaan monikolliseen korrelaattiin *myyjät*. Tässä esimerkissä kirjoittaja on valinnut ensimmäisen relatiivilauseen ja sitä seuraavan rinnastavan lauseen alkamaan molemmat samalla pronominilla *kuka*, mikä on symmetrian kannalta ymmärrettävää vaikkakin virhe.

4.3.2. Pronominivalinta on virheellinen

Tyyliltään arkista relatiivipronominia *kuka* ei tavallisesti käytetä kirjoitetussa kielessä, mutta silloin kun käytetään, sitä käytetään norminmukaisen *joka*-pronominin asemasta, kun korrelaattina on ihminen (VISK 2008 § 736). Tästä johtuen kaikki aineistoni 33 *kuka*-relatiivikonstruktion esiintymää voidaan lukea virhetyyppiin 4, jossa pronominivalinta on virheellinen. Seuraavat esimerkit (55–57) edustavat aineistoni pronominivalinnassa tehtyjä virheitä, joissa viittausviittauskohteet ovat ihmistarkoitteisia:

(55) *Babylla on myös isoäiti, **kuka** asuu pienessä merenrannan kaupungissa - -.*
(VI0385a)

(56) *Yliopistot järjestävät suomen kielen opiskelua niille, **ketkä** haluavat opiskella suomea toisena kielenä.* (VI0392a)

Esimerkeissä (55) ja (56) sivulauseen aloittavilla relatiivipronomineilla *kuka* ja *ketkä* viitataan ihmisiin. Ensimmäisessä esimerkissä (55) pronominin korrelaattina on ihmistarkoitteinen substantiivi *isoäiti* ja toisessa (56) demonstratiivipronomini *niille*, jolla viitataan opiskelijoihin. Kummassakin tapauksessa pronominia on käytetty norminmukaisen

joka-pronominin sijaan: esimerkissä (55) yksikön nominatiivin *joka* ja esimerkissä (56) monikon nominatiivin *jotka* asemasta.

(57) *Artikkeli kertoo suomen kielen sähköisistä tekstiaineistoista eli korpuksista, millaisia tietoja sieltä löytyy ja mihin niitä tarvitaan, sekä ketkä ovat ne ihmiset keiltä on se materiaali saatu.* (VI0415a)

Esimerkin (57) virkkeessä on käytetty *kuka*-pronominia kaksi kertaa, joista molemmat viittaavat samaan korrelaattiin ja sen määritteeseen, *ne ihmiset*. Ensimmäinen pronomini on norminmukainen interrogatiivipronomini, sillä se aloittaa kysymyslauseen, mutta virheellinen siinä mielessä, että nominatiivimuotoisen *ketkä*-pronominin tilalla kuuluisi tässä yhteydessä käyttää *kuka*-pronominin partitiivisijaista taivutusmuotoa *keitä*. Jälkimmäisessä relatiivilauseessa sijamuoto on oikein, ablatiivimuotoa *keiltä* on käytetty samansijaisen ja norminmukaisen *joka*-pronominin taivutusmuodon *joilta* asemasta. Koska kirjoittaja on aloittanut rinnastavan lauseen *kuka*-pronominilla, on tavallaan ymmärrettävää, että hän on valinnut sitä seuraavan relatiivilauseen alkamaan symmetrisesti samalla pronominilla.

Virhetyyppiin 4 eli pronominivalintaan kuuluu myös neljä tapausta, joissa ihmisviitteisellä *kuka*-pronominilla on viitattu ihmisen sijasta eläintarkoitteiseen korrelaattiin (esimerkit 58–60):

(58) *Viellä on minulla koira, **kenen** nimi on Marta.* (VI0061c)

(59) *Meillä on myös kymmenenvuotias kissa Tipsu, hän on oikein rakas harmaa kissa, **kuka** pitää nukkumisesta.* (VI0072e)

(60) *Siellä oli yksi mukava karhu, **kuka** kylpi uima-altaassa.* (VI0001c)

Esimerkkien (58), (59) ja (60) relatiivipronomit ja niiden korrelaatit ovat kaikki asianmukaisesti oman lauseensa edellyttämässä sijamuodossa ja luvussa. Kuitenkin jokaisessa niistä *kuka*-relatiivipronominin asemasta tulisi käyttää relatiivipronominia *joka*, sillä viitatuskohteina ovat yksilöidyt eläintarkoitteiset substantiivit. Esimerkissä (58) substantiiviin *koira* viittaavan *joka*-relatiivipronominin tulisi olla genetiivisijainen *jonka*, kun taas esimerkkien (59) ja (60) lauseet edellyttäisivät relatiivipronomininsa kummassakin tapauksessa nominatiivisijaiseen taivutusmuotoon *joka*. Krautin (2004: 85) mukaan virolai-

set suomenoppijat käyttävät usein *kuka*-pronominia tilanteissa, joissa he lähdekielellään käyttäisivät relatiivipronominia *kes*, eli ihmisiin ja eläimiin viitattaessa. Täten lähdekielen vaikutus on niin edellä esitellyissä kuin muissakin *kuka*-pronominin tapauksissa varsin läpinäkyvä.

Haatajan (2007) aineistossa *kuka*-relatiivipronomini on omaan tutkimusaineistooni verrattuna erittäin harvinainen. Hänen tarkastelemiensa lukiolaisten kirjoitelmissa pronomini esiintyy vain kolme kertaa, mutta esiintymistä yksikään ei ole ollut virheellinen. Seitsemänluokkalaisten kirjoitelmissa *kuka* on edustanut niin ikään kolme kertaa, ja kyseisistä tapauksista ainoastaan yhdessä on ilmennyt virhe: siinä kirjoittaja on käyttänyt *kuka*-pronominia rinnasteisessa sivulauseessa epäsymmetrisesti *joka*-pronominin sijaan viittaamaan proadjektiivin *sellainen 'ihminen'*, vaikka ensimmäisessä relatiivilauseessa hän on käyttänytkin norminmukaista *joka*-pronominia. (Haataja 2007: 79–80.) Haatajan (2007) tutkimuksesta ei käy ilmi, onko tarkastelussa mukana epäsuoria kysymyslauseita tai sellaisia tekstejä, joissa voisi käyttää puhekielisiä muotoja. Kirjakiellessähän relatiivipronominina käytetty *kuka* on norminvastainen, mikä tarkoittaa, että kaikki sen esiintymät tulisi tällöin laskea virheellisiksi.

Haatajan (2007) tapaan myös omassa tutkimuksessani eri relatiivikonstruktioiden pronomeista *kuka*-pronominilla on pienin esiintymisfrekvenssi, mikä tukee Pääkkösen (1988: 276) tekemää havaintoa, että kyseinen relatiivipronomini on yleiskielessä erittäin harvinainen. Kuitenkin virheitä *kuka*-relatiivikonstruktion kohdalla on aineistossani tehty suhteessa eniten. Krautin (2004: 85) mukaan virolaisten suomenoppijoiden teksteissä tapaa käytettävän paljon *kuka*-pronominia johtuen viron relatiivipronominin *kes* merkityksestä 'joka, kuka'. *Kuka*-relatiivikonstruktion liittyvien virheiden kohdalla oppijoiden lähdekielellä on siis mitä ilmeisimmin vaikutusta.

5. KOKOAVAA TARKASTELUA AINEISTON RELATIIVIKONSTRUKTIOIDEN VIRHEISTÄ

5.1. Virhetyypit ja virheiden selittäminen

Edellisessä luvussa olen esitellyt ICLFI-korpuksen oppijankieliaineistossani esiintyvät virhetyypit ja niiden frekvenssit kunkin tarkastelemani relatiivikonstruktion kohdalla. Olen analysoinut virheellisiä tapauksia aineistossani, minkä lisäksi olen mahdollisuuksien mukaan pohtinut eri virhetapausten taustalla oletettavissa olevia syitä. Näinä syinä olen pitänyt viron kielen siirtovaikutusta, kohdekielen omaa systeemiä ja oppijoiden kielitaitotasoa. Muutamissa tapauksissa kyse saattaa olla myös huolimattomuusvirheistä. Seuraavassa taulukossa 5 on esitetty potentiaalisen analyysin mukaisesti tarkastelemieni relatiivikonstruktioiden virheelliset tapaukset suhteessa kaikkiin relatiivikonstruktiosiiintymiin.

TAULUKKO 5. Virheelliset tapaukset suhteessa kaikkiin esiintymiin.

Relatiivikonstruktiot	f	%	n
<i>joka</i>	34	11	308
<i>mikä</i>	81	75	108
<i>kuka</i>	33	100	33
kaikki relatiivikonstruktiot	148	33	449

Taulukosta 5 voi havaita, että eniten virheitä suhteessa kaikkiin relatiivikonstruktiosiiintymiin on tehty *kuka*-konstruktion kohdalla. Sen esiintymisfrekvenssi on tarkastelemistani relatiivikonstruktioista pienin (33 kappaletta), mutta virheiden suuren määrän selittää se, että kaikki kyseisen konstruktion esiintymät aineistossani ovat virheellisiä. Ison suomen kieliopin (VISK 2008 § 736) mukaan tyyliltään arkista *kuka*-pronominia tapaa paljon puhutussa kielessä ihmistä tarkoitettaessa, mutta kirjoitetussa kielessä sen sijasta tulisi aina valita *joka*. *Kuka*-relatiivikonstruktion jälkeen toiseksi eniten virheitä on tehty *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla: sen 108 esiintymästä 75 % eli 81 tapausta on virheellisiä.

Vähiten virheitä tapausten kokonaislukumäärään suhteutettuna on tehty *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla, jonka 308 esiintymästä vain 11 % on virheellisiä. Vaikka työssäni tarkastelenkin vain virheellisiä tapauksia, on syytä huomioida myös, että suurin osa kaikista oppijankieliaineistoni relatiivikonstruktioiden esiintymistä on kohdekielen standardien mukaisesti muodostettu: 449 esiintymästä vain 148 tapausta (33 %) on virheellisiä. Seuraavassa taulukossa 6 on nähtävillä aineistoni relatiivikonstruktiovirheiden jakautuminen eri virhetyyppeihin:

TAULUKKO 6. Eri virhetyyppien kaikki esiintymät aineistossa.

Virhetyyppi	f	%
1. pronominin/korrelaatin paikka on virheellinen	12	7,2
2. pronomini/korrelaatti on väärässä muodossa	34	20,4
3. korrelaattia ei ole ilmipantu	3	1,8
4. pronominivalinta on virheellinen	118	70,7
yhteensä	167	100

Taulukko 6 osoittaa, että tarkastelemistani virhetyypeistä selvästi frekventein 70,7 %:n osuudellaan on pronominivalintaa koskeva virhetyyppi 4. Siinä norminmukaisen relatiivipronominin *joka* tai *mikä* sijaan on valittu 118 kertaa virheellisesti toinen pronomini *joka*, *mikä* tai *kuka*. Virhetyypin 4 jälkeen aineistoni toiseksi yleisin virhetyyppi 20,4 %:n osuudellaan on virhetyyppi 2. Sen kohdalla korrelaattia tai siihen viittaavaa relatiivipronominia on taivutettu virheellisessä sijassa tai luvussa 34 kertaa. Taulukosta 6 selviää myös, että oppijankieliaineistoni kolmanneksi yleisin virhetyyppi on virhetyyppi 1. Kyseisessä virhetyypissä korrelaatti tai siihen viittaava relatiivipronomini on sijoitettu virheelliseen lauseasemaan 12 kertaa, mikä tarkoittaa 7,2 %:a kaikista tarkastelemieni neljän virhetyypin virheistä. Virhetyypin 3 virheitä, joissa korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä, esiintyy aineistossani kaikkiaan kolme kappaletta. Näin ollen virhetyypin 3 virheillä on 3 %:n osuudellaan pienin esiintymisfrekvenssi, kun kaikki aineistoni neljän virhetyypin virheelliset tapaukset otetaan huomioon. Seuraavat taulukot 7, 8, 9 ja 10 havainnollistavat *joka*, *mikä* ja *kuka*-relatiivikonstruktioiden virheellisiä esiintymiä kunkin yksittäisen virhetyypin kohdalla.

TAULUKKO 7. Virhetyyppi 1: pronominin tai korrelaatin paikka tekstissä on virheellinen.

Relatiivikonstruktio	f	%
<i>joka</i>	9	75
<i>mikä</i>	3	25
<i>kuka</i>	0	0
yhteensä	12	100

Taulukossa 7 on nähtävillä tarkastelemieni relatiivikonstruktioiden *joka*, *mikä* ja *kuka* esiintymät virhetyypissä 1, jossa relatiivipronominin tai korrelaatin lauseasema on virheellinen. Tässä virhetyypissä virheitä on tehty kaikkiaan kaksitoista kappaletta, joista yhdeksän on tehty *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla ja kolme *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla. *Kuka*-relatiivikonstruktion kohdalla virhetyypissä 1 tehtyjä virheitä ei esiinny lainkaan. Haatajan (2007) natiiviaineistossa tässä virhetyypissä virheitä esiintyy yhteensä kahdeksan kappaletta, joista seitsemän on tehty *joka*-konstruktion kohdalla ja yksi *mikä*-konstruktion kohdalla. Virhetyypin 1 virheet selittynevät oppijankieliaineistossani pitkälti oppijoiden kielitaitotasolla, sillä lähes kaikissa tapauksissa lauserakenteet ovat pitkiä ja melko monimutkaisia, minkä seurauksena ne myös osaltaan ovat jääneet jäsentymättömiksi. Yhtä lukuun ottamatta kaikissa virhetyypin 1 tapauksissa korrelaatti sijaitsee liian kaukana siihen viittaavasta relatiivipronominista. Yhdessä kyseisen virhetyypin tapauksessa relatiivipronomini *joka* on virheellisessä lauseasemassa siten, että se ei sijaitse relatiivilauseessa ensimmäisenä, kuten asiaan kuuluisi, vaan relatiivipronominia edeltää prepositio, jonka kontekstistaan johtuen tulisi tässä yhteydessä toimia postpositiona. Tässä virheessä kyse on muista virhetyypin 1 virheistä poiketen mitä ilmeisemmin lähdekielen interferenssistä, sillä toisin kuin suomessa virossa relatiivipronominiin voi liittyä prepositio (Remes 2015: 144).

TAULUKKO 8. Virhetyyppi 2: pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa.

Relatiivikonstruktio	f	%
<i>joka</i>	18	52,9
<i>mikä</i>	13	38,2
<i>kuka</i>	3	8,8
yhteensä	34	100

Yllä oleva taulukko 8 osoittaa, että virhetyypissä 2, jossa relatiivipronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa, virheitä on tehty eniten *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla. Sen kahdeksastatoista virheestä seitsemässätoista relatiivipronomini on virheellisessä sijamuodossa tai luvussa ja yhdessä korrelaatin sijanvalinta on virheellinen. *Mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla virheitä on tehty kolmetoista kappaletta, joista kymmenessä relatiivipronominia ja kolmessa korrelaattia on taivutettu väärässä sijamuodossa. *Kuka*-relatiivikonstruktion kohdalla taas virheitä esiintyy tässä virhetyypissä kolme kappaletta, ja niissä kaikissa relatiivipronominia on taivutettu väärässä luvussa. Haatajan (2007) natiiviaineistossa ei esiinny lainkaan virhetyypin 2 tapauksia *mikä*- ja *kuka*-relatiivikonstruktioiden kohdalla – ja *joka*-konstruktionkin kohdallakin niitä ilmenee vain yksi. Virhetyypin 2 virheet selittynevät useissa oppijankieliaineistoni tapauksissa lähdekielen vaikutuksella.

Virossa relatiivipronomineista *kes* ja *mis* käytetään tavallisesti yksikkömuotoja korrelaatin luvusta riippumatta, mikä selittänee ne aineistoni virhetyypin 2 *joka*- ja *kuka*-relatiivikonstruktioiden tapaukset, joissa pronomineja on taivutettu virheellisessä luvussa. Myös osassa tapauksista, joissa *joka*- ja *mikä*-pronominien sijanvalinta on virheellinen, on viron kielen vaikutus havaittavissa: On luonnollista, että virolainen suomenoppija tukeutuu oppimisprosessinsa aikana omaan äidinkieleensä, joka varsinkin kieliopilliselta rakenteeltaan on suomen kanssa päällisin puolin melkein identtinen (Kaivapalu 2009: 386). Kuitenkin esimerkiksi viron ja suomen paikallissijojen käytössä on paljon eroja, ja niiden kohdalla lähdekielen malli johtaa oppijaa helposti harhaan.

Mikä-relatiivikonstruktion kohdalla esiintyy myös kolme tapausta ja *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla yksi tapaus, joissa kaikissa korrelaatti on virheellisessä sijassa. *Joka*-relatiivikonstruktion tapauksessa kyse on mitä ilmeisemmin kielten välisestä erilaisuudesta sekä lähdekielen vaikutuksesta, sillä kyseinen taivutettava ilmaus, *toisessa kerroksessa*, ilmaistaan lähde- ja kohdekielessä eri sijoissa. *Mikä*-relatiivikonstruktion tapauksissa olen tarjonnut selitykseksi sekä lähdekielen siirtovaikutusta, oppijoiden kielitaitotasoja että kohdekielen rakenteellista ominaisuutta. Kaikissa kolmessa *mikä*-relatiivikonstruktion tapauksessa korrelaattia on taivutettu virheellisesti inessiivissä, kun se pitäisi yhdessä tapauksessa olla taivutettu adessiivissa ja kahdessa illatiivissa. Inessiivissä adessiivin sijaan taivutettu korrelaatti selittynee viron kielen vaikutuksella, sillä virossa inessiiviä käytetään vastaamaan muun muassa suomen adessiivia (Remes 2015: 323). Muotojen samantapaisuus luo oppijalle illusion kielten samanlaisuudesta, vaikka sitä todellisuudessa esiintyy vain tietyllä alueella (Hassinen 2013: 331).

Kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa lähdekielen vaikutus ei ole yksiselitteinen. Oppija, joka on tehnyt molemmat kyseiset virheet, on mahdollisesti voinut sekoittaa viron illatiivin päätteeseen *-sse* ja suomen inessiivin päätteeseen *-ssa* keskenään, sillä ne muistuttavat paljon toisiaan. Toisaalta virheellisissä sijaanvalinnoissa voi olla kyse myös siitä, että oppijalla ei ole vielä hallinnassa kaikki suomen relatiivikonstruktiioihin liittyvät kielioppisäännöt, vaikka rinnasteisuutta ja alisteisuutta hän muuten osaakin ilmaista, ja oppija olettaakin, että relatiivipronominin ja korrelaatin pitäisi olla aina samassa sijassa. Inessiivisijaa edustuu yleisesti ottaen hyvin tiheään aineistoni relatiivipronomineissa, mikä tukee Jantusen (2008) havaintoa, että kyseessä on oppijankielelle universaali piirre.

TAULUKKO 9. Virhetyyppi 3: korrelaattia ei ole ilmipantu.

Relatiivikonstruktio	f	%
<i>joka</i>	3	100
<i>mikä</i>	0	0
<i>kuka</i>	0	0
yhteensä	3	100

Taulukossa 9 on esitetty virhetyypin 3 tapaukset *joka-*, *mikä-* ja *kuka-*relatiivikonstruktioiden kohdalla. Kyseinen virhetyyppi on tarkastelemistani virhetyypeistä harvinaisin, ja siinä korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä. Haatajan (2007) natiiviaineistossa ei tässä virhetyypissä esiinny lainkaan virheitä. Taulukko 9 osoittaa, että kaikki virhetyypin 3 kolme virhettä on tehty *joka-*relatiivikonstruktion kohdalla. Kaksi näistä virheistä esiintyy samassa virkkeessä, jossa relatiivilauseet on rinnastettu *ja*-konjunktiolla. Kyse tässä nimenomaisessa tapauksessa on todennäköisesti lipsahduksesta, eli korrelaatti, johon molemmat virkkeen relatiivipronominin viittaavat, on jäänyt kirjoittajalta epähuomiossa laittamatta. Lipsahdus voi olla seurausta siitä, että oppija on pyrkinyt tuottamaan omalle taitotasolleen ehkä vielä liian monimutkaista kohdekielistä lauserakennetta, ja rakenne on jäänyt jäsentymättömäksi. Myös kolmas virhetyypin 3 virhe voi hyvin selittyä kirjoittajan kielitaitotasolla. On mahdollista, että kirjoittajan on ollut tarkoitus tässä yhteydessä käyttää *joka-*relatiivipronominin sijaan indefiniittipronominia *jokin*, mutta kyseisen pronominin kirjoitusasu ei ole vielä integroitunut oppijan kieleen.

TAULUKKO 10. Virhetyyppi 4: pronomivalinta on virheellinen.

Relatiivikonstruktio	f	%
<i>joka</i>	4	3,4
<i>mikä</i>	81	68,6
<i>kuka</i>	33	28
yhteensä	118	100

Taulukko 10 havainnollistaa virhetyypin 4 eli pronomivalinnassa tehtyjen virheiden jakautumista eri relatiivikonstruktioiden välillä. Kyseinen virhetyyppi on kaikista aineistoni virhetyypeistä selvästi frekventein. Siinä virheitä on tehty eniten *mikä-*relatiivikonstruktion kohdalla, peräti 81 kappaletta kaikista virhetyypin 118:sta virheestä. *Kuka-*relatiivikonstruktion kohdalla virheitä tässä virhetyypissä esiintyy aineistossani 33 kappaletta ja *joka-*relatiivikonstruktion kohdalla neljä. *Joka-*relatiivikonstruktion neljästä virheestä kahdessa relatiivipronominilla on viitattu virheellisesti koko edeltävään lauseeseen. Haatajan (2007) natiiviaineistossa tässä virhetyypissä *joka-*relatiivikonstruktion kohdalla on

myös tehty neljä virhettä, joista kaikissa relatiivipronominilla on viitattu virheellisesti koko edeltävään lauseeseen tai sen osan ilmaisemaan ajatukseen. Oppijankieliaineistoni kahdessa muussa *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla tehdyssä virheessä, joissa molemmissa relatiivipronominilla on viitattu merkitykseltään abstraktiin korrelaattiin, on todennäköisesti kyse *joka*-pronominin hyperkorrektista käytöstä. Hyperkorrektius, jolla viitetaan siihen, että oppijan tuottamassa kielessä erilaisia kielen yksityiskohtia on liian paljon, johtuu kielten välisestä erilaisuudesta sekä siitä, että kyseisen relatiivipronominin norminmukaista käyttöä ei vielä ole opittu.

Edellä esitetyn perusteella virhetyypin 4 virheet voidaan *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla lukea yhtäältä intralingvaalisiin virheisiin, joiden taustalla on yliyleistämistrategia. Kohdekielen oman systeemin vaikutus ei tosin kyseisissä tapauksissa ole yksiselitteinen, sillä usein virheet saavat alkunsa äidinkielen siirtovaikutuksesta (Rauto 2003). Myös *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla tehtyjen 81 virheen taustalla vaikuttaa lähde- ja kohdekielen erilaisuus sekä viron kielen vaikutus. Viron kielen relatiivipronomini *mis* 'joka, mikä' viittaa esineisiin tai asioihin ja *kes* 'joka, kuka' ihmisiin ja eläimiin, eikä suomen *joka*-pronominille näin ollen ole omaa vastinetta (Remes 2015: 143–144). Tästä johtuen virolainen suomenoppija valitsee usein pronominin *mikä*, kun viittauskohteena on merkitykseltään konkreettinen asiaa, esinettä tai paikkaa ilmaiseva substantiivi (Kraut 2004: 85). Näin on ollut myös suurimmassa osassa oppijankieliaineistoni *mikä*-relatiivikonstruktion liittyvissä virhetyypin 4 tapauksissa. Yhdessä kyseisen virhetyypin tapauksista *mikä*-pronominilla on lisäksi viitattu eläintarkoitteeseen korrelaattiin siitä huolimatta, että virossa on käytössä pääsääntö, että *kes* viittaa ihmistä tai eläintä tarkoittavaan korrelaattiin ja *mis* esineisiin ja asioihin (Remes 2015: 143). Lähdekielen siirtovaikutus voi tässä tapauksessa silti olla mahdollinen, sillä viron murteissa käytetään paikoin *mis*-pronominia elävistä olennoista puhuttaessa (Remes 1992: 48, 2015: 144).

Haatajan (2007) tapaan myös omassa tutkimuksessani *kuka*-konstruktiolla on relatiivikonstruktiosta pienin esiintymisfrekvenssi. Kuitenkin virheitä sen kohdalla on oppijankieliaineistossani tehty eniten suhteessa muihin relatiivikonstruktiioihin: kaikki kyseisen relatiivikonstruktion esiintymät ovat luettavissa virhetyypin 4 eli pronominivalintaan kuuluviin virheisiin, sillä tyyliltään arkista relatiivipronominia *kuka* ei tavallisesti käytetä kirjoitetussa kielessä (VISK § 736). Aineistoni pronominivalintaan kuuluvista *kuka*-relatiivikonstruktion kohdalla tehdyistä virheistä neljässä kyseisellä pronominilla on viitattu

eläintarkoitteiseen korrelaattiin. Lopuissa kahdessakymmenessäyhdeksässä tapauksessa korrelaattina on ollut ihmistarkoitteinen substantiivi. Krautin (2004: 85) mukaan virolaisten suomenoppijoiden teksteissä tapaa käytettävän paljon *kuka*-pronominia, mikä johtuu viron relatiivipronominin *kes* merkityksestä 'joka, kuka'. *Kuka*-relatiivikonstruktion liittyvien virheiden kohdalla viron kielen vaikutus on siis verrattain ilmeinen.

5.2. Virheiden merkityksen arviointi suhteessa kohdekielen järjestelmään ja yhteys opetukseen

Tutkimukseni on keskittynyt oppijankielen kuvaukseen, eikä sen tarkoitus ole ottaa kantaa vieraan kielen opetukseen. Tästä syystä olen myös rajannut opetuksesta johtuvien virheiden pohtimisen tutkimukseni ulkopuolelle. Martin (2009: 325) toteaa toisen ja vieraan kielen opetuksen ja tutkimuksen olevan teoreettisesti erillisiä ilmiöitä. Käytännössä yhteyksiä niiden välillä silti on, sillä tutkija on usein myös opettaja ja tutkimusongelmat voivat kummuta opetuksesta (Martin 2009: 325). Sajavaaran (1999: 117) mukaan tutkimuksen yhteys kielenopetukseen on selvä myös silloin, kun virheanalyysissä virheiden selittämisen jälkeen tutkija pohtii, mikä on virheiden merkitys suhteessa kohdekielen järjestelmään ja miten virheet vaikuttavat oppijoiden kommunikoinnin onnistumiseen.

Oma tutkimuksenikin on tästä näkökulmasta katsoen siis sovellettavissa kielenopetukseen, sillä se antaa tietoa kielenoppimisesta. Olen tarkastellut kirjoitelmia, jotka sijoittuvat eurooppalaisen viitekehyksen keskitasolle eli taitotasolle B1–B2. Kyseisillä tasoilla oppija hallitsee jo melko monenlaisia lauserakenteita ja osaa ilmaista rinnasteisuutta ja alisteisuutta (EVK 2003: 96). Vaativissa rakenteissa ja tekstin jäsentelyssä esiintyy kuitenkin vielä paikoittain ongelmia ja äidinkielen tai jonkin muun kielen vaikutusta (EVK 2003: 167). Monetkaan aineistoni relatiivikonstruktioissa tehdyt virheet eivät haittaa tekstin ymmärtämistä, ja nekin, jotka haittaavat – eli pääosin virhetyyppien 1 ja 3 virheet – korjautuvat kyllä mitä todennäköisimmin oppijoiden kielitaidon kehittyessä. Kyseiset ymmärtämistä haittaavat virheet johtunevat nimittäin suurimmassa osassa tapauksista oppijoiden kielitaitotasosta: pitkät ja monipolviset lauserakenteet ovat jääneet osin jäsentymättömiksi, minkä seurauksena esimerkiksi relatiivipronominin korrelaatti ei ole havaittavissa tai se on epäselvä.

Kohdekielen rakenteesta ja lähdekielen siirtovaikutuksesta aiheutuvat virheet korjautuvat nekin usein kielitaidon kehittyessä ja oletettavasti melko nopeasti etenkin tarkastelemillani keskitason kirjoittajilla, jotka ovat vastikään oppineet, miten rinnasteisuutta ja alisteisuutta kohdekielessä ilmaistaan. Edellä esitetyn tapainen jatkumoajattelu, jossa virheet nähdään luonnollisena osana tiettyä kielenoppimisen vaihetta, ei kuitenkaan tarkoita, että virheet korjautuvat itsestään, eikä niihin näin ollen tulisi opetuksessa puuttua. Sajavaaran (1999: 119) mukaan monissa tutkimuksissa on voitu havaita, että virheiden korjaaminen, jolla on siis yhtymäkohtia kielitietoisuuden lisäämiseen, nopeuttaa kielen omaksumista. Oppijat, joiden kielen tuottamisstrategiat ovat taitotasoilla B1–B2, pystyvät korjaamaan lipsahdukset ja virheet, jos he tiedostavat ne ja jos ne ovat johtaneet väärinkäsityksiin (EVK 2003: 101).

Pohdintani oletettavasta lähdekielen siirtovaikutuksesta tukevat Kaivapalun (2009) päätelmiä, että vieraan kielen opetuksessa olisi kiinnitettävä huomiota oppijoiden metalingvistisen tietouden lisäämiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa virolaisten suomenoppijoiden kohdalla sitä, että opetuksen tulisi mahdollisimman paljon pohjautua oppijoiden äidinkielen taitoihin ja tietoihin korostamalla kieltenvälisiä samanlaisuuksia ja erilaisuuksia sekä kehittämällä tietoisuutta lähde- ja kohdekielen järjestelmistä (Kaivapalu 2009: 398). Kuitenkin, kuten oma tutkimuksenikin osoittaa, vain osa toisen kielen omaksumisen ongelmista on kontrastiivisia, kieltenvälisestä problematiikasta johtuvia (ks. Kaivapalu 2013: 320). Vaikka olisi riittäviä todisteita lähdekielen vaikutuksesta, sitä ei ole syytä pitää tärkeimpänä tekijänä vaan yhtenä muiden joukossa (mp.). Se, että monet kielelliset ja kielen ulkoiset tekijät toimivat yhdessä vaikuttaessaan oppijan kohdekielen käyttöön kielen koko omaksumisprosessin aikana, on otettava huomioon myös kielen opetuksessa.

6. PÄÄTÄNTÖ

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tarkastellut *joka-*, *mikä-* ja *kuka-*relatiivikonstruktioita virolaisten suomenoppijoiden kirjoitelmissa. Tavoitteenani on ollut selvittää, millaisia virheitä oppijat ovat kunkin relatiivikonstruktion kohdalla tehneet ja mistä virheet mahdollisesti johtuvat. Tähän liittyen tarkoitukseni on ollut tutkia, onko joidenkin virheiden kohdalla havaittavissa viron kielen siirtovaikutusta. Olen tarkastellut virheitä seuraavissa neljässä virhetyypissä: 1) pronominin tai korrelaatin paikka tekstissä on virheellinen, 2) pronomini tai korrelaatti on väärässä muodossa, 3) korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä ja 4) pronominivalinta on virheellinen. Virheiden luokittelussa ja virhetyyppien muodostamisessa olen käyttänyt kieliopillista luokittelua. Kieliopillinen luokittelu perustuu käytettyihin kielioppimalleihin, joita tässä nimenomaisessa tutkimuksessa ovat pääosin edustaneet kohdekielen kuvauksen osalta Iso suomen kielioppi (VISK 2008) sekä Kielitoimiston kielioppiopas (2015) ja lähdekielen kuvauksen osalta Viron kielioppi (2015). Muiden tavoitteideni lisäksi tarkoitukseni on ollut selvittää, mitkä edellä mainituista virhetyypeistä ovat yleisimmät suomenoppijoiden kirjoitelmissa ilmenevät virhetyypit.

Tutkimukseni edustaa korpuspohjaista oppijankielen tutkimusta ja kuuluu kontrastiivisen kielentutkimuksen ja virheanalyysin viitekehykseen. Aineistonani on ollut 123 suomea ulkomailla eli suomea vieraana kielenä oppineiden virolaisten kirjoittajien kirjoitelmaa, jotka olen kerännyt Kansainvälisen oppijansuomen korpukselta (ICLFI) ja joihin olen tutustunut pääosin kvalitatiivisesti. Kvantitatiivisia menetelmiä olen käyttänyt silloin, kun olen tarkastellut jonkin havaitsemani piirteen yleisyyttä tai toistuvuutta. Olen hyödyntänyt tutkimuksessani ICLFI:n raakatekstikorpuksen lisäksi annotoitua osakorpusta, johon on lisätty dataa kielen morfologisista ja syntaktisista ominaisuuksista. Tarkastelemani kirjoitelmat sijoittuvat eurooppalaisen viitekehyksen keskitasolle eli taitotasolle B1–B2. Olen valinnut aineistokseni keskitason kirjoitelmia, sillä vaikka kyseisillä tasoilla oppija hallitsee jo monenlaisia lauserakenteita ja osaa ilmaista rinnasteisuutta ja alisteisuutta, teksteissä silti ilmenee vielä paikoittain lähdekielen interferenssiä.

Tutkimuksestani metodologisesti erityisen kiinnostavan tekee käyttämäni potentiaalisen esiintymisen analyysi eli se, että olen laskenut paitsi eri virhetyyppien prosentuaalisen osuuden jokaisen relatiivikonstruktion virheellisistä esiintymistä, olen laskenut myös, mi-

kä on virheellisten muotojen osuus kunkin relatiivikonstruktion kaikista esiintymistä. Tämä laskentatapa on siis sisältänyt myös kohdekielen standardien mukaisesti muodostetut tapaukset. Kiinnostavan tutkimuksestani tekee myös se, että olen verrannut aineistoani Satu Haatajan (2007) pro gradu -tutkielman natiiviaineistoon. Kyseinen vertailu on antanut viitteitä siitä, mitkä tutkituista virhetyypeistä ovat natiiveille ja ei-natiiveille yhteisiä. Kuitenkin tutkielmienne virheiden analyysitapa ja luokitteluperusteet eroavat paikka paikoin toisistaan, joten suoria johtopäätöksiä ei aineistojen perusteella ole mahdollista tehdä.

Aiempiin tutkimuksiin perustuen hypoteesinani olen esittänyt, että tarkastelemani virolaisten suomenoppijat tekevät paljon pronominivalintaan liittyviä virheitä, sillä relatiivipronominit, *mikä* ~ *mis* 'joka, mikä'; *kuka* ~ *kes* 'joka, kuka', poikkeavat käytöltään suomessa ja virossa, vaikka vartaloiltaan pronominit muistuttavat toisiaan. Tämän lisäksi *joka*-relatiivipronominilla ei virossa ole omaa vastinetta, minkä olen olettanut myös osaltaan aiheuttavan virheitä oppijoiden tuotoksissa.

Tutkimusaineistoni analyysi osoittaa, että eniten virheitä suhteessa kaikkiin relatiivikonstruktioesiintymiin on tehty *kuka*-konstruktion kohdalla. Sen esiintymisfrekvenssi aineistossani on tarkastelemistani relatiivikonstruktioista pienin, mutta virheiden suuren määrän selittää se, että kaikki sen esiintymät ovat virheellisiä. *Kuka*-relatiivikonstruktion jälkeen toiseksi eniten virheitä on tehty *mikä*-konstruktion kohdalla, ja vähiten virheitä tapauksien kokonaislukumäärään suhteutettuna on tehty *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla. Tulokset *mikä*- ja *kuka*-relatiivikonstruktioiden suuresta virheellisestä määrästä aineistossani puoltavat aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan kieltä opetteleva soveltaa uuteen kieleen niitä rakenteita ja ilmaisustrategioita, jotka hän jo ennestään hallitsee. Lähde- ja kohdekielen samanlaisuudet auttavat oppijoita kohdekielen tuottamisessa, mutta ne saattavat myös ohjata oppijaa harhaan esimerkiksi tapauksissa, joissa viron ja suomen sanojen konvergensi on fonologinen mutta ei semanttinen.

Tutkimustulokseni osoittavat hypoteesini mukaisesti, että virheitä esiintyy eritoten juuri pronominivalinnassa eli virhetyypissä 4. Kyseinen virhetyyppi on tarkastelemistani virhetyypeistä yleisin niin *mikä*- ja *kuka*-relatiivikonstruktioiden kohdalla kuin koko aineistoa tarkasteltaessa. Myös Haatajan (2007: 77) natiiviaineistossa eniten virheitä *mikä*-relatiivikonstruktion kohdalla on tehty juuri pronominivalinnassa. Seuraavaksi yleisin oppi-

jankieliaineistoni virhetyyppi on virhetyyppi 2, jossa pronominia tai korrelaattia on taivutettu virheellisessä luvussa tai sijassa. Tässä virhetyypissä virheitä on esiintynyt eniten *joka*-pronominin kohdalla. Toisin kuin oppijankieliaineistossani natiiviaineistossa kyseinen virhetyyppi on erittäin harvinainen, eikä sen kohdalla virheellisiä tapauksia ilmene kuin yksi.

Suhteessa kahteen edellä mainittuun virhetyyppiin virhetyypeissä 1 ja 3 virheitä on oppijankieliaineistossani tehty huomattavasti vähemmän. Virheet, joissa pronomini tai korrelaatti on ollut virheellisessä lauseasemassa, kuuluvat tutkimukseni kolmanneksi yleisimpään virhetyyppiin, virhetyyppiin 1. Siinä *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla esiintyvillä virheillä on suurin esiintymistajuus. Haatajan (2007) natiiviaineiston virhetyypeistä kyseinen virhetyyppi on *joka*-relatiivikonstruktion kohdalla yleisin ja kaikkia relatiivikonstruktioita tarkasteltaessa toiseksi yleisin. Oppijankieliaineistoni virhetyypin 3 virheillä, joissa korrelaattia ei ole ilmipantu tai se on epäselvä, on kaikista tutkituista virheistä pienin esiintymisfrekvenssi, ja sen virheitä esiintyy ainoastaan *mikä*-relatiivikonstruktiossa. Myös Haatajan (2007) aineistossa virheillä, joissa korrelaattia ei ole ilmipantu, on pienin esiintymisfrekvenssi, ja niitä natiivien kirjoitelmissa esiintyy vain yksi.

Olen osaltani pyrkinyt eri virhetyyppien virheiden syiden analysoinnissa noudattamaan aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa esiintyvää jakoa, jossa virheet on luokiteltu lähdekielestä aiheutuviin interlingvaalisiin, kielen sisäisiin intralingvaalisiin virheisiin sekä kehityksellisiin virheisiin. Kuitenkaan läheskään aina ei voida sanoa, onko jokin selvästi äidinkielen vaikutusta vai kohdekielestä johtuvaa. Virheiden taustalla saattaa olla samanaikaisesti monenlaisia vaikuttavia tekijöitä, eikä esimerkiksi kohdekielen oman systeemin vaikutus ole intralingvaalisissakaan virheissä yksiselitteinen, sillä useissa tapauksissa ne saavat alkunsa äidinkielen siirtovaikutuksesta. Tämän myös oma tutkimukseni näyttäisi osaltaan todentavan, ja tästä syystä olen paikoitellen esittänyt virheille useamman mahdollisen eri selityksen.

Pohdintani virheiden syistä näyttäisi kuitenkin puoltavan aiempien suomen ja viron kontrastiivisten tutkimusten tuloksia, joiden mukaan lähdekielen vaikutus näkyy etenkin kielellisissä ilmiöissä, joilla on erilainen jakauma lähde- ja kohdekielessä. Esimerkiksi tarkastelemieni virhetyyppien virheistä virhetyypin 2 tapaukset, joissa relatiivipronominia tai sen korrelaattia on taivutettu virheellisessä luvussa tai sijassa, ovat monissa kohdin

selitettävissä lähdekielen siirtovaikutuksella. Myös virhetyyppiin 4 eli pronomivalintaan liittyvät tapaukset, joissa relatiivipronominiksi on norminmukaisen *joka-* tai *mikä-* pronominin sijaan valittu *mikä-* tai *kuka-* pronomini, selittynevät pääpiirtein kyseisten pronominien ja viron vastineiden *mis* ja *kes* erilaisella käytöllä lähde- ja kohdekielessä sekä sillä, ettei suomen *joka-* pronominille ole omaa vastinetta virossa. Osa kyseisten virhetyyppien virheiden syistä on kuitenkin monitulkintaisempia, ja niiden taustalla saattaa vaikuttaa sekä kohdekielen oma systeemi että lähdekielen malli.

Oppijankieliaineiston virhetyyppien 1 ja 3 tapauksista lähes kaikissa virheet vaikuttaisivat olevan seurausta pitkistä ja jäsentymättömistä lauserakenteista. Oppijat ovat mitä ilmeisimmin tavoitelleet taitotasolleen liian monimutkaista kohdekielistä rakennetta, jolloin virhetyypin 1 tapauksissa korrelaatti on jäänyt liian kauas siihen viittaavasta relatiivipronominista ja virhetyypin 3 tapauksissa korrelaatti on jäänyt kokonaan merkitsemättä tai muuten epäselväksi. Yhdessä virhetyypin 1 tapauksessa relatiivipronominia edeltää virheellisesti prepositio, ja sen kohdalla on lähdekielen vaikutus melko läpinäkyvä, sillä virossa voi toisin kuin suomessa relatiivipronominin edellä olla prepositio.

Aineistoni virhetyyppien 1 ja 3 tapauksissa virheet haittaavat tekstin ymmärrystä. Kyse on kuitenkin näissä tapauksissa virheistä, jotka osaltaan johtuvat siitä, että jotakin kielen järjestelmään kuuluvaa asiaa ei ole vielä opittu, mutta jotka korjautuvat, kun kyseinen asia on opittu. Myös virhetyypin 4 yleisyys niin oppijankieli- kuin natiiviaineistossa näyttäisi osoittavan, että relatiivipronominien valintaan vaikuttavat periaatteet eivät ole täysin kummankaan kielenkäyttäjryhmän hallinnassa, ja niihin olisi hyvä panostaa sekä äidinkielen tunneilla että vieraan kielen opetuksessa. Ne virhetyyppien 2 ja 4 tapaukset, joissa lähdekielen siirtovaikutus on melko läpinäkyvä, vahvistavat lisäksi sitä jo aiemmin todettua käsitystä, että vironkielisten suomenoppijoiden suomen kielen opetuksen tulisi pohjautua mahdollisimman paljon oppijoiden äidinkielen tietoihin ja taitoihin. Tämä tulisi tehdä lisäämällä oppijoiden kontrastiivista metalingvististä tietoisuutta, toisin sanoen opetuksessa tulisi korostetusti nostaa esille, milloin lähdekielen mallin käyttö johtaa kohdekielessäkin norminmukaiseen tulokseen ja milloin se johtaa harhaan.

Edellä esitellyt pro gradu -tutkielmani tutkimustulokset antavat paljon aiheita jatkotutkimukselle. Tutkimuksessani olen keskittynyt tarkastelemaan B-taitotason tekstejä, mutta aineistoa voisi laajentaa koskemaan myös A-tason tai C-tason tuotoksia, mikä mahdollistaisi taitotasoittaisen vertailun. ICLFI-korpus sisältää useita muitakin lähdekieliä kuin viiron, joten yksi vaihtoehto olisi myös ottaa mukaan tarkasteluun sellaisten oppijoiden tuotoksia, joiden äidinkieli ei ole suomen lähisukukieli mutta joiden kielen relatiivipronominijärjestelmä on ainakin osaltaan samankaltainen kohdekielen relatiivipronominijärjestelmän kanssa. Lähdekieleltään eriävien oppijoiden tekstejä ja niissä esiintyviä virheitä vertailemalla olisi mahdollista syventää entisestään lähde- ja kohdekielen roolien tarkastelua oppijoiden kohdekielen kirjallisissa tuottamisprosesseissa. Yksi erittäin mielenkiintoinen jatkotutkimusmahdollisuus olisi myös vertailla esimerkiksi puhutun ja kirjoitetun kielen korpusaineistoja ja sitä kautta selvittää, eroaako relatiivipronominien käyttö virolaisilla suomenoppijoilla puhutussa ja kirjoitetussa kielessä, ja jos eroaa, niin miten.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

ICLFI = JANTUNEN, JARMO – BRUNNI, SSKO – OULUN YLIOPISTO, SUOMEN KIELEN OPPI-
 AINE 2013: *Kansainvälinen oppijansuomenkorpus*. [tekstikorpus]. Kielipankki.
 Saatavilla <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-20140730163>. Koostettu Korpustutkimus op-
 pijankielen kielikohtaisista ja universaaleista ominaisuuksista -hankkeessa Oulun
 yliopiston suomi toisena ja vieraana kielenä -oppiaineessa. [http://www oulu.fi/suo-
 mitoisenakielena/node/16078](http://www oulu.fi/suo-

 mitoisenakielena/node/16078) (10.10.2015)

Kirjallisuus

- BARLOW, MICHAEL 2005: Computer-based analyses of learner language. – Ellis, Rod –
 Barkhuizen, Gary (toim.), *Analysing Learner Language* s. 335–357. Oxford: Ox-
 ford University Press.
- CRYSTAL, DAVID 2008: A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Sixth edition. Black-
 well. http://www.mohamedrabeea.com/books/book1_3891.pdf (21.3.2017).
- DI PIETRO, ROBERT J. 1971: *Language structures in contrast*. Rowley, Mass.: Newbury
 House.
- ELLIS, ROD 2005 – BARKHUIZEN, GARY: Error Analysis. – Ellis, Rod – Barkhuizen, Gary
 (toim.), *Analysing Learner Language* s. 51–72. Oxford: Oxford University Press.
- EUROOPPALAINEN VIITEKEHYS 2003: *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioimisen yh-
 teinen eurooppalainen viitekehys*. Helsinki: WSOY.
- ERELT, MATI 2003: *Estonian language*. Tallinn: Estonian Academy Publishers.
- FISIAK, JACEK 1990: On the present status of some metatheoretical and theoretical issues
 in contrastive linguistics. – Fisiak, Jacek (toim.), *Further insights into contrastive
 analysis* s. 3–22. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- HAATAJA, SATU 2007: *Pronominien virheelliset viittaussuhteet seitsemänluokkalaisten ja
 lukiolaisten kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli ja kulttuuritieteet.
 Joensuu yliopisto.

- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1995: *Nykysuomen lauseoppia*. 3. muuttumaton painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Jyväskylä: Gummerus.
- HASSINEN, SIRJE 2013: Kieltenvälinen vertailu kaksi- ja monikielisyystutkimuksessa. – Kolehmainen, Leena – Miestamo, Matti – Nordlund, Taru (toim.), *Kielten vertailun metodiikka* s. 324–354. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HUNSTON, SUSAN 2006: Corpus Linguistics – Keith Brown (toim.), *Encyclopedia of language & linguistics* s. 234–248. Amsterdam: Elsevier.
- HÄKKINEN, KAISA 1987: Kontrastiivisesta tutkimuksesta. – *Kontrastiivista kielentutkimusta I*, s. 5 – 24. Fennistica 8. Turku: Finska institutionen vid Åbo Akademi.
- HÄMÄLÄINEN, EILA 1968: *Kirvun murteen relatiivilauseet*. Pro gradu -tutkielma. Käsikirjoite. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- IKOLA, OSMO – PALOMÄKI, ULLA – KOITTO, ANNA-KAISA 1989: *Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 511. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- IZUMI, EMI – UCHIMOTO, KIYOTAKA – ISAHARA, HITOSHI 2005: *Error Annotation for Corpus of Japanese Learner English*. Japan: National Institute of Information and Communications Technology (NICT). <http://acl-arc.comp.nus.edu.sg/archives/acl-arc-090501d3/data/pdf/anthology-PDF/I/I05/I05-6009.pdf> (14.4.2017).
- JAMES, CARL 1998: *Errors in Language Learning and Use. Exploring Error Analysis*. London and New York: Longman.
- JANTUNEN, JARMO HARRI 2008: Haasteita oppijankielen korpusanalyysille: oppijankielen universaalit. – Eslon, Pille (toim.), *Õppijakeeleanalüüs: võimalused, probleemid, vajadused* s. 67–91. Tallinna ülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 10. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- 2009: Kieliaineistojen systemaattinen käyttö kielentutkimuksessa. – *Virittäjä* 113, 101–113.
- 2011: Avainsana-analyysi annotoidun oppijankieliaineiston tutkimisessa: alustavia havaintoja. – E. Lehtinen, S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (toim.) *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 3, 48–61. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/4456> (23.1.2016).
- 2012: Korpusvetoinen tekstilajianalyysi: sanalistat ja genreavainsanat. – Heikkinen, Vesa – Voutilainen, Eero – Lauerma, Petri – Tiililä, Ulla – Lounela, Mikko

- (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 360–371. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169.
- JANTUNEN, JARMO HARRI – BRUNNI, SSKO – LEHTO, LIISA-MARIA – AIRAKSINEN, VALTERI 2014: Oppijankieliaineistojen annotointi – esimerkkinä ICLFI:n annotointi prosessit, ongelmat ja ratkaisut. – Mutta, Maarit – Lintunen, Pekka – Ivaska, Ilmari & Peltonen, Pauliina (toim.), *Soveltavan kielitieteen tutkimuksia No 7* s. 60–80. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia.
- JANTUNEN, JARMO HARRI – PILTONEN, SAANA 2009: Oppijansuomen ja -viron sähköiset tutkimusaineistot. – *Virittäjä* 113, 449–458.
- JANTUNEN, JARMO HARRI – PIRKOLA, SILJA 2015: Oppijansuomen sähköiset tutkimusaineistot: nykytilanne. – *Virittäjä* 119, 88–103.
- JÄRVENTAUSTA, MARIA 2013: Kontrastiivinen tutkimus vertailevan kielentutkimuksen kentässä. – Kolehmainen, Leena – Miestamo, Matti – Nordlund, Taru (toim.), *Kielten vertailun metodiikka* s. 96–134. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KAAN, PIRTA 2010: *Viro-, espanjan-, venäjän- ja kiinankielisten suomenoppijoiden onnistuminen objektin sijavalinnassa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- KAIVAPALU, ANNEKATRIN 2005: *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Jyväskylä Studies in Humanities 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2009: Vironkielisen suomenoppijan äidinkieli – ongelma, haaste vai voimavara? – *Virittäjä* 3/2009 s. 382–401.
- 2013: Kielten järjestelmien vertailusta kieltenvälisen vaikutuksen tutkimukseen. – Kolehmainen, Leena – Miestamo, Matti – Nordlund, Taru (toim.), *Kielten vertailun metodiikka* s. 293–323. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KAIVAPALU, ANNEKATRIN – ESLON, PILLE 2011: Onko lähisukukielen vaikutus suomen ja viron omaksumiseen symmetristä? Korpuspohjaisen tutkimuksen tuloksia ja haasteita. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 21 s. 132–153. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing.
- KALAJA, PAULA – ALANEN, RIIKKA – DUVFA, HANNELE 2011: Minustako tutkija? Johdattelua tutkimuksen tekoon. – Kalaja, Paula – Alanen, Riikka – Dufva, Hannele (toim.), *Kieltä tutkimassa - tutkielman laatijan opas* s. 8–32. Helsinki: Finn Lectura.
- KK= KORHONEN, RIITTA – MAAMIES, SARI 2015: *Kielitoimiston kielioppiopas*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 175. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.

- KOPONEN, EINO 1985: Suomen ja viron objektista. – Remes, Hannu (toim.) *Lähiövõrdlusi. Lähivertailuja*. Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari s. 29–37. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing.
- 1997: Mikä on suomen kielessä virolaisille vaikeaa. – *Soome keele aineraamat* s. 10–15. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium.
- KRAUT, KADI-ANN 2004: Emakeele mõjul tekkinud süntaksivigu eestlaste soome keele kasutuses. – Klaas, Birute – Tenjes, Silvi (toim.), *Emakeel ja teised keeled IV* s. 84–95. Tartto: University of Tartu.
- KRZESZOWSKI, TOMASZ P. 1979: *Contrastive Generative Grammar*. Tübingen: Günter Narr.
- LADO, ROBERT 1957: *Linguistics across cultures. Applied linguistics for language teachers*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- LATOMAA, SIRKKU 1993: Mitä hyötyä on oppijoiden kielitaustan tuntemisesta? – Aalto, Eija – Suni, Minna (toim.), *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita* 1, s. 9–31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 1995: Mistä suomi alkaa? – Muikku-Werner, Pirkko – Julkunen, Kyösti (toim.), *Kielten väliset kontaktit. AFinLAn vuosikirja 1995* s. 77–89. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- 1996: Matkalla uuteen kieleen. – Ruuska, Helena – Tuomi, Sanna-Marja (toim.), *Moneja baareja – tiellä toimivaan kaksikielisyyteen* s. 97–106. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- LATOMAA, SIRKKU – TUOMELA, VELI 1993: Suomi toisena vai vieraana kielenä? – *Viritäjä* 97 s. 238–245.
- LEECH, GEOFFREY 2005: Adding linguistic annotation. – Wynne, Martin (toim.), *Developin Linguistic Corpora: A Guide to Good Practice*. Oxford: Oxbow Books. <http://www.ahds.ac.uk/creating/guides/linguistic-corpora/index.htm> (7.6.2016).
- LOUNELA, MIKKO – HEIKKINEN, VESA 2012: Korpus – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajituskimoksen käsikirja* s. 120–127. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Helsinki: Gaudeamus.
- MAAMIES, SARI 2011: Joka ja mikä: relatiivipronominin käytöstä – *Verkko-Kielikello* 4/2011. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2435> (13.7.2016).

- MARTIN, MAISA 1995: *The Map and the Rope. Finnish Nominal Inflection as a Learning Target*. Studia Philologica Jyväskyläensia 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2006: Suomi ja viro oppijan mielessä. Näkökulmia taivutusmuotojen prosessointiin. – Kaivapalu, Annekatrin – Pruuli, Külvi (toim.), *Lähiövördlusi. Lähivertailuja* 17 s. 43–46. Jyväskylä Studies in Humanities 53. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2009: Yhteistä ja erityistä. Johdantoa teemanumeron kirjoituksiin. – *Virittäjä* 113 s. 321–328.
- MARTIN, MAISA & ALANEN, RIIKKA 2011: Oppijankieli – kehitystä ja virheitä. – Kalaja, Paula – Alanen, Riikka – Dufva, Hannele (toim.), *Kieltä tutkimassa - tutkielman laatijan opas* s. 33–48. Helsinki: Finn Lectura.
- MAURANEN, ANNA 2011: Learners and users – Who do we want corpus data from? – Fanny Meunier, Sylvie De Cock, Gaëtanelle Gilquin & Magali Paquot (toim.), *A taste for corpora: In honour of Sylviane Granger* s. 155–172. Studies in Corpus Linguistics 45. Amsterdam: John Benjamins.
- MCENERY, TONY – WILSON, ANDREW 2001: *Corpus Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- MIKONE, EVE 2010: Havaintoja viron ja suomen paikallissijojen käytön eroista. – Mikone, Eve – Siitonen, Kirsti, Sepper, Maria-Maren (toim.), *Lähiövördlusi. Lähivertailuja* 19 s. 22 – 37. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing.
- MUSTONEN, SANNA – SIIVELT, KEATY 2013: Lähdekielen vaikutus ja kielitaitotasot: paikallissijojen kehitys oppijansuomessa. – Muikku-Werner, Pirkko – Laakso, Johanna – Öim, Katre – Sepper, Maria-Maren (toim.), *Lähiövördlusi. Lähivertailuja* 23 s. 341–370.
- MUIKKU-WERNER, PIRKKO 2002: Te kävitte Suomessa? Virolaisten ja saksalaisten oppijansuomen syntaksia.– Rantatalo, Stiina – Sulkala, Helena (toim.), *Tutkielmia oppijankielestä II* s. 7–47. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- NISSILÄ, LEENA 2012: Viron kielen vaikutus suomen kielen verbien ja niiden rektioiden oppimiseen – *Virittäjä* 1/2012 s. 1–6.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAUNONEN, HEIKKI 1991: Kontrastiivisen tutkimuksen periaatteista ja niiden soveltamisesta suomen ja unkarin vertailuun. – Alhoniemi, Alho – Nyirkos, István – Paunonen, Heikki (toim.), *Suomi ja unkarin rinnakkain. Suomalais-unkarilaisia kontrastiivisia tutkielmia*. TYSYKLJ 38 s. 22–34. Turku: Turun yliopisto.

- PICA, TERESA 1984: L1 transfer and L2 complexity as factors in syllabus design. *TESOL Quarterly* 18, s. 689–704.
- PÄÄKKÖNEN, IRMELI 1988: *Relatiivisanan valinta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 481. Helsinki.
- PÄLLIN, KRISTI – KAIVAPALU, ANNEKATRIN 2012: Suomen *mennä ja lähteä* vertailussa: lähtökohtana vironkielinen suomenoppija. – Muikku-Werner, Pirkko – Jantunen, Jarmo Harri – Sepper, Maria-Maren (toim.), *Lähiövõrdlusi. Lähivertailuja* 22 s. 287–323. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing.
- RAUTO, EEVA 2003: *Välikielen kehitys vieraskielisessä opetuksessa. Tutkimus muutok- sista insinööriopiskelijoiden englannin kieliopin hallinnassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- REMES, HANNU 1992: Pronominien käytöstä viron relatiivilauseissa. – Remes, Hannu (toim.) *Lähivertailuja* 6. Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari s. 45–52. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 2015 *Viron kielioppi*. Helsinki: Finn Lectura.
- RICHARDS, JACK C. 1975: A Non-contrastive Approach to Error Analysis. – Richards, Jack C. (toim.), *Error Analysis. Perspectives on Second Language Acquisition* s. 172–188. London: Oxford University Press.
- RINGBOM, HÅKAN 2007: *Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters LTD.
- RINNE, OUTI 1996: Saksankielisen suomenoppijan sijanvalinnasta. – Salla Kurhila (toim.), *Kakkoskieli 1: kymmenen tutkielmaa kielenomaksumisesta ja vuorovaiku- tuksesta* s. 188–200. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SAJAVAARA, KARI 1999: Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. – Sajavaara, Kari – Piirainen-Marsh, Aira (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 103–128. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2006: Kontrastiivinen analyysi, transfer ja toisen kielen oppiminen. – Kaivapalu, Annekatrin – Pruuli, Külvi (toim.), *Lähivertailuja* 17. Jyväskylä Studies in Humanities 53 s. 9–25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SIIVELT, KEATY 2009: Korpuspohjainen tutkimus vironkielisten suomenoppijoiden sisä- paikallissijojen käytöstä. – Eslon, Pille – Õim, Katre (toim.), *Korpusuuringute me- todoloogia ja märgendamise probleemid* s. 115–135. Tallinn: Tallinna Ülikool.

- SIPILÄ, RAIJA 1999: *Kuuntelen luontoa ja sen hiljaisuus: ulkomaalaisopiskelijat suomen objektiviidakossa*. Syventävien opintojen tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SPOELMAN, MARIANNE 2013: *Prior linguistic knowledge matters: The use of the partitive case in Finnish learner language*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B Humaniora 111. Oulu: Oulun yliopisto.
- TAIMISTO, HANNA 2014: *Taitotasolta toiselle: korpuspohjainen tutkielma vironkielisten suomenoppijoiden verbisanaston kehittymisestä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- TARVAINEN, KALEVI 1985: *Kielioppia kontrastiivisesti. Suomesta saksaksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, saksan kielen laitos.
- THEWISSEN, JENNIFER 2015: *Accuracy across Proficiency Levels. A Learner Corpus Approach*. Belgium: Presses universitaires de Louvain.
- TOGNINI-BONELLI, ELENA 2001: *Corpus linguistics at work*. Amsterdam: John Benjamins.
- VISK= HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (26.1.2016).

Painamaton lähde

- FRICK, MARIA 2016: Sähköpostiviesti 29.7.2016. Tekijän hallussa.